
UDHËZUES PRAKTIK

*Monitorimi i vendeve
ku fëmijët janë
të privuar nga liria*

DEFENCE FOR CHILDREN INTERNATIONAL (DCI) - Belgjikë

TË DREJTAT E FËMIJËVE PAS HEKURAVE:

TË DREJTAT E NJERIUT PËR FËMIJËT E PRIVUAR NGA LIRIA; PËRMIRËSIMI I MEKANIZMAVE MONITORUES

(JUST/2013/JPEN/AG/4581)

Mars 2014 – Shkurt 2016

KOORDINATOR: Defence for Children International (DCI) - **Belgjikë**

PARTNERË:

Instituti për të Drejtat e Njeriut Ludwig Boltzmann Institute (Austri), Instituti i Studimeve Sociale i Universitetit Tartu (Estoni), Defence for Children International (Francë), Trusti i Reformës Penale Irlandeze (Irlandë), Defence for Children International (Itali), Zyra e Avokatit të Popullit e Republikës (Letoni), Shoqata kombëtare e komuniteteve arsimore dhe sociale (Luksemburg), Defence for Children International (Holandë), Fondacioni Helsinki për të Drejtat e Njeriut (Poloni), Qendra e Hulumtimit CICOP. Universiteti West në Timisoara (Rumani), Proyecto Solidario (Spanjë).

PARTNERË TË JASHTËM:

Qendra për të Drejtat e Fëmijës (Republika e Serbisë), Liga Howard për Reformë Penale (Mbretëri e Bashkuar), Organizata Botërore kundër Torturës (OBKT), Këshilli i Evropës (KE).

EKSPERTË:

Ileana Bello (Zvicër), Anne-Sophie Bonnet (Francë), Bernard De Vos (Belgjikë), Malcolm Evans (Mbretëri e Bashkuar), Paula Jack (Irlandë), Philip D.Jaffé (Zvicër) Ursula Kilkelly (Irlandë), Ton Liefwaard (Holandë), Sonja Snacken (Belgjikë), Nikhil Roy (Mbretëri e Bashkuar), Nevena Vuckovic (Republika e Serbisë).

ANËTARË TË DEFENCE FOR CHILDREN INTERNATIONAL (DCI) - SKUADRA BELGE:

Benoît Van Keirsbilck (Supervisor), Sarah Grandfils (Koordinator-Hulumtues), Andrea Salcedo Caja (Menaxher Projekti), Pierre-Yves Rosset (Hulumtues), Marine Braun (Hulumtues) si dhe Natascha Delahaut, Ioanna Gimnopolou, Alejandra Uribe Restrepo, Justine Minot dhe Ysaline

www.childrensrightrbehindbars.eu

PRACTICAL GUIDE

*Monitorimi i vendeve
ku fëmijët janë
privuar nga liria*

DEFENCE FOR CHILDREN INTERNATIONAL (DCI) - Belgjikë

AUTORËT DHE PROJEKTI

Ky Udhëzues Praktik u shkrua nga **Sarah Grandfils** nën mbikëqyrjen e **Benoît Van Keirsbilck**, Drejtor i Defence for Children International (DCI) – Belgjikë si dhe president i DCI-International. Redaktimi u mbështet edhe më tepër nga ekspertiza e **14 partnerëve të brendshëm dhe të jashtëm** nga vende të ndryshme të Evropës si dhe nga skuadra multidisiplinare e **11 ekspertëve ndërkombëtarë të nivelit të lartë** të projektit të financuar nga BE **“Të Drejtat e Fëmijëve Pas Hekurave”**. Pjesëtarët e skuadrës së DCI – Belgjikë kanë kontribuar ndjeshëm në konceptimin dhe shtjellimin e këtij Udhëzuesi, veçanërisht **Andrea Salcedo Caja dhe Pierre-Yves Rosset**.

Defence for Children International (DCI) – Belgjikë është partneri kryesor i këtij projekti. Qëllimi i punës së DCI-Belgjikë është që të mbrojë dhe ngrejë zërin për të drejtat e fëmijëve në Belgjikë si dhe në vende të tjera duke punuar së bashku me seksionet kombëtare të përbëra nga një rrjet prej 47 partnerësh nëpër botë si dhe prej anëtarësh të tjerë të jashtëm. Veprimtaritë kryesore të DCI-së përfshijnë: trajnim, arsimim dhe rritje të ndërgjegjësimit; ndërmarrjen e veprimeve kur ka shkelje të të drejtave të fëmijëve dhe sigurimi i mbikëqyrjes dhe monitorimit për sa i takon respektimit nga Belgjika të të drejtave themelore të fëmijëve. Fushat kryesore të ndërhyrjes janë: drejtësia për të miturit si dhe aksesit i fëmijëve tek drejtësia; privimi nga liria i fëmijëve; të drejtat e fëmijëve në lëvizje; të drejtat e fëmijëve për pjesëmarrje si dhe për lirinë e shprehjes.

Ky Udhëzues është rezultati kryesor i projektit **“Të Drejtat e Fëmijëve Pas Hekurave”**.

Ky projekt mori shkas nga evidentimi se mekanizmat monitorues që vizitojnë vende të ndryshme ku fëmijët janë privuar nga liria e tyre, nuk kishin Udhëzime specifike për fëmijët të cilat mund të përdoren si një referencë e veçantë për sa i takon përgatitjes, zbatimit dhe ndjekjes së vazhdimësisë së vizitave të tyre monitoruese. Për rrjedhojë, ky projekt synon t'u sigurojë monitoruesve profesionistë, një mjet praktik dhe metodologjik që është specifik për fëmijët si dhe për vendet në të cilat ata janë të privuar nga liria. Me qëllim për ta thurur këtë Udhëzim në mënyrën më pragmatike të mundshme, projekti u hartua në një mënyrë të atillë që të fillonte me një hulumtim në terren, paralelisht në 13 shtete të BE-së si dhe në Serbi, për të patur një tablo të përgjithshme të praktikave dhe funksionimit të mekanizmave ekzistuesve të monitorimit dhe ankimit. Ky studim hulumtues rezultoi në 14 raporte kombëtare si dhe në një tablo të përgjithshme përmbljedhëse Evropiane. Udhëzuesi, për rrjedhojë, është i bazuar mbi këto arritje si dhe mbi ekspertizën, kompetencat multi-disiplinare, reflektimet si dhe mbi punën e kryer në mënyrë të përbashkët nga e tërë skuadra e projektit në tre seminare ndërkombëtare si dhe përmes vizitave të shumta të ndërsjella mes partnerëve si dhe kontributeve të ekspertëve përgjatë gjithë projektit.

Të tëra rezultatet e këtij projekti, janë të disponueshme në sitin e internetit:

www.childrensrightsbehindbars.eu

MIRËNJOHJE

Autorët dëshirojnë të falënderojnë të tërë partnerët e brendshëm dhe të jashtëm si dhe ekspertët e projektit **“Të Drejtat e Fëmijëve pas Hekurave”** për kontributet e tyre tejet të çmuara në reflektimin, përgatitjen, komentimin dhe rishikimin e këtij Udhëzuesi praktik. Hulumtimi i kryer në 14 vende, raportet kombëtare që kanë dalë, pasqyra përmbledhëse evropiane e tyre, si dhe pjesëmarrja e të tërë skuadrës në 3 seminarët në Bruksel më 2014 dhe 2015, ka qenë tejet e dobishme dhe konstruktive në kontekstin e përgatitjes së këtij Udhëzimi. Ne vlerësojmë veçanërisht përkushtimin, përpjekjet si dhe fleksibilitetin e të tërë personave të përfshirë.

Ne gjithashtu falënderojmë financuesin kryesor të këtij projekti, Bashkimin Evropian, si dhe bashkë-financuesit si Këshillin e Evropës, “Fonds Houtman”, “Loterie Nationale” si dhe “Wallonie-Bruxelles International” – pa të cilët ky projekt nuk do që i mundur.

Për më tepër, ne do të donim të falënderonim partnerë të tillë si KPT-ja për pjesëmarrjen e tyre vullnetare në projekt si dhe të tërë organizatat e shoqërisë civile, anëtarët e mekanizmave monitorues dhe të ankesave, gjyqtarët, avokatët, zyrtarët, drejtorët si dhe punonjësit e institucioneve

në të cilat fëmijët janë të privuar nga liria e tyre, ekspertët, hulumtuesit si dhe aktorët e tjerë kyçë të cilët kanë ofruar mbështetjen e tyre ndaj hulumtimit si dhe punës së kryer në kuadër të këtij projekti. Ne falënderojmë ngrohtësisht Aishling Heffernan, Paula Jack dhe Claire Brisset për korrektimet e çmuara të këtij Udhëzimi.

E fundit, por jo për nga rëndësia, ne dëshirojmë që sinqerisht të falënderojmë të tërë fëmijët dhe të rinjtë të cilët pranuan të flitnin si pjesë e këtij projekti, dhe duke e bërë këtë, ndanë përvojën e tyre rreth privimit të lirisë së tyre si dhe respektimit të të drejtave të tyre në këto rrethana.

Së fundi, një falënderim shumë i veçantë dhe i sinqertë të gjithë skuadrës së DCI-Belgjikë si dhe stazhierëve, për punën, dedikimin e tyre si dhe për investimin e pafund për realizimin e këtij projekti gjatë dy viteve të fundit. Të tërë kanë dhënë kontributin e tyre në këtë projekt në një nivel a tjetër.

HYRJE

Nga përvoja e KPT-së gjatë më shumë se 25 viteve vizitash në vendet e privimit nga liria në mbarë Evropën, ne mund të themi se fëmijët e privuar nga liria janë shpesh më të rrezikuar për t'u bërë viktime të keqtrajtimit sesa të rriturit.

Për fat të keq, KPT-ja shpesh herë ka hasur nëpër situata ku të miturit janë keqtrajtuar; duke nisur që nga një shuplakë “pedagogjike” tek goditja me grusht, me shkelma dhe me shkop gome nga punonjësit e policisë ose stafi i institucionit penitenciar. Ne kemi gjetur gjithashtu të mitur të cilët janë dhunuar nga të burgosur të tjerë, veçanërisht nëpër fjetina, si dhe të mitur të futur nëpër dhoma bashkë me të rritur të privuar nga liria, pa marrë aspak në konsideratë nevojat e tyre specifike. Në shumë raste, të miturit janë trajtuar nga policia si të ishin të rritur, dhe, nga agjencitë ligj-zbatuese, nuk janë zbatuar në praktikë mjetet mbrojtëse ligjore të përshtatshme për moshën e tyre. Në vendet e mbajtjes së emigrantëve, fëmijët mund t'i nënshtrohen kushteve të rënda duke mos patur qasje në arsim ose veprimtari sportive dhe pa patur një kujdestar që do të garantonte të drejtat e tyre. Në institucionet psikiatrike si dhe në shtëpitë e kujdesit social, kemi gjetur fëmijë të lidhur në shtretërit e tyre për periudha të gjata kohore, ose të futur nëpër dhoma veçimi. Praktika të tilla janë tërësisht të papranueshme.

Përmes vizitave të saj, KPT-ja, ka synuar të plotësojë standardet e parashtruara në instrumentet ndërkombëtarë, posaçërisht tek Konventa e OKB-së e vitit 1989 e OKB-së mbi të Drejtat e Fëmijës si dhe Rregullat Evropiane të vitit 2008 për shkelësit e rinj në moshë të ligjit. Më 1998, KPT-ja parashtroi një sërë masash mbrojtëse të cilat duhet t'u ofrohen nga legjislacioni penal gjithë të miturve të privuar nga liria. Këto standarde u përditësuan dhe u zgjeruan në Raportin e Përgjithshëm të vitit 2014 të KPT-së, ku identifikoheshin masat mbrojtëse që duhet të ekzistojnë dhe llojin e institucionit në të cilin ato duhet të zbatohen, si dhe kujdesin e veçantë me të cilin duhet të ofrohen nga një personel i mirë-trajnuar dhe i përkushtuar.

Mbrojtja e fëmijëve të privuar nga liria prej torturës, trajtimit çnjerëzor dhe degradues, është një përpjekje kolektive. Kjo kërkon përfshirjen jo vetëm të mekanizmave parandalues kombëtar dhe ndërkombëtar, por gjithashtu të institucioneve të të drejtave të njeriut të tilla si Avokati i Popullit i Fëmijëve, deputetët, pjesëtarët e sistemit gjyqësor, aktorë të shoqërisë civile si dhe të hulumtuesve.

Duke patur parasysh rëndësinë e rolit të tyre në parandalimin e keqtrajtimit, organizmat të cilët kryejnë detyrat monitoruese, duhet ta kryejnë këtë me profesionalizëm. Kjo kërkon një metodologji të duhur për kryerjen e vizitave, njohuri të standardeve si dhe një kuptim të çështjeve të cilat ndikojnë tek fëmijët, si dhe aftësitë e nevojshme, ndjeshmërinë dhe vetëdijen për të intervistuar fëmijët rreth përvojave të tyre.

Kjo është ajo çka i jep rëndësi këtij Udhëzimi i cili është zhvilluar duke marrë parasysh përvojën praktike të një sërë organizmash kombëtarë dhe ndërkombëtarë si dhe duke përfituar nga përvoja e ekspertëve të cilët punojnë në këtë fushë. Udhëzimi synon të ndihmojë dhe forcojë aftësinë monitoruese të institucioneve në mënyrë që të kryejë me efektivitet një vizitë në një institucion ku mbahen fëmijët, duke patur një qasje hap pas hapi me mjete praktike të cilat sigurojnë drejtim mbi në mënyrën në të cilën duhet organizuar një vizitë si dhe çështjet që duhen shqyrtuar.

Për mendimin tim, ky Udhëzim duhet të jetë pjesë e parimeve të punës së cilësdo organizate që ka për qëllim të ndër marrë një vizitë efektive monitoruese në cilindo institucion që ka fëmijë të privuar nga liria.

Mykola GNATOVSKYY
*President i Komitetit Evropian
për Parandalimin e Torturës (KPT)*

PASQYRA E LËNDËS

AUTORËT DHE PROJEKTI	4
MIRËNJOHJE	5
HYRJE	6
AKRONIME DHE SHKURTIME	12

---

1. HYRJE	13
1.1. Përkufizime të termave kyçe.....	14
1.2. Fëmijët e privuar nga liria dhe kuadri ligjor Ndërkombëtar dhe Evropian.....	17
1.3. Për kë shërben ky Udhëzues?.....	19
1.4. Arsyet për Udhëzuesin Praktik.....	20
1.5. Objektivat e Udhëzuesit Praktik.....	21
1.6. Si përdoret ky Udhëzues?.....	22

---

2. HEQJA E LIRISË SË FËMIJËVE– KONTEKSTI	23
2.1. Konteksti dhe format e heqjes së lirisë së fëmijëve.....	23
2.2. Konteksti i cenueshmërisë së fëmijëve të cilëve u është hequr liria.....	26

---

3. MEKANIZMAT MONITORUES TË VENDEVE KU FËMIJËT PRIVOHEN NGA LIRIA	29
3.1. Qasja e monitorimit duke u bazuar në të drejtat.....	29
3.2. Objekti i monitorimit të fëmijëve të cilëve u është hequr liria.....	30
3.3. Kërkesat bazë për monitorim efikas.....	32
3.4. Parimet bazë të monitorimit.....	37
3.5. Vështrim mbi mekanizmat e ndryshëm monitorues.....	40
A. Mekanizmat ndërkombëtarë.....	40
B. Mekanizmat evropianë.....	41
C. Mekanizmat kombëtarë.....	43

---

4. METODOLOGJIA E MONITORIMIT	47
4.1. Zhvillimi i një strategjie monitoruese	48
A. Kuptimi i kontekstit të përgjithshëm të heqjes së lirisë të fëmijëve.....	48
B. Përcaktimi i objektivave të monitorimit.....	49
C. Caktimi i një kornize kohore të përgjithshme për programin e monitorimit.....	50
D. Përzgjedhja e vendeve për t'u vizituar ku ka fëmijë të privuar nga liria.....	50
E. Përcaktimi i natyrës, kohëzgjatjes dhe frekuencës së vizitave monitoruese.....	51
F. Përshkrimi i skuadrës monitoruese.....	54
G. Adoptimi i Udhëzimeve Etike dhe i një Politike Mbrojtjeje për Fëmijën.....	56
H. Informacion rreth komunikimit / bashkëpunimit me organizmat e tjerë vizitues.....	58
4.2. Përgatitjet për vizitën	60
A. Përcaktimi i objektivave specifike të vizitës.....	60
B. Mbledhja dhe përgatitja e skuadrës monitoruese.....	60
C. Rishikimi dhe mbledhja e informacionit.....	61
D. Vendosja e kontakteve fillestare përpara vizitës.....	61
E. Programi i vizitës.....	63
F. Përgatitja e dokumenteve mbështetëse.....	64
G. Përgatitjet materiale dhe logjistike.....	64
4.3. Realizimi i vizitës	65
A. Takimi fillimisht me kreun e institucionit.....	67
B. Inspektim i mjediseve dhe vëzhgimi i kushteve.....	68
C. Shqyrtim i regjistrave dhe dokumenteve të tjera.....	69
D. Intervistat me fëmijët.....	71
E. Intervistat me stafin.....	73
F. Intervistat me personat e jashtëm të lidhur ngushtë me fëmijët të cilëve u është hequr liria.....	80
G. Takimi përfundimtar me kreun e institucionit - informim rreth vizitës.....	81
4.4. Vizitat monitoruese për ndjekjen e vazhdimësisë / veprimet për t'u ndërmarrë	83
A. Raportimet e brendshme.....	81
B. Analizat e brendshme dhe raporti.....	83
C. Raportet e jashtme.....	84
D. Hartimi i rekomandimeve.....	87
E. Shpërndarja e raporteve.....	88
F. Ndjeka e vazhdimësisë të raporteve dhe rekomandimeve.....	89
G. Vlerësimi i ndikimit të raporteve dhe rekomandimeve.....	90
H. Strategji të mundshme shtesë për ndjekjen e situatës.....	91

5. INDIKATORËT SPECIFIKË PËR VIZITAT TEK FËMIJËT	93
5.1. Procedura e heqjes së lirisë	94
A. Procedura e heqjes së lirisë dhe alternativat e burgimit.....	94
B. Aksesi tek avokati / personi i besuar.....	95
C. Ndalimi (Policor), parandalimi i heqjes së lirisë, paraburgimit, etj.....	96
D. Transferimi, mbërritja dhe pritja.....	98
E. Dokumentimet.....	99
F. Lirimi dhe kujdesi pas lirimit.....	100
5.2. Personeli / organika	101
A. Rekrutimi i stafit, trajnimi dhe sjellja.....	101
5.3. Siguria dhe masat mbrojtëse	106
A. Tortura dhe keq-trajtime të tjera.....	106
B. Izolimi dhe veçimi.....	107
C. Përdorimi i forcës si dhe metodave të kufizimit fizik.....	108
D. Kontrollët.....	110
E. Çështje rreth masave mbrojtëse.....	111
F. Dhuna mes fëmijëve.....	112
5.4. Rregulli dhe disiplina	113
A. Procedurat disiplinore dhe regjistrat.....	113
B. Mekanizmat e ankimit.....	116
5.5. Kushtet materiale	118
A. Veçimi.....	118
B. Akomodimi dhe mbipopullimi.....	119
C. Ushqimi dhe uji i pijshëm.....	120
D. Mjediset sanitare dhe higjiena.....	121
E. Ndriçimi dhe ajrimi.....	122
F. Veshjet dhe shtrojat.....	122
G. E drejta për privaci (mbajtja e ditarëve, mbajtja e sendeve personale, etj.).....	123
5.6. Kuadri socio-pedagogjik, regjimi socio-arsimor dhe zhvillimi personal	124
A. Regjimi dhe programi.....	124
B. Pjesëmarrja.....	126
C. Kontakti me botën e jashtme.....	127
D. Arsimi dhe trajnimi profesional.....	129
E. Puna dhe veprimtaritë me shpërblim.....	130
F. Ushtrimet jashtë mjedisëve, koha e lirë dhe veprimtaritë kulturore.....	131

G. Besimi dhe adhurimi fetar.....	132
H. Mirëqenia dhe këshillimet.....	133
I. Veprimtaritë për riintegrimin / përgatitjen për lirim.....	134
5.7. Kujdesi Shëndetësor.....	135
A. Aksesi tek kujdesi mjekësor (vlerësimi, dokumentimi, informacioni).....	135
B. Personeli mjekësor (i jashtëm dhe i brendshëm).....	138
C. Dokumentimi dhe raportimi i të dhënave mjekësore për keqtrajtimet.....	139
D. Nevojat e veçanta të vajzave.....	140
E. Fëmijët me probleme të shëndetit mendor.....	142
F. Fëmijët me probleme të varësisë (droga, alkooli, etj.).....	143
G. Fëmijë në rrezik nga vetë-dëmtimi ose vetëvrasja.....	144
H. Problematika seksuale (e drejta për seksualitet, shëndeti seksual, sëmundjet e transmetueshme, etj.).....	145
<hr/>	
6. MEKANIZMAT E ANKIMIT NË DISPOZICION TË FËMIJËVE QË U ËSHTË HEQUR LIRIA.....	147
6.1. Qëllimet dhe objektivat e mekanizmave të ankimit.....	148
6.2. Parimet bazë për sistemet e ankimit.....	149
A. Akses.....	149
B. Ndjeshmëria ndaj fëmijës.....	149
C. Siguria.....	150
D. Efektiviteti.....	150
6.3. Tek kush mund të ankohen fëmijët?.....	152
<hr/>	
7. INFORMACION I MËTEJSHËM, LEXIME DHE SHTOJCA.....	153
SHTOJCA 1: Konventa për të Drejtat e Fëmijës, versioni i thjeshtësuar.....	154
SHTOJCA 2: Procedurat dhe aspektet etike për intervistimin e fëmijëve të cilëve u është hequr liria, gjatë një procesi monitorimi.....	158
SHTOJCA 3: Politika për Mbrojtjen e Fëmijës.....	160
SHTOJCA 4: Jurisprudenca e GjEDNj-së.....	162

AKRONIME DHE SHKURTIME

TP	Tërësia e Parimeve për mbrojtjen e të tërë personave nën çfarëdo forme ndalimi ose burgosjeje
KKT	Konventa e OKB-së Kundër Torturës si dhe çfarëdo trajtimi ose ndëshkimi tjetër mizor, çnjerëzor ose degradues Komiteti Kundër Torturës i OKB-së
TQM	Televizor me Qark të Mbyllur
KE	Këshilli i Evropës
KPT	Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës si dhe Trajtimin ose Ndëshkimeve Çnjerëzore dhe Degraduese
KDF	Konventa e OKB-së për të Drejtat e Fëmijës Komiteti i OKB-së për të Drejtat e Fëmijës
KEDNJ	Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut
GJEDNJ	Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut
REB	Rregullat Evropiane të Burgjeve
RESHM	Rregullat Evropiane për Shkelësit e Mitur subjekt i sanksioneve dhe masave
BE	Bashkimi Evropian
UDMF	Udhëzimet e Komitetit të Ministrave të Këshillit të Evropës për Drejtësi Miqësore ndaj Fëmijëve
KP Nr. 10	Komenti i Përgjithshëm Nr.10 i Komitetit mbi të Drejtat e Fëmijës: Të Drejtat e Fëmijëve në Drejtësinë për të Miturit
UPShM	Udhëzimet e OKB-së për Parandalimin e Shkeljeve nga të Miturit (Udhëzimet e Rijadit)
KNKK	Komiteti Ndërkombëtar i Kryqit të Kuq
OJF	Organizata Jo Fitimprurëse
IKDNJ	Institucione Kombëtare për të Drejtat e Njeriut
MKPT	Mekanizmi Kombëtar për Parandalimin e Torturës
POKKT	Protokolli Opsional i Konventës Kundër Torturës si dhe Trajtimeve dhe Ndëshkimeve të Tjera Mizore, Çnjerëzore, ose Degraduese,
RrADM	Rregullat Standarde Minimale të OKB-së për Administrimin e Drejtësisë për të Miturit (Rregullat e Pekinit)
RrMJHL	Rregullat Standarde Minimale të OKB-së për Masat Jo me Heqje të Lirisë (Rregullat e Tokios)
RrMMPL	Rregullat e OKB-së për Mbrojtjen e të Miturve të Privur nga Liria (Rregullat e Havanës)
RrTGB	Rregullat e OKB-së për Trajtimin e Grave të Burgosura si dhe për Sanksionet Jo me Burgim për Shkelëset Gra (Rregullat e Bankokut)
RrSM	Rregullat Standarde Minimale të OKB-së për Trajtimin e të Burgosurve (Rregullat Mandela)
NKPT	Nënkomiteti për Parandalimin e Torturës si dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të tjera Mizore, Çnjerëzore ose Degraduese,
OKB	Organizata e Kombeve të Bashkuara

1. HYRJE

“Fëmijët e privuar nga liria janë në një rrezik edhe më të madh prej dhunës, abuzimit dhe akteve të torturës ose trajtimit a ndëshkimit mizor, çnjerëzor ose degradues ose ndëshkimit. Edhe periudha shumë të shkurtra të ndalimit mund të dëmtojnë mirëqenien psikologjike dhe fizike të fëmijës dhe të cenojnë zhvillimin kognitiv të tij. Fëmijët e privuar nga liria janë në një rrezik edhe më të madh të vuajtjes nga depresioni dhe ankthi, dhe shpesh shfaqin simptoma që kanë të bëjnë me çrregullimet e stresit post-traumatik. Raportet mbi efektet e privimit të lirisë së fëmijëve kanë gjetur se shkalla e vetëvrasjeve dhe vetë-lëndimit, çrregullimit mendor dhe problemeve zhvillimore për këta fëmijë është më e lartë.

Cenueshmëria e pakrahaseshme e fëmijëve të privuar nga liria kërkon standarde më të larta dhe masa mbrojtëse më të gjera për parandalimin e torturës dhe keqtrajtimit. Praktikatspecifike dhe çështjet problematike, të tilla si veçimi, organizimi dhe administrimi i vendeve të paraburgimit dhe burgjeve, masat disiplinore, mundësitë për rehabilitimin, trajnimi i personelit të kualifikuar posaçërisht, mbështetja e familjes dhe vizitat, patja e masave alternative, si dhe monitorimi e mbikëqyrja adekuate, kërkojnë një vëmendje të veçantë si dhe standarde të modifikuara.”

Raporti i Raportuesit Special për torturën dhe trajtimin ose ndëshkimin mizor, çnjerëzor ose poshtëruës, Juan E. Méndez A/HRC/28/68 / 5 Mars 2015

Nevojat dhe të drejtat e fëmijëve janë specifike dhe ato ndryshojnë nga ato të të rriturve. Efektet e dëmshme të njohura dhe të ditura të privimit të lirisë për fëmijët, nënkuptojnë se kjo masë duhet të përdoret vetëm si mjet i fundit. Përdorimit të masave alternative të ndalimit duhet gjithmonë t’u jepet prioritet. Kur privimi nga liria është dhënë si masë e fundit, ajo duhet të jetë vetëm në raste të jashtëzakonshme, në interesin më të mirë të fëmijës, dhe për periudhë sa më të shkurtër të nevojshme. Ajo duhet të synojnë edukimin, rehabilitimin dhe përgatitjen për riintegrimin e fëmijëve në shoqëri. Këto parime kyçe, të mishëruara në të drejtën ndërkombëtare, janë parakushte për çdo privim të lirisë së fëmijëve.

Ndërkohë që janë të privuar nga liria e tyre, fëmijët vazhdojnë të gëzojnë të gjitha të drejtat e tjera të bazuara në Konventën mbi të Drejtat e Fëmijës (KDF) të njohura për ta. Megjithatë, kushtet e trajtimit dhe trajtimi vetë që u bëhet në vendet ku ata janë të privuar nga liria, nuk përmbushin gjithnjë nevojat specifike dhe të drejtat e veçanta të fëmijëve. Këtu përfshihen qasja në arsimin e duhur, kontakti me familjen dhe botën e jashtme, nevoja për intimitet, ushtrime fizike, aktivitetet e kohës së lirë dhe argëtim, e drejta për shëndetin, dhe qasja në drejtësi.

Përkundrazi, për shkak të moshës, nivelit të pjekurisë dhe brishtësisë psikologjike, si dhe për shkak të efekteve të dëmshme afatgjata që sjell ndalimi i fëmijëve, në mirëqenien dhe zhvillimin e tyre, fëmijët janë një nga grupet më të personave të privuar nga liria. Për më tepër, heqja e lirisë shpesh intensifikon cenueshmërinë vulnerabilitetin e fëmijëve prej diskriminimit, abuzimit, dhunës dhe kushteve të jetesës që shpesh rezultojnë jo-adekuate, ku kushtet e akomodimit, higjienës, kujdesit shëndetësor dhe të ushqyerit, jo gjithnjë janë respektuese të dinjitetit njerëzor.

Në këtë kontekst, monitorimi rregullisht dhe i pavarur i vendeve në të cilat fëmijët janë privuar nga liria e tyre, është thelbësore. Synimi i monitorimit është si për të garantuar respektin proaktiv të të drejtave themelore të fëmijëve duke reduktuar rrezikun nga tortura, dhuna, abuzimi ose çfarëdo shkeljeje të të drejtave të fëmijëve (roli parandalues) si dhe për të garantuar se gjithë masat mbrojtëse të kërkuara, përfshi të drejtën për t'u ankuar, janë efikase me qëllim për të garantuar zbatimin e të drejtave të tyre (roli mbrojtës / hetimor).

1.1. Përkuftizime të termave kyçe

Fëmijë

“Me fëmijë kuptohet çdo qenie njerëzore nën moshën tetëmbëdhjetë (18) vjeç, me përjashtim të rasteve kur moshë madhore arrihet më përpara, në përputhje me legjislacionin të cilit ai i nënshtrohet.” (KDF, Neni 1)

Për qëllimin e këtij Udhëzimi, do të përdorim termin **“fëmijë”** e jo “i mitur”, “minoren” ose “i ri/e re”, ndonëse një i ri 17 vjeçar jo domosdoshmërisht e identifikon veten e tij/saj me termin “fëmijë”.

Privimi nga liria

Neni 11 i Rregullave të Havanës (RrMMPL), Neni 4, 2° i Protokollit Opsional të Konventës Kundër Torturës si dhe trajtimeve ose Ndëshkimeve të tjera mizore, çnjerëzore ose degraduese (POKKT) si dhe Rregullit 21.5 i Rregullave Evropiane për Shkelësit e Mitur që janë subjekt i sanksioneve edhe masave (RESHM) e përkuftizojnë privimin e lirisë si **“Çfarëdo lloj forme ndalimi ose burgosjeje, ose vendosja e personit në një mjedis publik ose privat të ruajtur, nga i cili personi nuk lejohet të largohet sipas dëshirës, përmes urdhrat të një autoriteti gjyqësor, administrativ ose autoriteti tjetër.”**

Në lidhje me fushë-mbulimin e këtij përkufizimi kur përkthehet në praktikën operacionale, Nënkomiteti për Parandalimin e Torturës si dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të tjera Mizore, Çnjerëzore ose Degraduese, (NKPT) ka bërë një koment ku deklaroi “*që një interpretim sa më i gjerë i mundshëm duhet bërë me qëllim për të maksimalizuar ndikimin parandalues të punës së MKP*” (Mekanizmit Kombëtar Parandalues).

“Çdo vend në të cilin një person është i privuar nga liria (në kuptimin e të mos qenurit i/e lirë për t’u larguar), ose ku (...) një person mund të jetë duke u privuar nga liria e tij/saj, duhet të bie brenda kuadrit të POKKT-së, nëse ka të bëjë me një situatë në të cilën shteti ose ushtron, ose mund të pritët që të ushtrorë një funksion rregullator”.²

Vendet ku fëmijët mund të privohen nga liria

Çfarëdo lloj institucioni, penal, riedukues, edukues, mbrojtës, shoqëror, terapeutik, mjekësor, administrativ (publik ose privat), nga i cili fëmija nuk lejohet të largohet sipas dëshirës.

Për qëllimin e këtij Udhëzimi, ne do të përdorim termin “**privim i lirisë**” e jo ‘ndalim’ me qëllim për ta zgjeruar fokusin e këtij Udhëzimi që të përfshijë edhe institucionet e mbyllura të cilat nuk janë domosdoshmërisht të natyrës së burgut ose që përfshijnë ruajtjen e personit brenda institucionit.

Terma të tillë si “objekt, institucion, qendër” do të përdoren si sinonime në të gjithë Udhëzuesin për të treguar vendet ku fëmijët mund të privohen nga liria e tyre.

 Shih – Seksioni 2.1. – f. 23

Përjashtime:

Cilido vend në të cilin e drejta e fëmijës për t’u larguar nga institucioni nuk është e kufizuar, nuk është objekt i këtij Udhëzuesi.

Mekanizmat monitorues të pavarur

Organizmat të cilat marrin përsipër monitorimin e vendeve në të cilat njerëzit janë privuar nga liria përmes vizitave (të paralajmëruara ose jo) në vend.

² Shih komentin e NKPT-së mbi qëllimin e nenit 4 të POKKT

Monitorimi përfshin **vizitën** tek një institucion që çon në një **raport** me gojë ose me shkrim për vizitën; formulimin e **rekomandimeve** ndaj autoriteteve përgjegjëse si dhe aktorëve të tjerë të përfshirë në mbrojtjen e fëmijëve të privuar nga liria në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar; si dhe **ndjekjen e** zbatimit të këtyre rekomandimeve.

Ky Udhëzues do t'i referohet termit “**monitorues**” kur përkshkruan njerëzit që kanë përgjegjësinë e vizitave monitoruese të vendeve të privimit të lirisë.

Përjashtime:

Llojet e mëposhtme të vizitave ose inspektimeve, nuk janë konsideruar si organizëm i pavarur monitorues i jashtëm për qëllimet e këtij Udhëzimi:

- ❶ **shqyrtim jo formale nga shoqëria civile**

Kur roli i shoqërisë civile është i kufizuar në kontaktet mes komunitetit dhe vendit të privimit të lirisë, për shembull, kur grupe kulturore, fetare ose arsimore, ose individët punojnë brenda godinave.

- ❷ **Inspektime administrative të brendshme nga institucione qeveritare**

Ku roli i organizmave administrative është i kufizuar tek kontrollimi i përputhshmërisë së stafit dhe i procedurave me standardet kombëtare si dhe me udhëzimet administrative dhe rregulloret. Paçka se roli i tyre është shumë i rëndësishëm veçanërisht në lidhje me llogaridhënien, ai rrallë herë përfshin një qasje më të gjerë e cila të përmbajë çështje të tilla si dinjiteti dhe të drejtat themelore të fëmijëve të privuar nga liria. Inspektimet e brendshme si dhe monitorimet e jashtme duhet të bashkë-jetojnë si dhe të zhvillojnë kanale komunikimi duke krijuar një sistem lidhjeje në një rrjet të fortë e plotësues për kontrollin e vendeve të privimit të lirisë.

☐ *Shih – Seksionin 3.5. – f.40*

Mekanizmat e ankimit

Mekanizmat e ankimit përfshijnë procedura/procese për kërkesa dhe/ose ankesa të bëra nga fëmijët e privuar nga liria në lidhje me kushtet, trajtimin dhe kujdesin që u ofrohet në këtë kontekst.

Ato mund të adresohen tek **organizmat e brendshëm** përgjegjës për institucionin privues të lirisë së fëmijëve si dhe tek **organizmat e pavarur të jashtëm** (për shembull: Avokati i popullit për fëmijët, Institucionet Kombëtare për të Drejtat e Njeriut, organizmat e pavarur monitorues, organizmat gjyqësorë, organizatat e shoqërisë civile, ose të tjerë).

Këto mekanizmat mund të jenë **individuale ose kolektive, informale** (për shembull: kërkesa me gojë ose ndërmjetësim) ose **formale** (përmes një formulari dhe procedure **me shkrim** për ankesat); **gojore** (për shembull: kërkesë drejtuar stafit) ose me shkrim (për shembull: letër drejtuar avokatit të popullit të fëmijëve).

☐ *Shih – Seksioni 6. – f.147*

1.2. Fëmijët e privuar nga liria dhe kuadri ligjor ndërkombëtar dhe evropian

Standardet ndërkombëtare dhe rajonale që gjejnë zbatim për fëmijët e privuar nga liria e tyre, përfshijnë (por jo vetëm) të mëposhtmet:

A. INSTRUMENTET NDËRKOMBËTARE PËR TË DREJTAT E NJERIUT

Ligjërish të detyrueshme

- Konventa e OKB-së Kundër Torturës dhe Trajtimeve a Ndëshkimeve të tjera Mizore, Çnjerëzore ose Degradues (KKT), 1984
- Konventa e OKB-së Për të Drejtat e Fëmijës (KDF), 1989
- Protokollin Opsional i Konventës Kundër Torturës si dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të Tjera Mizore, Çnjerëzore, ose Degradues, (POKKT), 2002

Normative

- Rregullat Standarde Minimale të OKB-së për Administrimin e Drejtësisë për të Miturit (Rregullat e Pekinit), 1985
- Tërësia e Parimeve për mbrojtjen e të tërë personave të cilët ndodhen nën çfarëdo forme ndalimi ose burgosjeje (TP), 1988
- Udhëzimet e OKB-së për Parandalimin e Shkeljeve nga të Miturit (Udhëzimet e Rijadit ose UPSHM), 1990
- Rregullat e OKB-së për Mbrojtjen e të Miturve të Privuar nga Liria (Rregullat e Havanës ose RrMMPL), 1990
- Rregullat Standarde Minimale të OKB-së për Masat Jo me Heqje të Lirisë (Rregullat e Tokios ose RrMJHL), 1990
- Komenti i Përgjithshëm Nr. 10 i Komitetit mbi të Drejtat e Fëmijës: Të Drejtat e Fëmijëve në Drejtësinë për të Miturit (KDF - KP Nr. 10), 2007
- Rregullat e OKB-së për Trajtimin e Grave të Burgosura si dhe për Sanksionet Jo me Burgim për Shkelëset Gra (Rregullat e Bangkokut ose RTGB), 2010
- Nënkomiteti për Parandalimin e Torturës si dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të tjera Mizore, Çnjerëzore ose Degraduese, (NKPT) Udhëzimet mbi mekanizmat parandaluese kombëtare, 2010
- Rregullat Standarde Minimale të OKB-së për Trajtimin e të Burgosurve (Rregullat Mandela ose RrSM), 2015

B. INSTRUMENTE RAJONALË TË TË DREJTAVE TË NJERIUT

Ligjërishit të detyrueshme

- Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut (KEDNJ), 1950
- Konventa Evropiane për Parandalimin e Torturës si dhe Trajtimit ose Ndëshkimit Çnjerëzor ose Degradues, 1987
- Jurisprudenca e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut (GJEDNJ)

Normative

- Rregullat Evropiane të Burgjeve (EPR), miratuar nga Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës, 2006
- Rregullat Evropiane për Shkelësit e Mitur subjekt i sanksioneve dhe masave (REShM), miratuar nga Komiteti i Ministrave të Këshillit të Evropës, 2008
- Udhëzimet e Komitetit Ministror të Këshillit të Evropës për Drejtësi Miqësore për Fëmijët (UDMF), 2010
- Standardet e Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimit ose Ndëshkimit Çnjerëzor ose Degradues (KPT/Inf) version i rishikuar, 2015

1.3. Për kë shërben ky Udhëzues?

Ky Udhëzues praktik është projektuar për t'u përdorur nga një **gamë e gjerë profesionistësh**, të cilët **kanë tagrin** (të cilin ua jep mandati, ligji ose bazuar në një marrëveshje specifike), që të **monitorojnë ose vizitojnë vendet ku fëmijët mund të privohen nga liria e tyre**. Kjo përfshin por nuk është e kufizuar tek:

- ☉ **Ekspertët dhe anëtarët e organizmave ndërkombëtarë dhe rajonalë monitorues** të tillë si NKPT dhe KPT, si dhe Komisioneri i Këshillit të Evropës për të Drejtat e Njeriut, si dhe agjenci të tilla si UNICEF, UNHCR ose KNKK (për rastet specifike të zonave në konflikt);
- ☉ **Anëtarët e Mekanizmave Kombëtar të Parandalimit të Torturës (MKPK)** të krijuara ose të ngritura si të tilla nën POKKT-në;
- ☉ **Të tjera organizma statutorë monitorues** të tillë si Institute Kombëtare për të Drejtat e Njeriut, Komisionerët e Fëmijëve, Avokati i popullit për fëmijët, etj.;
- ☉ **Organizma të veçantë monitorues** të tilla si komiteti monitorues i burgjeve, komisioni i inspektimit policor, inspektorët e institucionit të shëndetit mendor, etj.;
- ☉ **Gjykatësit për të miturit;**
- ☉ **Monitoruesit e shoqërisë civile dhe organizatave jo fitimprurëse (OJF);**
- ☉ **Parlamentarë** të shtetit ose të BE-së;
- ☉ **Monitorim nga shumë agjenci;**
- ☉ **Avokatë.**

 Shih – Seksioni 3.5. – f.40

Informacioni i përfshirë në këtë Udhëzim, është gjithashtu i dobishëm edhe për **autoritetet, administratën si dhe personelin** e vendeve në të cilat fëmijët mund të privohen nga liria e tyre ndërkohë që këta zbatojnë detyrat e tyre të përditshme, gjatë kryerjes së inspektimeve të brendshme si dhe kur vizitohen nga një organizëm monitorues.

Si rezultat i një projekti të BE-së, ky Udhëzim ka një **suazë evropiane**. Sidoqoftë me disa adaptime, me qëllim për t'u përgjigjur konteksteve të ndryshme ose specifike kombëtare, metodologjia dhe përmbajtja mundet që fare mirë të përshtaten si dhe replikohen për t'u përdorur gjatë vizitave nëpër struktura privuese të lirisë së fëmijëve në shumë vende të botës.

1.4. Arsyet për Udhëzuesin Praktik

Është gjerësisht e ditur që vizitat e kryera rregullisht, nga jashtë dhe të pavarura në vendet e privimit nga liria, janë një instrument kyç në parandalimin e torturës si dhe shkeljeve të tjera të të drejtave të njeriut, si dhe për të mbrojtur të drejtat themelore. Sidoqoftë, përvoja ka treguar që paçka se një sërë mekanizmash kombëtar dhe/apo ndërkombëtarë kryejnë vizita monitoruese në vende të tilla, hulumtimi i kryer në kuadrin e projektit: **“Të Drejtave të Fëmijëve Pas Hekurave”** demonstroi që rrallë herë ndodh që ata të përqendrohen vetëm tek mjediset e fëmijëve dhe/apo të kenë një qasje mbi bazën e të drejtave të fëmijëve të integruar në linjën e veprimit dhe metodologjinë e monitorimit të tyre kur vizitojnë mjediset e fëmijëve. Përveç kësaj, organizmat monitorues që kryejnë vizita tek mjediset e ndalimit të të rriturve, shpesh herë janë të njëjtët me ata që kryejnë vizita tek institucionet e mbyllura për fëmijë. Shpesh herë atyre u mungojnë njohuri specifike, kompetenca dhe trajnimi mbi çështjet e fëmijëve, rregullat, standardet dhe treguesit specifike që gjejnë zbatim tek privimi i lirisë së fëmijëve, si dhe mbi parimet specifike dhe metodat e komunikimit që do të përdoren gjatë intervistimit të fëmijëve. Shpesh herë nuk janë të disponueshme mjete pune specifike dhe praktike për fëmijë për monitorimin e këtyre vendeve.

Për rrjedhojë ky Udhëzues është hartuar në mënyrë që t'i adresojë të tëra këto shqetësime duke siguruar **një mjet praktik** me një **perspektivë të ndjeshme ndaj fëmijës dhe qëllime parandaluese**, duke marrë parasysh të tëra nevojat e veçanta si dhe aspektet që i bëjnë fëmijët edhe më të cenueshëm ndaj çfarëdo shkeljeje të të drejtave të tyre kur privohen nga liria.

1.5. Objektivat e Udhëzuesit Praktik

A. Objektivi i përgjithshëm i këtij Udhëzuesi është përmirësimi i kushteve të heqjes së lirisë për fëmijët, duke siguruar për organizmat monitorues një mjet praktik i cili do të kontribuojë në përmirësimin e kapacitetit të tyre që të parandalojnë në mënyrë efektive dhe të duhur çfarëdo rreziku dhe formash abuzimi ose shkeljesh të të drejtave të fëmijëve të privuar nga liria; si dhe për të përforcuar dinjitetin si dhe respektimin e të drejtave themelore të fëmijëve të privuar nga liria.

B. OBJEKTIVAT SPECIFIKË JANË:

- ❖ **Të verë thekse mbi standardet përkatëse ndërkombëtare dhe rajonale** të lidhura me të drejtat e fëmijëve të privuar nga liria, si dhe monitorimi në mënyrë të pavarur i vendeve ku ata mbahen për çfarëdolloj arsyeje;
- ❖ **Të rrisë ndërgjegjësimin** e mekanizmave të ndryshme në lidhje me rolin e rëndësishëm parandalues si dhe mbrojtës / hetimor që ato mund të luajnë në monitorimin e vendeve ku fëmijët privohen nga liria;
- ❖ **Të identifikojë parimet bazë të monitorimit si dhe aspekteve praktike** të privimit nga liria të fëmijëve, për t'u patur në qendër të vëmendjes gjatë kryerjes së vizitave;
- ❖ **Të sigurojë udhëzime praktike si dhe metodologjike** për t'u përgatitur në mënyrë efektive, e për të kryer vizitat e ndjekur vazhdimësinë e situatave të vërejtura në vendet ku fëmijët mund të privohen nga liria e tyre;
- ❖ **Të nxjerrë në pah se si raportet e monitorimit si dhe rekomandimet efektive** mund të parandalojnë çfarëdolloj forme abuzimi me të drejtat e fëmijëve si dhe të ndërmarrë ndryshime përbrenda institucioneve përmes një procesi dialogues konstruktiv;
- ❖ **Të promovojë një komunikim efikas si dhe bashkëpunim** mes organizmave kombëtar, rajonalë dhe ndërkombëtarë në lidhje me monitorimin e vendeve të privimit të fëmijëve nga liria.

1.6. Si përdoret ky Udhëzues?

Ky udhëzues është projektuar në një mënyrë të atillë që të ofrojë **nivele të ndryshme udhëzimesh praktike** në varësi të shkallës së përvojës si dhe nivelit të njohurisë së përdoruesve në fushën e të drejtave të fëmijës; privimit të lirisë së fëmijëve; si dhe procesit dhe metodologjisë së monitorimit.

Për këtë qëllim, **SEKSIONET 2 & 3** të Udhëzuesit të cilat janë të lidhura me **kontekstin e privimit nga liria të fëmijëve si dhe mekanizmeve monitorues**, janë më përshkruese dhe për rrjedhojë synojnë përdorues të cilët janë të rinj sa i takon konceptit të monitorimit të privimit të fëmijëve nga liria.

SEKSIONI 4 i cili është i lidhur me **metodologjinë monitoruese** është më i orientuar nga praktika dhe i është kushtuar mbështetjes së përdoruesve përpara, gjatë dhe pas procesit të monitorimit, me qëllim për ta përmirësuar metodën e tyre në lidhje me fëmijët dhe kërkesave specifike të tyre. Piktogramat do t'i ndihmojnë përdoruesit që të identifikojnë aspekte specifike të fëmijëve në veçanti për përgatitjen, zbatimin dhe ndjekjen e vazhdimësisë së procesit të monitorimit.

SEKSIONI 5 përshin të tëra **standardet më të rëndësishme rreth privimit nga liria të fëmijëve si dhe indikatorë specifikë të fëmijëve**, duke detajuar kriteret që do të përdoren nga monitoruesit gjatë procesit të monitorimit; identifikimin e personave që do të intervistohen; tregimin e vendeve që do të shikohen posaçërisht; dokumentet dhe regjistrat që do të shqyrtohen; çfarë lloj pyetjesh duhen bërë dhe tek cilat aspekte specifike do kushtohet një vëmendje e veçantë në varësi të llojit të institucionit në fjalë, si dhe grupet e ndryshme të fëmijëve të privuar nga liria përbrenda këtyre mjediseve.

SEKSIONI 6 i është kushtuar **mekanizmit të ankesave** si një aspekt i veçantë që organizmat monitorues duhet të shikojnë gjatë kryerjes së vizitave, me qëllim garantimin e efektivitetit, aksesueshmërisë dhe efikasitetit të të drejtave të fëmijëve për t'u dëgjuar, marrë pjesë, si dhe për t'u ankuar.

Së fundi, përdoruesit do të gjejnë (në fund të Udhëzuesit) – **një version të thjeshtëzuar të KDF-së (SHTOJCA 1)**, mjete pune të dobishme për fshih shembuj politikash dhe udhëzimesh (**Udhëzimet Etike – SHTOJCA 2, Politika e Mbrojtjes së Fëmijëve – SHTOJCA 3**) si dhe **listën me rend alfabetik të vendimeve përkatëse të GjEDNJ-së (SHTOJCA 4)**. Seksioni i fundit i Udhëzuesit (**SEKSIONI 7**), i referohet sitit tonë të internetit tek i cili është referuar **informacion përkatës, lexime të mëtejshme, materiale të tjera të dobishme si dhe dokumentacione**.

Aspekt Specifik për fëmijët

Citim

Pyetje

Informacion i rëndësishëm

2. HEQJA E LIRISË SË FËMIJËVE – KONTEKSTI

- ❖ PËRSE PRIVOHEN FËMIJËT NGA LIRIA?
- ❖ KU MUND TË PRIVOHEN FËMIJËT NGA LIRIA E TYRE?
- ❖ KUSH I PRIVON FËMIJËT NGA LIRIA E TYRE?

2.1. Konteksti dhe format e heqjes së lirisë së fëmijëve

Të tërë fëmijët, pa dallim mund të privohen nga liria e tyre për një larmi arsyesh. Për pasojë, privimi nga liria mund të ketë forma të ndryshme dhe mund të ndodhë në kontekste të ndryshme.

Në kontekstin e drejtësisë penale, fëmijët mund të privohen nga liria e tyre në rast se dyshohen, akuzohen ose dënohen nga gjykata për kryerjen e një vepre penale. Këta fëmijë mund të arrestohen e të vendosen në paraburgim; ata mundet që gjithashtu të dënohen me burgim nga gjykata. Për pasojë, këta fëmijë mund të mbahen në:

- ❖ Mjediset e ndalimit të policisë, duke përfshirë këtu qelitë e komisariateve policore ose në mjetet motorike të tyre;
- ❖ Qelitë e gjykatave;
- ❖ Arrest shtëpie;
- ❖ Qendrat e paraburgimit;
- ❖ Mjedise, përfshi burgje, të cilat mbajnë fëmijët që janë dënuar nga gjykata për një vepër penale.

Të lidhur ngushtë me fëmijët e privuar nga liria në kontekstin e drejtësisë penale, janë fëmijët për të cilët (dyshohet) se kanë kryer vepra penale, të cilat nuk do të kriminalizoheshin po qe se do kryheshin nga të rritur, të tilla si për shembull jetesa në rrugë, lypja, mungesat e pajustificuara në shkollë etj. ose fëmijë të cilët kanë probleme të abuzimit me substancat. Këta fëmijë mund të përfundojnë të privuar nga liria e tyre në një prej mjediseve të përmendura më lart ose në një sektor rehabilitimi nga droga.

Një kontekst i dytë i rëndësishëm në të cilin fëmijët mund të privohen nga liria e tyre, është në kuadrin e sistemit të **mbrojtjes së fëmijës ose sistemit të mirëqenies së fëmijës**. Në këtë kontekst, fëmijët mund të privohen nga liria e tyre për arsye mbrojtjeje ose që lidhen me arsimimin e tyre, ose për shkak se fëmijët kanë paaftësi ose vuajnë nga probleme fizike ose mendore. Këta fëmijë mund të mbahen në:

- Institucione arsimore dhe qendra rehabilitimi;
- Shkolla të fëmijëve të ndaluar;
- Institucione psikiatrike;
- Qendra për fëmijët me aftësi të kufizuara;
- Mjedise në të cilat fëmijët vendosen ose shtrohen në spital (me ose pa dëshirë) për mbrojtjen e tyre;
- Institucione të kujdesit për të rinjtë;
- Njësitë e rehabilitimit nga droga;
- Qelitë/dhomat e veçimit (edhe në institucione me regjim të hapur) ku fëmijët mund të mbahen për t'u mbrojtur ose për qëllime sigurie ose disiplinore.

Një kontekst tjetër në të cilin fëmijët mund të jenë të privuar nga liria e tyre është në kuadrin e **migrimit**. Fëmijët e pashoqëruar ose të ndarë nga familja, fëmijët që kërkojnë azil, fëmijët e emigrantëve mund të privohen nga liria e tyre veçmas ose së bashku me pjesëtarë të familjeve të tyre për shkak se kanë hyrë në një shtet tjetër ose për shkak se duhet të largohen nga një shtet specifik. Këta fëmijë në lëvizje mund të mbahen në:

- Qendra pritjeje ose dëbimit;
- Qendra mbajtëse;
- Fluturime kthimi me avion;
- Çfarëdolloj forme ndalimi administrativ.

Ndalimi administrativ përdoret gjithashtu si një term i përgjithshëm për të mbuluar format e privimit të lirisë të urdhëruara nga administrata për një larmi arsyesh, njëra prej të cilave është ndalimi për arsye të sigurisë publike. Forma të tjera përfshijnë ndalimin ushtarak për kryerjen e shkeljeve administrative.

Kjo listë jo shteruese e situatave si dhe formave të privimit nga liria, trajton një gamë të gjerë vendesh në të cilat fëmijët e gjejnë veten të privuar nga e drejta e tyre themelore për liri. Sidoqoftë, institucionet dhe kontekstet e ndryshme duhen të jenë të veçantë nga njëri tjetrit dhe mundet që të jenë edhe të ndërlidhur fort me njëri-tjetrin. Për shembull, fëmijët në kontekstin e drejtësisë penale, mund të përfundojnë në mjediset e mbrojtjes së fëmijëve dhe anasjelltas.

Ndalimi administrativ mund të përdoret gjithashtu për të trajtuar fëmijët në konflikt me ligjin. Fëmijët mundet që gjithashtu të zhvendosen nga njëri kontekst në tjetrin.

Kjo për shembull mund të ndodhë në rastin e fëmijëve migrantë të cilët përfundojnë në sistemin e drejtësisë penale, ose tek fëmijët të cilët janë kaluar nga sistemi i drejtësisë penale për tek sistemi i mbrojtjes së fëmijëve. Për më tepër, ka dallime mes mjediseve të cilat janë caktuar specifkisht për fëmijët dhe mjediseve jo të tilla, ashtu si ka dallim mes mjediseve të cilat drejtohen nga sektori publik ose nga ai privat.

Rregullat e Havanës (RrMMPL) deklarojnë se privimi i lirisë mund të vendoset “përmes urdhrit të cilitdo autoritet gjyqësor, administrativ ose publik”. Në praktikë, privimi i lirisë mund të urdhërohet nga:

- ➔ Gjykatat ose gjyqtarët e të miturve ose autoritete të tjera gjyqësore;
- ➔ Policia ose zyrtarë të tjerë të zbatimit të ligjit;
- ➔ Shërbimet e prokurorëve publikë;
- ➔ Autoritetet administrative të tilla si shërbimet emigratore, policia kufitare, ushtria ose forcat e sigurisë ose kompanitë private me detyra dhe obligime publike;
- ➔ Mjekët, psikologët, punonjësit socialë, bordet e kujdesit ose mbrojtjes së fëmijëve, organizatat për kujdesin ndaj të rinjve, komisionet e posaçme të ngritura me qëllim për të vendosur për akomodimin në qendrat arsimore ose rehabilituese.

2.2. Konteksti i cënueshmërisë së fëmijëve të cilëve u është hequr liria

Tipari i përbashkët i të gjithë formave të përmendura më sipër sa i përket akomodimit/ vendosjes është që ato privojnë fëmijët nga liria e tyre dhe se fëmijët nuk lejohen të largohen sipas dëshirës së tyre. Privimi nga liria i vë fëmijët në një situatë të varur nga një **çekuilibër pushteti** – d.m.th. fëmijët në përgjithësi qëndrojnë në institucione të cilave mund t'u mungojë transparenca e që i bëjnë ato tërësisht të varur nga regjimi dhe administrata e tyre. Kjo gjë në vetvete i bën fëmijët të cënueshëm.

Mosha, niveli i pjekurisë, shkalla e zhvillimit, gjinia, etnia, brishtësia psikologjike si dhe gjendja traumatike e mundshme, aftësia e kufizuar fizike ose mendore, abuzimi me substancat, niveli i arsimit/edukimit, statusi administrativ si dhe situata familjare e fëmijëve të privuar nga liria, përbëjnë atë kontekst çekuilibrimi të pushtetit, i vë ata në një situatë ku janë më në rrezik abuzimi dhe diskriminimi sesa të rriturit ose bashkëmoshatarët e tyre në komunitet.

Këto rreziqe mund të vijnë nga **pjesëtarët e stafit ose fëmijët të tjerë, ose nga regjimi i vetë institucionit**. Çasti i arrestimit nga policia është, për shembull, veçanërisht i rrezikshëm pasi: arrestimi mund të jetë arbitrar, mund të ketë përdorim të tepruar force si dhe të ketë keqtrajtim me fjalë dhe kërcënime, mungesë informacioni mbi të drejtat si dhe mos kontaktim me prindërit, mbrojtësit ose ndihmësit ligjorë.

Në shkelle të standardeve ndërkombëtare të cilat deklarojnë se fëmijët duhet të ndahen nga të rriturit “me përjashtim kur konsiderohet se është në interesin më të mirë të fëmijës për të mos e bërë këtë” (neni 37(C) i KFD), mungesa e **ndarjes mes fëmijës dhe të rriturve si dhe mes vetë fëmijëve**, mund të ketë gjithashtu efekt dëmtes. Ata mund të jenë më të ekspozuar ndaj keqtrajtimit dhe kjo e komprometon aftësinë e tyre për rehabilitim dhe riintegrim në shoqëri. Shembuj: mbajtja në paraburgim bashkë me fëmijë të dënur nga gjykata, privimi i lirisë për shkaqe emigrimi në vende ku fëmijët dhe të rriturit janë të shkartisur mes tyre, privimi i lirisë së vajzave dhe grave së bashku ose djemve dhe vajzave pa ndarje mes tyre, ose të fëmijëve të vegjël me fëmijë më të mëdhenj së bashku, etj..

Përdorimi i tepruar i **masave disiplinore dhe i atyre të sigurisë** dhe i një qasjeje ndëshkimore, mundet që gjithashtu të përbëjë zanafillën e dhunës dhe zemërimit, të përforsimit të një çrregullimi psiko-social, traumës dhe depresionit i cili mund të çojë në sjellje të dhunshme, vetë-dëmtim ose vetëvrasje.

Në shkelje të standardeve ndërkombëtare të cilat rekomandojnë që fëmijët nuk duhet të izoloohen ose mbahen në dhomat e veçimit dhe që masat disiplinore si dhe mjetet e kufizimit fizik duhen përdorur vetëm në përpjesëtim të drejtë me situatën dhe vetëm për arsye sigurie, izolimi dhe veçimi janë ende në përdorim të shpeshtë jo vetëm si një masë mbrojtëse për të tjerët dhe/apo për fëmijën vetë, por gjithashtu me qëllim disiplinimi.

Efekte të tjera negative të privimit nga liria të fëmijëve, janë mungesa ose pamjaftueshmëria e **kujdesit të individualizuar, trajtimit dhe/apo programeve arsimore/edukuese** si dhe mohimi ose kufizimi i aksesit në **veprimtari fizike, argëtuese, çlodhëse, dhe kontakte me familjen dhe botën e jashtme** të cilat nga njëra anë, parandalojnë realizimin e rehabilitimit dhe riintegrimin në komunitet, dhe nga ana tjetër, shkaktojnë demotivim, përtaci dhe kontribuojnë në rrezikun për dhunë dhe keqtrajtime.

Nëse **vetë mjediset** nuk i korrespondojnë nevojave të fëmijëve dhe të drejtave të posaçme të tyre, dhe **vendndodhja e mjedisve në raport me shtëpinë dhe familjen e fëmijës** janë gjithashtu burime potenciale për shkeljen e të drejtave të tyre, këto mund të rritin vështirësitë për sa i takon riintegrimin të fëmijëve.

Një mungesë e trajnimit të duhur fillestar e në vazhdimësi të stafit si dhe mjediset e vështira të punës për ta, mund të çojnë gjithashtu në trajtim dhe kujdes të pamjaftueshëm si dhe në shkelje të të drejtave të fëmijëve.

Disa fëmijë, si pasojë e **situatës ose cenueshmërisë së veçantë** të tyre, janë në një rrezik të shtuar diskriminimi apo/dhe keqtrajtimi dhe do kërkojnë edhe më shumë vëmendje kur bëhet fjalë për mbrojtjen dhe parandalimin. Kjo vlen të thuhet për vajzat, fëmijët e huaj ose fëmijët në lëvizje, fëmijët me probleme të shëndetit mendor ose me aftësi të kufizuara, fëmijët që janë pjesë e minoriteteve etnike ose fetare, si dhe fëmijët lesbigë, homoseksualë, biseksualë, transgjjinorë, ose ndërgjinorë.

A large rounded rectangular box with a green-to-blue gradient border, containing 25 horizontal dotted lines for writing.

3. MEKANIZMAT MONITORUES TË VENDEVE KU FËMIJËT PRIVOHEN NGA LIRIA

“Monitorues të pavarur dhe të kualifikuar duhet të fuqizohen për të kryer rregullisht inspektime si dhe për të ndërmarrë inspektime të paparalajmëruara me iniciativën e tyre; ata duhet të vënë një theks të veçantë që bashkëbisedimet me fëmijët e vendosur në këto mjedise të jenë mbi baza konfidencialie”

Komiteti i OKB-së për të Drejtat e Fëmijës, Komenti i Përgjithshëm Nr.10 veçantë si dhe standarde të modifikuara.”

3

3.1. Qasja e monitorimit duke u bazuar në të drejta

KDF-ja paraqet kuadrin e përgjithshëm të të drejtave të garantuara për fëmijët si dhe të tërë rregullave të lartpërmendura, standardeve dhe parimeve që përkufizojnë të drejtat specifike të tyre kur ata privohen nga liria duke marrë parasysh se përveç të drejtës për liri, ata gëzojnë po të njëjtat të drejta si edhe fëmijët që jetojnë një jetë normale jashtë. Këtu përfshihet e drejta për të mbijetuar dhe për t'u zhvilluar, e drejta për të mos u diskriminuar, e drejta për pjesëmarrje si dhe e drejta që më e mira për fëmijën të jetë konsiderata parësore në të tëra vendimet që i prekin ata. Të drejtat e fëmijëve janë të ndërvarura dhe duhen cekur me një pikëpamje holistike.

Mbi të gjitha, KDF-ja thekson se fëmijët privohen nga liria vetëm si një masë e fundit e për periudhën kohore sa më të shkurtër të mundshme. Gjithashtu, qëllimi i shprehur qartë e kryesor i privimit të fëmijëve nga liria, duhet të jetë kontributi që kjo jep për arsimin, rehabilitim dhe përgatitjen e tyre për riintegrimin në shoqëri.

Monitorimi me qasje bazuar tek të drejtat e fëmijëve, duke synuar marrjen parasysh të të drejtave dhe nevojave të fëmijës si pikënisje e punës, është referenca nga e cila monitoruesit duhet të kryejnë punën e tyre monitoruese me qëllim për të kontrolluar mbështetjen efiçase të këtyre të drejtave, duke i garantuar dhe përforcuar këto nga njëra anë (roli mbrojtës / hetimor), dhe duke u siguruar që këto nuk shkelen ose abuzohen nga ana tjetër (roli parandalues).

Një qasje bazuar tek të drejtat, synon që **të forcojë (në mënyrë afatgjatë) kapacitetin e mbartësve të të drejtave** (fëmijëve) që të kërkojnë respektimin e të drejtave të tyre dhe që në mënyrë ligjore e legjitime të kërkojnë ndreqjen si dhe zhdëmtimin në rastin e dëmtimeve të shkaktuara nga keqtrajtimet ose dhunimet.

Në kontrast me këtë, një qasje e bazuar vetëm tek nevojat, do të synonte, për një nivel afat-shkurtër, nevojat e pa përbushura si dhe siguronte një plotësim të menjëhershëm pa përforcuar domosdoshmërisht pozitën e njerëzve në nevojë, për të ardhmen.

Kjo lloj qasjeje kërkon gjithashtu që të ndërtojë kapacitetin e garantuesve të të drejtave (autoriteteve) që këto të respektojnë, mbrojnë dhe garantojnë këto të drejta të fëmijës e jo “thjesht” të përbushin nevojat e tyre. Kjo ka për qëllim të adresojë kompleksitetet e privimit të lirisë me një **qasje holistike** duke marrë në konsideratë lidhjet mes individëve dhe sistemeve të privimit të lirisë në përgjithësi.

Së fundi, një qasje bazuar tek të drejtat synon që të garantojë **llogaridhënie të autoriteteve**.

3.2. Objekti i monitorimit të fëmijëve të cilëve u është hequr liria

Monitorimi i privimit të lirisë së fëmijëve përfshin shqyrtimin përmes vizitash nga jashtë, të **të drejtave të ndryshme dhe të ndërvarura të fëmijëve** të cilat duhen garantuar dhe përkrahur nga autoritetet ndërkohë që fëmijët janë të privuar nga liria e tyre, me një fokus të:

Përgjithshëm:

- **Gjithë masat dhe udhëzimet e zbatueshme ligjore dhe administrative** të cilat gjejnë zbatim në vendin e privimit të lirisë në kuadrin e mbrojtjes së fëmijëve, garantimit të asaj që është më shumë në të mirë të interesit të fëmijëve, të drejtës së jetës, të drejtës së tyre për integritetin fizik dhe psikologjik, mosdiskriminimit dhe të drejtës për pjesëmarrje;

Dhe më specifikisht por pa u kufizuar në:

- **Kushtet e jetesës, kushtet materiale të privimit të tyre nga liria;**
- **Mbrojtjen nga tortura ose trajtimi mizor, çnjerëzor ose degradues** si dhe dhuna në përgjithësi;

- Regjimi i zbatuar në vendin e privimit të lirisë dhe plotësimi i qëllimit të privimit të lirisë (arsimi, rehabilitimi, riintegrimi në shoqëri) si dhe vazhdimësia e ndihmës pas lirimit;
- Aksesit në arsimim, arsimi profesional, puna, veprimtaritë fizike, koha e lirë dhe argëtimi;
- Aksesit tek kujdesi mjekësor / shëndetësor si dhe tek një mbështetje e duhur sociale, psikologjike dhe/ose psikiatrike
- Ndarje nga të rriturit dhe mes vetë fëmijëve;
- Rekrutimi, përzgjedhja, përbërja, kualifikimi, sjellja, trajnimi fillestare dhe vazhdues i personelit dhe atij drejtues së institucionit mbi çështjet problematike rreth fëmijëve;
- Kontakte me familjen, botën e jashtme dhe aksesit tek ndihma ligjore dhe avokati;
- Masat mbrojtëse përfshi të drejtën dhe aksesin për mbrojtje në gjyq si dhe ndihmën juridike e për t'u ankuar si dhe rëndësinë e dokumentimit;
- Siguria e fëmijëve, përfshi këtu ndërveprimin mes stafit dhe fëmijëve si dhe mes vetë fëmijëve;
- Masat specifike dhe trajtimi i barabartë i vajzave si dhe grupeve të tjera të fëmijëve veçanërisht të rrezikuar.

Një listë e plotë dhe e detajuar e të tërë treguesve specifike të fëmijëve që monitoruesit marrin parasysh ndërkohë që kryejnë vizitën e tyre, gjendet në Seksioni 5. Në të merret parasysh gama e plotë e standardeve ndërkombëtare dhe rajonale. Përkatësia e kontekstit vendor duhet marrë gjithashtu parasysh kur përcaktohen kriteret e përshtatshme me kontekstin e tyre, por kriteri vendor nuk duhet të jetë kurrë më i ulët se ato të përvijuara në standardet ndërkombëtare.

3.3. Kërkesat bazë për monitorim efikas

- ⊙ PAVARËSIA
- ⊙ MONITORIMI I JASHTËM
- ⊙ VIZITA TË RREGULLTA
- ⊙ AUTORITET HETUES/ZOTËSI
- ⊙ INTERVISTIME TË FËMIJËVE
- ⊙ RAPORTIM DHE REKOMANDIME
- ⊙ NDJEKJE E VAZHDIMËSISË
- ⊙ KOMUNIKIM DHE BASHKËPUNIM

Standardet ndërkombëtare të përmendura më lart, i referohen një serie kriteresh të cilat mekanizmat monitorues duhet të përmbushin me qëllim realizimin e misionit të tyre me efikasitet, d.m.th. garantimin e respektimit të të drejtave të fëmijëve ndërkohë që ata janë privuar nga liria e tyre.

PAVARËSIA

Karakteristika e parë dhe, me shumë mundësi, më e rëndësishmja, është pavarësia / autonomia si prej autoritetit nga i cili varet (konkretisht në lidhje me burimet njerëzore, materiale dhe financiare, procesin e zgjedhjes së tyre dhe përbërjes, raportet dhe rekomandimet e tyre), nga institucioni që vizitohet dhe prej administratës prej nga varet institucioni.

MONITORIMI I JASHTËM

Mekanizmi monitorues duhet të jetë ndryshe nga organizmi i brendshëm. Duhet të jetë i veçantë për nga objekti i kontrollit me qëllim që të shmangë konfliktin e interesit ose rrezikun e anë-mbajtjeve.

VIZITA TË RREGULLTA

Më e mira do të ishte që vizitat monitoruese të kryheshin sa më rregullisht që të jetë e mundur; kjo nuk do të thotë domosdoshmërisht sa më shpesh por të paktën të kryhen në mënyrë periodike. Vizitat e rregullta bëjnë të mundur që ekipet t'i njohin më mirë vendet, stafin dhe fëmijët, dhe kjo ndihmon në ndërtimin e marrëdhënieve mirëbesuese me ta gjë që është themelore për ndërtimin e një dialogu konstruktiv me të dyja palët, duke i dhënë peshën e duhur pavarësisht dhe paanshmërisë së tyre. Fëmijët mund ta kenë të vështirë veçanërisht t'i besojnë një të rrituri të panjohur për ta, dhe zakonisht do dojë kohë, ndjeshmëri, elasticitet dhe durim përpara se një fëmijë të ndjejë se mund të komunikojë lirshëm.

Vizitat do të jenë më efikase në promovimin e përmirësimit të vazhdueshëm në lidhje me kushtet e privimit të lirisë dhe trajtimit të fëmijëve nëse këto ndodhin rregullisht dhe sistematikisht. Për më tepër vizitat monitoruese të kryera rregullisht, bëjnë të mundur vlerësimin e evoluimit të praktikave (ndryshimeve dhe përmirësimeve) dhe ndjekjen e shkallës së zbatimit të rekomandimeve të dhëna më herët.

Sidoqoftë, vizitat sporadike si ato të kryera nga parlamentarë (vendas ose të BE-së) ose të organizmave që kryejnë vizita monitoruese informale, janë gjithsesi efçente dhe funksioni i tyre, për rrjedhojë, është që të vëzhgojë e raportojë, e jo parandalojë.

 Shih – Seksioni 4.1./E. – f. 51

AUTORITETI HETIMOR / ZOTËSIA

Me qëllim që të jenë në gjendje që të kryejnë plotësisht dhe në mënyrë të saktë misionet e tyre monitoruese, misionet monitoruese duhet të kenë zotësi:

- Të kryejnë vizita të paparalajmëruara;
- Të kenë akses tek gjithë vendet në të cilët fëmijët janë privuar nga liria e tyre në një territor Shtetëror si dhe tek gjithë seksionet e godinave;
- Të kenë akses tek gjithë informacioni dhe dokumentet që kanë të bëjnë me trajtimin dhe kushtet e privimit të lirisë përfshi të tëra masat e sigurisë dhe atyre disiplinare për cilindo fëmijë;
- Të zgjedhin lirisht se cilat vende të privimit të lirisë do të vizitojnë e cilët fëmijë do të intervistojnë;
- Të kenë mundësi kontakti me të tërë pjesëtarët e stafit;

- Të marrin korrespondencë konfidenciale nga fëmijët e privuar nga liria e të ndjekin vazhdimësinë e situatës;
- Të ndjekin vazhdimësinë (vetë ose t'ia referojë çështjen autoriteteve kompetente) kur ka dyshime për keqtrajtime ose shkelje të të drejtave të fëmijëve;
- Të prodhojnë, shpërndajnë e të marrin të tëra masat e nevojshme për ndjekjen e vazhdimësisë të raportit përfshi këtu rekomandimet për përmirësime.

INTERVISTIMET E FËMIJËVE

Çdo vizitë monitoruese duhet të përfshijë edhe intervistime të fëmijëve të privuar nga liria e tyre, si shprehje e të drejtës së tyre për pjesëmarrje. Këto intervista mund të japin një këndvështrim me vlerë rreth një institucioni me regjim të mbyllur, si dhe t'i ofrojnë monitoruesve të dhëna cilësore mbi të cilat ata mund të ndërtojnë raportet e tyre. Sidoqoftë, intervistimi i fëmijëve është vërtetë çështje delikate dhe një proces i cili ka nevojë për trajnim specifik ose përvojë në komunikim me fëmijët, përgatitjen e duhur, zbatimin e duhur me ndjeshmëri dhe elasticitet. Monitoruesit, ndërkohë që intervistojnë fëmijët, mund të përballen me sfida lidhur me çështje etike. Ndaj monitoruesit nevojitet që gjithnjë t'i referohen Udhëzimeve etike [□ Shih – Seksioni 4.1. / G. – f.56 dhe Shtojcën 2. – f.158](#) për detaje të zbatimit të gjithë parimeve gjatë intervistimit të fëmijë të privuar nga liria [□ Shih – Seksionin 3.3. – f. 32](#), një metodologjie specifike për mënyrën se si të intervistosh si dhe se si të adresosh problemet e zakonshme [□ Shih – Seksionin 4.3. / D. – f.73](#).

Në çdo rast, intervistat e fëmijëve duhet të kryhen gjithnjë vullnetarisht, bazuar në konfidencialitet, si dhe me një qasje të ndjeshme ndaj fëmijës, me ose pa praninë e personave të tretë të zgjedhur prej fëmijës [□ Shih – Seksioni 3.3. – f.32](#). Fëmijëve duhet t'u ofrohet e drejta për t'u informuar rreth rezultateve të procesit të monitorimit.

RAPORTIMI DHE REKOMANDIMET

Raportimi mbi gjetjet e vizitave duhet kryer me saktësi², në kohën e duhur dhe tek njerëzit e duhur.

Raportet duhet të përfshijnë të tëra aspektet dhe çështjet që janë trajtuar dhe identifikuar gjatë vizitave. Përmirësimet që mund të vihen re që prej vizitës së mëparshme, duhen theksuar, dhe çdo praktikë e mirë e cila mund të jetë frymëzuese, duhet nxjerrë në pah. Shqetësimet dhe çështjet problematike, duhen diskutuar me drejtorët e institucioneve përpara se raportet t'i adresohen autoriteteve përgjegjëse të vendit të privimit të lirisë. Procesi i raportimit duhet të ndodhë sa më shpejt që të jetë e mundur pas kryerjes së vizitës.

Rekomandimet për përmirësimet, pjesë e raporteve, duhet të shkruhen në një mënyrë konstruktive, të realizueshme dhe të përshtaten për grupin e shënjestruar. Ato duhen diskutuar me drejtorët e institucioneve ku fëmijët janë privuar nga liria dhe t'i adresohen autoritetit përgjegjës për institucionin e vizituar, dhe në veçanti, nivelit të autoritetit i cili ka tagrin për të ndryshuar situatën. Drejtuesit e institucionit do t'i përgjigjen rekomandimeve pasi të kenë marrë raportin.

Organizmat monitoruese duhet të kenë tagrin që raportet dhe rekomandimet t'i bëjnë të disponueshme për publikun e gjerë. Ato duhet të respektojnë parimin e konfidencialitetit të intervistave (në përgjithësi dhe veçanërisht me fëmijët) me qëllim për të parandaluar çfarëdo rreziku hakmarrjeje

NDJEKJA E VAZHDIMËSISË

Raportimi dhe adresimi i rekomandimeve pa një ndjekje sistematike të vazhdimësisë, do ishte diçka e pakuptimtë. Është shumë e rëndësishme që rekomandimet të ndiqen në kohë, për t'u siguruar që ato po zbatohen me efektivitet. Masa e përmirësimeve të bëra ose ndryshimeve mbi bazën e rekomandimeve të bëra, duhet përmendur në raportet e radhës. Takimet për ndjekjen e vazhdimësisë me drejtorët dhe/ose autoritetet, mund të organizohen gjithashtu gjatë këtij procesi bashkë me strategji të tjera, me qëllim për të garantuar zbatimin efektiv të rekomandimeve.

2 Nganjëherë, për të mirën e fëmijës, nuk është e dëshirueshme që raportimet të jenë të hollësishme, për shembull në rastin kur rastet e dyshuara janë ende duke u shqyrtuar përbrenda institucionit, kur ato nuk janë të faktuara sa duhet, ose kur do krijonin një rrezik represaliesh.

KOMUNIKIMI DHE BASHKËPUNIMI

Mekanizmat e ndryshëm monitorues për vizitimin e vendeve në të cilat fëmijët janë privuar nga liria, duhet që minimalisht të komunikojnë dhe për praktikatat më të mira, të bashkëpunojnë me njëri tjetrin dhe me aktorët kyç.

Ata duhet të ndajnë informacionin dhe gjetjet duke i botuar raportet e tyre si dhe duke i bërë ato të disponueshme ndaj organizmave të tjerë kombëtarë, rajonalë dhe ndërkombëtarë, për autoritetet kyçe (administrata, Ministrinë, deputetët, etj.), grupet e shoqërisë civile dhe ndonjëherë, atje ku është e përshtatshme e duke i kushtuar një vëmendje të veçantë përbajtjes, edhe medias. Organizmat monitorues të cilët kanë për qëllim që të vizitojnë të njëjtat vende, duhet të informohen mbi planifikimin respektiv të vizitave dhe duhet të kryejnë vizitat në një mënyrë plotësuese ndaj njëra-tjetrës (duke shmangur dublikimet e panevojshme), duke i plotësuar gjetjet e mbledhura tashmë përmes perspektives dhe këndvështrimeve të veta, si dhe duke garantuar ndjekjen në vazhdimësi të çështjeve ose shqetësimeve specifike. Përveç këtyre, në disa raste, ata duhet të shqyrtojnë edhe kryerjen e vizitave të përbashkëta.

Për sa i takon organizmave monitorues të cilët operojnë mbi bazën e konfidencialitetit, atje ku ndarja e gjetjeve dhe rezultateve është e pamundur, organizmat e tjerë monitorues duhet që si kërkesë minimale të bëjnë maksimumin e për të shmangur mbivendosjet ose dublikimet.

3.4. Parimet bazë të monitorimit

- ⊙ MOS BËJ DËM
- ⊙ NJIHU ME STANDARDET
- ⊙ RESPEKTO AUTORITETET
- ⊙ BESUESHMËRI
- ⊙ KONFIDENCIALITET
- ⊙ SIGURI
- ⊙ NDJESHMËRI
- ⊙ OBJEKTIVITET
- ⊙ VIZIBILITET

Monitorimi i vendeve ku fëmijët janë privuar nga liria, duhet kryer në përputhje me parimet bazë. Në këtë kontekst, është themelore që ata të cilët kryejnë vizita të tilla të kuptojnë, mbajnë parasysh si dhe respektojnë gjithë parimet bazë etike të cilat janë renditur më poshtë³.

3

A. MOS BËJ DËM

Shpesh ndodh që gjatë monitorimit të një vendi të privimit nga liria për fëmijët, të lindë një konflikt interesi mes nevojës për të përfutur informacion si dhe sigurisë së fëmijëve të privuar nga liria, për shembull, rreziku nga hakmarrjet ndaj atyre të cilët mund të jenë intervistuar, ose rreziku nga dëmtime psikologjike dhe emocionale ose trauma të shkaktuara nga një intervistim i papërshtatshëm. Gjatë kryerjes së vizitave monitoruese, siguria e fëmijëve në atë institucion duhet të jetë parësore dhe prioritet në çdo kohë. Asnjë veprim nga organizmi vizitues nuk duhet ta vërë në rrezik këtë parim.

B. NJIH STANDARDET

Monitoruesit, duhet të kenë njohuri të mira të standardeve ndërkombëtare, rajonale dhe kombëtare, si ato të cilët mbulon mandati i tyre i monitorimeve, ashtu edhe ato në lidhje me organizimin e trajtimit si dhe me kushtet e përshtatshme të institucioneve që do të vizitohen.

---

3 Këto parime kryesisht frymëzohen nga 18 parimet bazë të monitorimit të identifikuar në Kapitullin V të ZKLDNJ (2001), "Manuali i Trajnimit për Monitorimet e të Drejtave të Njeriut", Seria Profesionale e Trajnimit Nr. 7, OKB – Shih këto parime në mënyrë më të detajuar tek APT, "Monitorimi i vendeve të ndalimit – një Udhëzues praktik", (2004), faqet 27 deri 32

C. RESPEKTI PËR AUTORITETET

Roli i një organizmi vizitues është që të monitorojë përputhshmërinë e veprimtarisë së autoriteteve me të drejtat e fëmijëve të privuar nga liria e tyre dhe që kjo arrihet në mënyrën më të mirë të mundshme, duke ndërtuar një bazë minimale respekti të ndërsjellët. Monitoruesit duhet të respektojnë funksionimin e autoriteteve dhe të identifikojnë nivelet hierarkike si dhe përgjegjësitë e tyre në mënyrë që problemet të mund të adresohen në nivelin e duhur.

Kjo marrëdhënie respekti të ndërsjellët nuk do të thotë se autoritetet kanë ndikim tek skuadra monitoruese dhe, sido që të jetë, nuk duhet të preket objektiviteti dhe paanshmëria e saj.

D. BESUESHMËRIA

Besueshmëria është thelbësore për sa i takon monitorimit të suksesshëm dhe monitoruesit nuk duhet të bëjnë premtime të cilat nuk mund t'i mbajnë. Gjatë intervistimit të fëmijëve, është veçanërisht e rëndësishme që të sigurohemi që fëmijët të dinë kufijtë e asaj që monitorimi mund të arrijë si dhe që çdo informacion i dhënë të mbetet anonim dhe konfidencial.

E. KONFIDENCIALITETI

I gjithë informacioni i marrë nga organizmi monitorues, duhet trajtuar me konfidencialitet pasi e kundërta mund të ketë pasoja të rënda si për personin e intervistuar ashtu edhe për besueshmërinë e monitoruesve. Masa të veçanta duhen marrë që informacioni i dokumentuar të mbetet anonim, siç është identitetet e të intervistuarve, për shembull, duke përdorur emra të koduar, etj.

F. SIGURIA

Monitoruesit duhet të jenë syçelë si për sigurinë e vet, ashtu dhe për sigurinë e atyre me të cilët kontaktojnë, si dhe për sigurinë e institucionit në tërësi.

G. NDJESHMËRI

Gjatë intervistimit të fëmijëve të privuar nga liria e tyre, është e domosdoshme që monitoruesit të jenë të ndjeshëm ndaj efektit traumatik që mund të ketë tek ata rikujtimi i disa ngjarjeve të caktuara si dhe traumat e tyre të mundshme, çrregullimet psikologjike dhe/apo brishtësia e tyre. Ata duhet të mbajnë parasysh si dhe të jenë të trajnuar për sa i takon aftësi të komunikues miqësore ndaj fëmijës.

H. OBJEKTIVITET

Monitoruesit duhet të punojnë për të dokumentuar fakte aktuale si dhe të përpiqen që të ofrojnë një raport mbi institucionin, që të jetë objektiv dhe pa emocione ose ide të parakrijtura.

I. TRANSPARENCA

Monitoruesit duhet të sigurohen që autoritetet të kenë dijeni për metodologjinë e tyre si dhe shtrirjen e mandatit të tyre për monitorimin e institucionit. Puna e monitoruesve duhet shpallur përmes raporteve të tyre të shkruara si dhe media të përdoret me kujdes me qëllim informimin e publikut mbi punën e tyre si dhe për të krijuar debate, linja veprimi dhe advokim.

3.5. Vështrim mbi mekanizmat e ndryshëm monitorues

Një gamë e gjerë organizatash ose organizmash të ndryshme mund të përfshihen në monitorimin e institucioneve në të cilat fëmijët mund të privohen nga liria e tyre. Secili mekanizëm mund të ofrojë **pikëpamje, vizion dhe funksionim të ndryshëm** si dhe **të plotësojnë njëri tjetrin** përmes një komunikimi dhe bashkëpunimit efektiv.

Në praktikë shohim ekzistencën e shumë mekanizmash monitorues por pak ose aspak të dedikuara enkas për monitorim e vendeve ku fëmijët janë të privuar nga liria e tyre ose që përdorin një qasje bazuar në të drejtat e fëmijëve, ose që kanë një departament ose funksionar të caktuar enkas për këtë detyrë.

Megjithëkëtë, statusi i veçantë i fëmijëve të privuar nga liria kërkon ose një organizëm të veçantë dhe specifik monitorimi ose masa të veçanta përbrenda një organizmi ekzistues në mënyrë që të reflektojë nevojat e veçanta, cenueshmërinë e veçantë si dhe shkallën e shkeljes së të drejtave që fëmijët mund të përjetojnë në këto rrethana.

A. MEKANIZMAT NDËRKOMBËTARË

Organizma ndërkombëtarë janë ngritur me mandatin për të vizituar të tëra vendet e privimit nga liria, përfshi këtu ato vende ku mund të gjenden fëmijët, si dhe për t'u raportuar qeverive përkatëse për gjetjet e tyre.

Kombet e Bashkuara: Nënkomiteti mbi Parandalimin e Torturës si dhe trajtimeve ose ndëshkimeve të tjera mizore, çnjerëzore ose degraduese (NKPT)

NKPT-ja e ngritur nga POKKT-ja mund të kryejë rregullisht vizita në të gjitha vendet ku njerëzit privohen nga liria e tyre, pa autorizim paraprak nga Shteti Anëtar në fjalë dhe pa informim paraprak për programin e saj të vizitave.

Më pas, NKPT-ja siguron një raport konfidencial ku përfshihen rekomandimet ndaj Shtetit Anëtar në fjalë, dhe nëse është e përshtatshme edhe ndaj MKP-së. Raporti konfidencial mund të botohet me iniciativën e Shtetit. Rekomandimet nuk janë obliguese por Shtetet duhet t'i shqyrtojnë ato dhe të hyjnë në dialog në lidhje me zbatimin e tyre. Nëse Shteti Anëtar refuzon të jetë bashkëpunues, Komiteti Kundër Torturës mund të dalë me një deklaratë publike ose ta botojë raportin pas sugjerimit për këtë nga NKPT-ja.

Që prej hyrjes në fuqi të POKKT-së më 2006, Shteteve Anëtare të cilat e kanë ratifikuar këtë protokoll u kërkohet që gjithashtu të ngrënë Mekanizmat e tyre Kombëtarë Parandalues të Torturës (MKP) me qëllim kryerjen e monitorimeve të institucioneve të privimit të lirisë, me një mandat pro-aktiv parandalues.

 Shih – Seksioni 3.5. – f.41

NKPT-ja ka gjithashtu mandatin për t'i këshilluar Shtetet Anëtare për ngritjen e MKP-ve si dhe për t'u siguruar atyre asistencë dhe trajnim ndërkohë që ato zbatojnë detyrimet e tyre sipas POKKT-së.

Konventat e Gjenevës: Komiteti Ndërkombëtar i Kryqit të Kuq (KNKK)

Konventat e Gjenevës e mandatojnë KNKK-në që të vizitojë si të burgosurit e luftës ashtu edhe civilët e internuar gjatë konflikteve, përfshi fëmijët. Ata gjithashtu vizitojnë njerëzit e privuar nga liria e tyre në situata të tjera dhune. Sipas Konventave në fjalë, KNKK-ja ka liri të plotë që të përzgjedhë vendet të cilat dëshiron që të vizitojë dhe duhet të jetë në gjendje që pa praninë e dëshmitarëve të intervistojë personat e ndaluar. Kohëzgjatja dhe dendësia e vizitave të tilla nuk mund të kufizohet. Sidoqoftë, vizitat mund të refuzohen për arsye domosdoshmërie ushtarake, por edhe atëherë, vetëm si një masë përjashtimore dhe e përkohshme. Synimi i vizitës është që të garantojë trajtimin njerëzor të të ndaluarve, të parandalojë abuzimet si dhe të përmirësojë kushtet.

B. MEKANIZMAT EVROPIANË

Ekzistojnë edhe organizma rajonalë të ngritur nga Këshilli i Evropës, me mandat për të vizituar vendet e privimit të lirisë si dhe për t'u raportuar qeverive për gjetjet e tyre.

Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimin ose Ndëshkimit Çnjerëzor ose Degradues (KPT)

KPT-ja është organizmi i parë ndërkombëtar monitorues i ngritur veçanërisht për të kryer vizita parandaluese. Me ratifikimin e Konventës nga Shtetet Anëtare, KPT-ja ka akses të pakufizuar në çfarëdo momenti tek të tëra vendet e çfarëdo lloji ku të rriturit ose fëmijët janë privuar nga liria e tyre, përbrenda Shteteve të Këshillit të Evropës.

Komiteti është në gjendje që të intervistojë cilindo person të privuar nga liria ose personat e tjerë të cilët mund t'u sigurojnë atyre informacion. KPT-ja mund të kryejë vizita periodike dhe/ose ad hoc (d.m.th. "të kërkuara nga rrethanat").

Pas çdo vizite, një raport i dërgohet Shtetit të interesuar, i cili përmban gjetjet si dhe rekomandimet e KPT-së, të cilave, Shtetet në fjalë duhet t'i përgjigjen në mënyrë të hollësishme. Vizitat janë të bazuara në Standardet e KPT-së, të cilat përshijnë një seksion specifik rreth të miturve të privuar nga liria e tyre⁴. Si raporti ashtu edhe reagimi mbahen konfidencialë derisa Shteti të vendosë të autorizojë botimin e tyre.

Komisioneri i Këshillit të Evropës për të Drejtat e Njeriut

Brenda mandatit të vet, Komisioneri kryen vizita tek gjithë Shtetet Anëtare për të monitoruar dhe vlerësuar situatën e të drejtave të njeriut. Gjatë vizitave të tilla, ai takohet me përfaqësuesit më të lartë të qeverisë, parlamentit dhe gjyqësorit, shoqërisë civile si dhe strukturave kombëtare të të drejtave të njeriut. Ai gjithashtu bisedon me njerëzit e zakonshëm të përfshirë në çështjet e të drejtave të njeriut, si dhe viziton vendet e lidhura me çështjet e të drejtave të njeriut, përfshi këtu burgje, spitale psikiatrike, qendra për azil-kërkuesit, shkolla, etj.

Në vijim të vizitave, një raport ose një letër mund t'i drejtohet autoriteteve të vendit të interesuar ku bëhet vlerësimi i situatës së të drejtave të njeriut si dhe rekomandime për mënyrën se si të tejkalohen mangësitë ligjore dhe ato të praktikës.

Komisioneri kryen gjithashtu një punë tematike mbi tema qendrore për sa i takon mbrojtjes së të drejtave të njeriut në Evropë. Ai ofron këshilla dhe informacion mbi parandalimin e shkeljeve të të drejtave të njeriut si dhe nxjerr opinione, Dokumente Çështjesh Problematike si dhe raporte. Është i mirënjohur lëshimi prej tij i një letre deklarate qëndrimi mbi të Drejtat e Fëmijëve (2010) si dhe dy dokumente çështjesh problematike në lidhje me fëmijët dhe drejtësinë për të mitur (2009) si dhe mbi fëmijët dhe ndëshkimin trupor (2008)⁵.

⁴ Raporti i 9të i Përgjithshëm mbi veprimtaritë e KPT-së 1998; Raporti i Përgjithshëm i 24rt 2015.

⁵ Komisioneri i Këshillit të Evropës për të Drejtat e Njeriut. Qëndrime mbi të drejtat e fëmijëve (CommDH/Position Paper(2010)1), Strasbourg, 3 Maj 2010; Fëmijët dhe Drejtësia për Të miturit: propozime për përmirësime (2009); Fëmijët dhe Ndëshkimi Trupor: *E drejta për të mos u goditur, e drejtë edhe e fëmijëve* (2008).

C. MEKANIZMAT KOMBËTARË

Në fund, të plotësuara nga organizma monitorues ndërkombëtar dhe rajonal, janë organizmat monitorues kombëtarë. Lista e mëposhtme është jo shteruese për sa i takon llojeve të ndryshme të organizmave monitoruese kombëtare të cilat janë identifikuar përmes studimit kombëtar të kryer nën suazën e projektit **“Të Drejtat e Fëmijëve Pas Hekurave”**.

Organizmat Monitorues Statutorë

Këta janë organizma monitorues përgjegjësitetë dhe funksionet e të cilëve janë caktuar me ligj. Me qëllim për të garantuar pavarësinë e tyre, ato duhet të ngrihen nga Parlamenti të cilit i janë përgjegjës e të cilit i raportojnë publikisht. Duhet që me ligj ata të kenë akses të plotë tek të tëra vendet në të cilat fëmijët privohen nga liria e tyre si dhe të paraqesin raporte ndaj autoriteteve të cilat do të ndjekin vazhdimësinë e rekomandimeve të tyre.

MKPK-të e ngritura nën POKKT-në

MKPT-të janë organizma të pavarur të jashtëm (ekzistuese ose që duhen krijuar) në gjendje për të kryer vizita të paparalajmëruara në të tëra vendet ku ndodhen njerëz (përfshi këtu fëmijë) të privuar nga liria e tyre, me qëllim për të përpiluar raporte të cilat përfshijnë rekomandime si dhe për të ndjekur zbatimin e tyre.

Shtetet Anëtare, janë të lira të zgjedhin llojin e organizmit i cili është më i përshtatshmi për kontekstin e tyre ligjor (p.sh.: një institucion kombëtar për të drejtat e njeriut, një avokat popull, një komision parlamentar, një OJF etj.) si dhe nëse për shembull a duhet ose jo që MKPT-ja të jetë e vetme ose të formojë një sistem organizmash ose komisionesh të ndryshme bazuar, për shembull, në një ndarje rajonale ose tematike të detyrave.

NKPT-ja miratoi (më 2010) një tërësi Udhëzimesh mbi mekanizmin kombëtar të parandalimit me qëllim që “t’i shtojë më tepër qartësi pritshmërive të NKPT-së në lidhje me ngritjen dhe operimin e MKPT-ve” si dhe një mjet vetë-vlerësimi analitik për MKPT-të.

Komisionerët e Fëmijëve / Avokati i Popullit për Fëmijët / Institucionet Kombëtare për të Drejtat e Njeriut (IKDNj)

Këto organizma kanë një mandat shumë të gjerë për të promovuar, mbrojtur dhe vlerësuar të drejtat e fëmijëve, përfshi të drejtën statutore të monitorimit të vendeve të privimit të lirisë ku mbahen fëmijë si dhe për të pranuar kërkesa dhe ankesa nga fëmijë të cilët janë privuar prej lirisë si dhe për t'i hetuar ato.

Thellësia dhe frekuenca e vizitave të tyre mundet, gjithsesi, të variojë. Për më tepër, detyra e monitorimit të mjedisëve të fëmijëve, shpesh herë është vetëm një nga detyrat e tyre të shumta.

Për pasojë, misioni monitorues i vendeve ku fëmijët janë privuar nga liria e tyre nuk i ka kushtuar gjithmonë kohën e kërkuar, burimet materiale dhe financiare, si dhe vizitat nuk janë kryer në mënyrë të domosdoshme rregullisht. Gjithashtu, vizitat në vende të tilla shpesh herë ndërmerren për të hetuar dyshime specifike si dhe për të shqyrtuar një ankesë individuale, e jo për të monitoruar dhe vlerësuar me qëllim parandalimin, kushtet e përgjithshme të privimit nga liria.

Në varësi të situatës, disa tipare avantazhuese të avokatit të popullit si dhe institucioneve kombëtare për të drejtat e njeriut, janë këto që vijojnë:

- I pavarur dhe i jashtëm
- Mandat të gjerë
- Fokus specifik tek fëmijët
- Aksesibilitet
- Kapacitet për të kryer vizita të paparalajmëruara si dhe pushtet të madh hetimor
- Raporte publike përpara parlamentit (vjetore dhe/ose tematike)
- Rekomandime autoritare
- Bashkëpunim me aktorë të tjerë kryesorë

Organizmat e veçantë monitoruese

Në disa vende, organizmat e veçanta monitoruese janë ngritur nën një Ministri specifike (p.sh. komiteti i monitorimit të burgjeve, komisioni i inspektimit policor) ose nën Parlamentin por të caktuar për një institucion specifik të privimit të lirisë (p.sh.: institucionet e shëndetit mendor, institucionet e emigrimit).

Këto komitete dhe komisione janë themeluar në mënyrë ligjore si një mekanizëm i jashtëm monitorues. Nga ana tjetër, pjesëtarët e tyre janë caktuar, përgjithësisht, nga Ministri përkatës.

Organizma të tillë mund të përbëhen nga zyrtarë, civilë të pavarur, përfaqësues dhe ekspertë të OJF-ve (gjyqtarë, avokatë, ekspertë të mjekësisë, punonjës socialë, etj.). Misioni i përgjithshëm i këtyre organizmave është kontrollimi në mënyrë të pavarur i vendeve (p.sh. dhomave të burgjeve ose policisë) si dhe monitorimi i trajtimit të të ndaluarve (përshi fëmijët). Përveç këtyre, ato shpesh herë kanë mandatin për të këshilluar Ministrinë përgjegjëse për institucionin, mbi përmirësimet e nevojshme të legjislacionit ose rregullave e rregulloreve.

Monitorimi nga shoqëria civile

Në disa vende, organizatat e shoqërisë civile kanë autorizimin / akreditimin e nevojshëm për të vizituar në mënyrë të rregullt vendet e privimit nga liria.

Monitorimi nga shoqëria civile zakonisht karakterizohet nga një shkallë e lartë pavarësie prej autoriteteve si dhe nga pjesëtarët e skuadrës. Sidoqoftë, baza ligjore për monitorim, shpesh herë mund të jetë e dobët, e bazuar tek pushtetet e ushtruara në mënyrë të pavarur të një ose disa ministrive ose ministrave. Në këtë rast, monitorimi nga shoqëria civile mund të varet nga vullneti politik i autoriteteve. Për pasojë, në disa rrethana të caktuara, disa OJF të caktuara mund të mos e gëzojnë të tërë autoritetin e kërkuar për hetime ndërkohë që monitorojnë dhe mund të mos ndjehen të lira për të raportuar gjetjet e tyre me shkallën e nevojshme të pavarësisë së kërkuar. Një vështirësi tjetër e cila mund të cenojë efikasitetin e detyrës së tyre, mund të jenë burimet e tyre të kufizuara financiare me qëllim, për shembull, për të mbuluar kostot e udhëtimit, ose për të paguar tarifën e monitoruesve. Megjithatë, kjo pengesë mund të tejkalohet duke ndërtuar platforma bashkëpunimi me qëllim për të zhvilluar sinergji si dhe për të ndarë detyrat monitoruese (si dhe burimet e nevojshme) ndër këto organizata.

Monitorimi gjyqësor

Gjyqtarët shpesh herë kanë një rol formal mbikëqyrjeje të institucioneve duke vizituar dhe kontrolluar kushtet në vendet e privimit të lirisë, duke mbikëqyrur zbatimin e masave si dhe duke dëgjuar ankesat e fëmijëve. Një monitorim i tillë funksionon më mirë kur gjyqtarët janë në gjendje që t'i kushtojnë kohën dhe burimet e nevojshme kësaj pjese të punës së tyre. Në disa vende, ka një gjykatës specifik përgjegjës për mbikëqyrjen e mjedisit në të cilin fëmijët mund të privohen nga liria. Njohja prej tyre e vendeve të privimit nga liria, e përfutur përmes qëmtimit të rasteve individuale, mund t'i bëjë ata t'i kushtojnë më shumë vëmendje kushteve të përgjithshme si dhe regjimit të privimit nga liria, si dhe gjetjet e tyre t'ua raportojnë autoriteteve. Sa për fëmijët, ata përgjithësisht e njohin gjyqtarin dhe hulumtimet tregojnë se fëmijët i perceptojnë gjyqtarët si njerëz të fuqishëm.

Inspektimet parlamentare

Në shumicën e vendeve, parlamentarët e zgjedhur (qoftë të BE-së qoftë të vendit përkatës) kanë të drejtën të vizitojnë çfarëdo vendesh në të cilat njerëzit (përfshi fëmijët) privohen nga liria e tyre si pjesë e funksionit të tyre të shqyrtimit të punës së ekzekutivit. Raportet përmbledhëse të vëzhgimeve, gjetjeve dhe rekomandimeve të tyre, zakonisht bëhen në sesione publike. Si pjesë e funksionit të tyre prej ligjvënësi, ata mundet që gjithashtu t'i përdorin konkluzionet e vizitës së tyre në procesin e hartimit të ligjeve.

Avokatët

Si detyrë dytësore, avokatët mund të luajnë një rol informal monitorues ndërkohë që vënë në zbatim të drejtën për të vizituar klientët e tyre, të drejtën për t'u kontaktuar pa pagesë në çfarëdo kohe dhe pa kufizim nga klienti i tyre, të drejtën për t'u informuar për të tëra masat e kufizimit fizik të marra ndaj klientit të tyre (p.sh.: veçimin) si dhe të ndihmojnë atë në këto rrethana, etj.

Monitorimi joformal i avokatëve, funksionon më mirë kur i kushtohen vëmendja, koha dhe burimet e nevojshme. Ai bëhet jashtëzakonisht eficient kur avokatët raportojnë gjetje jo të mbrojtura nga privilegje ligjore, tek struktura kyçe ose tek shërbime të cilat kanë autoritetin për të ndërhyrë dhe ndjekur vazhdimësinë e situatave të dyshuara.

Organizmat monitorues të cilët kryejnë rregullisht vizita monitorimi (të tilla si MKPT-të ose avokati i popullit për fëmijët) duhet (në kuadrin e praktikave të mira) ta bëjnë veten të njohur tek avokatët me qëllim për të krijuar një mjet efikas ndarjeje të informacionit mes tyre.

Monitorimi nga shumë agjenci

Shumë vende nuk kanë vetëm një organizëm monitorues të vetëm por një gamë organizatash dhe agjencish të cilat e luajnë këtë rol, duke punuar së bashku për të siguruar një vëzhgim gjithëpërfshirës të vendeve në të cilat fëmijët janë privuar nga liria e tyre. Kështu ndodh veçanërisht në vendet e vogla (si Luksemburgu) ku promovohet ky model monitorimi. Në rastin e monitorimit prej shumë agjencish, bashkëpunimi mes këtyre organizmave jo vetëm që është një aset, por është themelor kur bëhet fjalë për efektivitetin e misionit të tyre.

4. METODOLOGJIA E MONITORIMIT

Çdo organizëm monitorues duhet të caktojë një metodologji të qartë për të kryer vizitën e tij me efikasitet e për të plotësuar standardet e kërkuara të të drejtave të fëmijëve.

Metodologjia e monitorimit do të bazohet në elementët e mëposhtëm:

- ➔ qëllimi i mandatit të organizmit monitorues;
- ➔ objektivat që duhen arritur;
- ➔ shtrirja e autoritetit të tij;
- ➔ burimet materiale, financiare, njerëzore të disponueshme dhe të nevojshmet;
- ➔ standardet e monitorimit efektiv [□ Shih – Seksioni 3.3. – f.32;](#)
- ➔ parimet bazë që duhen respektuar ndërkohë që kryhet monitorimi [□ Shih – Seksioni 3.4. – f.37;](#)
- ➔ të tëra standardet e nevojshme dhe treguesit specifikë për fëmijët [□ Shih – Seksioni 5. – f.93.](#)

Monitorimi përfshin tre faza të domosdoshme, prej të cilave asnjëra nuk mund të anashkalohet:

- ⦿ **Përgatitja e vizitës (përpara)** – *Shih – Seksioni 4.2. – f.60*
- ⦿ **Kryerja e vizitës (gjatë)** – *Shih – Seksioni 4.3. – f.67*
- ⦿ **Ndjekja e vazhdimësisë së vizitës (pas)** – *Shih – Seksioni 4.4. – f.83*

4.1. Zhvillimi i një strategjie monitoruese

- ⊙ KUPTO KONTEKSTIN E PËRGJITHSHËM TË PRIVIMIT TË FËMIJËVE NGA LIRIA
- ⊙ PËRKUFIZO OBJEKTIVA TË QARTË MONITORES
- ⊙ CAKTO NJË KORNIZË TË PËRGJITHSHME KOHORE PËR PROGRAMIN MONITORES
- ⊙ PËRZGJIDH PËR TË VIZITUAR VENDET KU FËMIJËT JANË PRIVUAR NGA LIRIA
- ⊙ PËRKUFIZO NATYRËN, KOHËZGJATJEN DHE SHPESHTËSINË E VIZITAVE MONITORUESE
- ⊙ PËRSHKRUAJ SKUADRËN MONITORUESE
- ⊙ ADOPTO UDHËZIME ETIKE SI DHE POLITIKA MBROJTJEJE TË FËMIJËVE
- ⊙ MERR INFORMATA, KOMUNIKO DHE BASHKËPUNO ME ORGANIZMA TË TJERË VIZITUES

Çdo organizëm monitorues duhet të përcaktojë një strategji monitorimi.

Që prej fillimit, strategjia monitoruese duhet ta vendosë fëmijën, të drejtat, nevojat si dhe specifikat e tij/saj, në qendër të objektivave të veta.

A. KUPTIMI I KONTEKSTIT TË PËRGJITHSHËM TË HEQJES SË LIRISË TË FËMIJËVE

Për të kuptuar kontekstin e përgjithshëm në të cilin ndodh privimi i fëmijëve nga liria, monitoruesit do të kryejnë **hulumtime** me qëllim mbledhjen e të tëra informacioneve të disponueshme në lidhje **me kontekstin ligjor, social dhe politik të privimit nga liria të fëmijëve** të shtetit përkatës si dhe **statistikat më të fundit të disponueshme** mbi këtë çështje.

Elementë të rëndësishëm për t'u marrë në konsideratë, janë:

- ⊕ **Kuadri (ligjor) ndërkombëtar** përbërë nga: instrumente ndërkombëtare të ratifikuara nga Shteti në fjalë në lidhje me privimin nga liria të fëmijëve [□ Shih – Seksioni 1.2. – f.17](#); rekomandimet e lëshuara nga organizmat e konventës në raportet e tyre; komentet e përgjithshme ose përfundimet në lidhje me privimin nga liria të fëmijëve, Standardet e -së dhe raportet e saj, jurisprudenca e GjEDNJ-së [□ Shih – Seksioni 4.1. / H. – f.58 & Shtojca 4. – f.162](#);
- ⊕ **Kuadri ligjor kombëtar** mbi privimin nga liria të fëmijëve (kush mund të privohet nga liria, moshën kur, për çfarë arsye, nga kush, në çfarë lloj institucioni/ institucionesh, për sa kohë; etj.) [□ Shih – Seksioni 2.1. – f.23](#);
- ⊕ **Udhëzimet për politikat** e privimit të lirisë për fëmijët në vend si dhe **zhvillimet e fundit të politikave** të kësaj fushe;
- ⊕ Shqyrto **konfliktet e mundshme mes rregulloreve lokale ose kombëtare**, Udhëzimet ose politikat si dhe standardet ndërkombëtare.

- **Vendet e ndryshme ku fëmijët mund të privohen nga liria e tyre**, rregullat si dhe rregulloret që drejtojnë mbarëvajtjen e këtyre vendeve, autoritetet përgjegjëse për këto institucione, kapaciteti i tyre, regjimi i tyre, statusi dhe grupet e ndryshme të fëmijëve të privuar nga liria e tyre në këto vende, etj.;
- **Organizmat e ndryshme monitorues të cilët veprojnë** në këto vende të ndryshme ku fëmijët janë privuar nga liria e tyre; mandati i tyre; shtirirja e pushteteve të tyre; përbërja e tyre; data e vizitës së tyre të fundit; përmbajtja e raporteve dhe rekomandimeve të tyre më të fundit [□ Shih – Seksioni 3.5. – f.40;](#)
- **Informacion mbi praktikat si dhe incidentet** specifike (hulumtim, media).

B. PËRCAKTIMI I OBJEKTIVAVE TË MONITORIMIT

Mbi bazën e mandatit të tyre si dhe arsyetimit të funksionit të tyre, organizmat monitorues do të përkufizojnë **qëllime dhe objektiva të qartë** për vizitat e tyre.

Në përgjithësi, si pasojë e parimeve drejtuese (KDF, neni 37) që privimi i fëmijëve nga liria duhet të jetë **një masë e fundit**, që mund të ndodhë vetëm **në raste të përjashtimore**, duke marrë parasysh **atë që do të ishte në interesin më të mirë të fëmijës** dhe **për kohën më të shkurtër të mundshme**, objektivat e monitorimit të vendeve të privimit të fëmijëve, mund të jenë:

- **Garantimi që privimi i lirisë së fëmijëve zbatohet në kushte të cilat respektojnë dinjitetin njerëzor, mbrojnë integritetin fizik dhe mendor të fëmijës, në përputhje me të tëra të drejtat që fëmijët gëzojnë** nga standardet përkatëse ndërkombëtare, rajonale dhe kombëtare;
- **Garantimi që objektivat e caktuara për privimin e lirisë së fëmijëve**, konkretisht arsimi, rehabilitimi dhe riintegrimi në shoqëri, të ndiqen në mënyrë efektive, dhe që burime të mjaftueshme financiare dhe njerëzore t'i kushtohen këtij qëllimi si dhe kujdesit dhe ndihmesës pas lirimit;
- **Garantimi që në rast shkeljeje ose abuzimi të të drejtave të tyre, fëmijët e privuar nga liria të mundën që efektivisht të kenë akses në ndihmën ligjore e tek mekanizma efektivë ankimorë;**
- **Garantimi dhe përforcimi i zbatimit të të drejtave të fëmijëve për pjesëmarrje** – e drejta për të shprehur pikëpamjet e tyre në të tëra çështjet që i prekin ata, dhe që ato pikëpamje të merren parasysh e t'u jepet pesha e duhur në përputhje me moshën dhe pjekurinë e fëmijës.

Ndërkohë që përkufizon qëllimet dhe objektivat e vet, çdo organizëm monitorues duhet të jetë **realist** për sa i takon asaj që mund të arrihet realisht.

C. CAKTIMI I NJË KORNIZE KOHORE TË PËRGGJITHSHME PËR PROGRAMIN E MONITORIMIT

Kuadri kohor për programin e monitorimit duhet bazuar në elementët e mëposhtëm:

- **kohëzgjatja e mandatit** të organizmit monitorues;
- koha e kërkuar për arritjen e një **cikli të plotë monitorimi** (përgatitja – zbatim – ndjekja e vazhdimësisë së vizitës);
- nëse është e mundur, rregullia e vizitave – [□ Shih – Seksioni 3.3. – f.32;](#)
- aftësia për të planifikuar **vizita të paparalajmëruara dhe/ose ad hoc**.

D. PËRZGJEDHJA E VENDEVE PËR T’U VIZITUAR KU KA FËMIJË TË PRIVUAR NGA LIRIA PËR VIZITA

Përpara përzgjedhjes së vendeve që do të vizitohen me prioritet, çdo organizëm monitorues duhet të krijojë një **hartëzim të plotë e të përditësuar të vendeve në të cilat fëmijët janë privuar nga liria e tyre, të cilat gjenden brenda lëmit të saj të ndërhyrjes** si dhe të mbledhë **të tërë informacionin e nevojshme në lidhje me këto vende** [□ Shih – Seksioni 2. – f.23 & Seksioni 4.1./A. – f.48.](#)

Rregulli sipas të cilit institucionet do të vizitohen, më pas do të varet nga objektivat specifike të përcaktuar nga organi monitorues.

Kriteret e mëposhtme (jo shteruese) – veçmas ose së bashku – mund ta ndihmojnë organin monitorues të zgjedhë vendet e ndryshme që do të vizitohen:

Rreziku (potencial ose aktual) ndaj të cilit janë të ekspozuar fëmijët:

- Ndalimi në polici (në kohën e arrestit, gjatë transportimit ose marrjes në pyetje);
- Qendrat e paraburgimit;
- Institucionet në të cilat fëmijët mbahen bashkë me të rriturit (qendrat e paraburgimit, ndalimi në polici, institucionet e ndalimit të emigrantëve, burgjet, etj.);
- Vendosja në dhomat e veçimit ose në dhoma të tjera të ngjashme në të cilat fëmijët janë tërësisht të izoluar (dhoma veçimi, dhoma pezullimi nga aktivitetet, sektorë veçimi, etj.);
- Vende jo tradicionalisht të lidhura me ndalimin (spitalet, qendrat emigratore, sektorët e rehabilitimit nga droga, etj.).

Informacioni i disponueshëm:

- Numri i ankesave të regjistruara nga mekanizmat e jashtëm të ankimimit (si ankesat e shumta ashtu edhe mungesa totale e ankesave);
- Artikujt e shtypit ose hulumtime që raportojnë kushtet e jetesës, trajtimin, dyshimet ose rastet reale të keqtrajtimin, etj.;
- Informacioni i marrë nga burime të tjera të tilla si organizmat e tjerë kombëtarë ose ndërkombëtarë.

Kompioni i marrë:

- Vende të konsideruara si më përfaqësueset e llojeve të ndryshme të institucioneve në të cilat fëmijët janë privuar nga liria e tyre në vend *Shih – Seksionin 2.1. – f. 23;*
- Vende të tjera për shembull ato të cilat nuk janë vizituar shpesh, të cilat janë më pak të aksesueshme ose jo tradicionalisht të lidhura me ndalimin (spitalet, qendrat e migrimit, sektorët e rehabilitimit nga droga, etj.);
- Përzgjedhja e kryqëzuar e llojeve të ndryshme të vendeve të privimit nga liria dhe/ose fëmijëve të ndryshëm (më të vegjël dhe më të rritur, djem dhe vajza, të paraburgosur dhe të dënuar, me probleme të shëndeti mendor ose me aftësi të kufizuara, etj.).

E. PËRCAKTIMI I NATYRËS, KOHËZGJATJES DHE FREKUENCËS SË VIZITAVE MONITRUESE

Vizitimi i vendeve ku fëmijët janë privuar nga liria e tyre, është **burimi kryesor i informacionit si dhe mjeti më efektiv për monitorim.**

Llojet e ndryshme të vizitave mund të ndodhin dhe kryhen ndryshe, veçanërisht në lidhje me kohën dhe shpeshësinë, në varësi të natyrës dhe qëllimit të tyre.

Natyra-Funksioni

Mund të bëhen dy dallime të rëndësishme mes vizitave parandaluese si dhe vizitave hetuese, dhe, përbrenda atyre parandaluese mund të bëhet dallimi midis vizitave të thelluara dhe atyre sa për një tablo të përgjithshme.

Vizitat parandaluese mund të zhvillohen në çfarëdo kohe, në përgjithësi rregullisht. Ato janë pro-aktive dhe nuk synojnë të reagojnë ndaj rasteve individuale. Fokusi i tyre është të parandalojë çfarëdo shkeljeje ose abuzimi me të drejtat e fëmijëve, të analizojnë (nga një pikëpamje holistike) vendin e privimit të lirisë si një sistem i tërë si dhe të bëjnë një vlerësim të gjithë aspekteve të lidhura me privimin e lirisë të cilat mund të çojnë në një shkelje të të drejtave të fëmijëve, në vepra të tjera penale ose abuzime me dinjitetin

njerëzor në këtë kontekst. Për shembull, praktika e pjesëtarëve të stafit, ose ajo e deklaruar përbrenda rregullave ose rregulloreve të zbatueshme për atë institucion, përmes vlerave ose qëndrimeve në institucion.

Përmes një qasjeje pozitive dhe një dialogu konstruktiv, vizita parandaluese do të çojë në një kulturë përmirësimi në vendet e vizituara të privimit të lirisë. Në këtë kuptim, është gjithashtu e rëndësishme që të përqendrohemi tek dinamikat të cilat tregojnë praktika të mira, si dhe t'i theksojmë ato.

Për më tepër, vizitat parandaluese mund të marrin një sërë formash:

- **Vizitat e thelluara** zgjasin më shumë (nga 1 deri në disa ditë me radhë) dhe përfshijnë një skuadër të madhe profesionale multi-disiplinore e cila merr parasysh të tëra ose të paktën një gamë të gjerë aspektesh të funksionimit të një vendi privimi nga liria. Objektivi i tyre kryesor është dokumentimi i situatës në mënyrë tërësore, analizimi i faktorëve të rrezikut si dhe identifikimi si i problemeve ashtu edhe i praktikave të mira. Këto vizita kryhen rregullisht nga organizmat monitorues të tillë si MKPT-të.
- **Vizitat sa për t'u njohur me tablonë e përgjithshme** janë shumë më të shkurtra (nga disa orë deri në gjysmë dite) dhe kryhen nga një individ ose nga një skuadër më e vogël. Objektivi kryesor është të përftojmë një tablo të përgjithshme të vendit të privimit të lirisë. Këto vizita synojnë gjithashtu të kenë një efekt frenues, të kontribuojnë për transparencën e vendeve të privimit të lirisë dhe llogaridhënien nga ana e drejtuesve të tyre. Deputetët e parlamentit të BE-së ose ata të shtetit në fjalë, kanë, për shembull shumë më tepër gjasa për kryerjen e vizitave të tilla.
- **Vizitat mbrojtëse / hetuese** zhvillohen si reagim ndaj një ngjarjeje specifike ose një ankese të depozituar nga fëmijët e privuar prej lirisë. Këto lloj vizitash janë më spontane. Fokus i vizitave mbrojtëse / hetuese është më individual dhe reagues. Qëllimi është të shqyrtohen dyshimet, të gjenden faktet si dhe të hetohen aspektet problematike të privimit të lirisë të cilat ishin në origjinën e ngjarjeve ose shkeljes së të drejtave, me qëllim që t'u rikthejnë fëmijëve të drejtat e tyre si dhe mundësisht të riparojnë dëmin që është shkaktuar.

Përveç rolit të tyre parandalues, mbrojtës ose hetimor, vizitat mund të kenë edhe **funksionet** e mëposhtme:

- **Mbledhje të informacionit** në lidhje me kushtet dhe trajtimin në vendet ku fëmijët janë privuar nga liria e tyre, me qëllim për të krijuar një bazë mbi të cilën të vlerësohen përmirësimet e ardhshme;
- **Mbledhje të statistikave** për numrin, karakteristikat e fëmijëve të privuar nga liria e tyre dhe mbi shkelje specifike të të drejtave të fëmijëve (për shembull, nëse fëmijët janë duke u burgosur në burgjet e të rriturve; nëse fëmijët në parburgim janë duke përjetuar vonesa të tepërta në procesimin e dosjeve të tyre, etj.);
- **Ofrimin e një baze për dialog të drejtpërdrejtë dhe konstruktiv** me autoritetet përgjegjëse për rehabilitimin e fëmijëve të privuar nga liria e tyre;

- Mbledhje të informacionit rreth përvojës së fëmijëve për privimin e lirisë dhe perceptimi i fëmijëve për të drejtat e tyre; për shembull, ata mund të pyeten për mënyrën se si janë trajtuar ndërkohë që kanë qenë të ndaluar në polici, gjatë marrjes në pyetje ose gjatë seancave gjyqësore, ndërkohë që janë mbajtur në veçim, etj.;
- Garantimi që fëmijët janë të vetëdijshëm për ekzistencën e të drejtës së tyre për të depozituar një ankesë dhe sigurimin që ata e perceptojnë këtë të drejtë si kuptimplotë dhe të dobishme.

Modelet

Vizitat e paparalajmëruara i japin mundësinë monitoruesve të kenë dobinë e efektit surprizë, të kenë një perceptim më tepër realist të kushteve të jetesës si dhe trajtimit të fëmijëve në vendin e vizituar të privimit nga liria. Paparashikueshmëria ka përparësi në garantimin e monitoruesit që, kur ndërmerret vizita, të mos jenë marrë masa të veçanta për të zbukuar situatën dhe/ose për të maskuar ndonjë problem të mundshëm, ose që pjesëtarët e staftit ose fëmijët nuk janë parapërgatitur për t'u intervistuar.

Vizitat e paralajmëruara janë ato të cilat janë organizuar në një mënyrë të atillë që vendet e vizituara të privimit nga liria, të informohen për faktin e zhvillimit të një vizite monitoruese si dhe për qëllimet dhe objektivat e saj. Qëllimi i vizitës mund të jetë ndjekja e rekomandimeve të mëparshme ose shqyrtimi i një çështjeje specifike.

Kohëzgjatja

Kohëzgjatja e vizitave varet nga **natyra dhe qëllimi/funksioni** i vizitës si dhe nga burimet (njerëzore dhe financiare) të organizmit monitorues. Sidoqoftë, vizita duhet të ketë **kohëzgjatjen e mjaftueshme** në mënyrë që skuadra vizituese të ekzaminojë institucionin, të vëzhgojë kushtet e jetesës si dhe trajtimin e fëmijëve të privuar nga liria e tyre, të intervistojë drejtorin, pjesëtarët e staftit si dhe fëmijët që dëshirojnë të përfshihen.

Një sërë faktorësh mund të përdoren për të vlerësuar kohëzgjatjen e vizitës:

- madhësia dhe lloji i vendit të vizituar;
- numri dhe grupet e ndryshme të fëmijëve (të vegjël dhe të rritur, djem dhe vajza, në paraburgim ose të dënuar, me probleme të shëndetit mendor ose me aftësi të kufizuara, etj.) të privuar nga liria e tyre;
- vendndodhja e institucionit;
- masa e informacionit të mbledhur tashmë rreth vendit që të do të vizitohet;
- nëse është vizituar ose jo ky vend nga i njëjti organizëm ose nga ndonjë tjetër
- këshillat e dhëna nga organizmat e tjerë monitorues rreth kohës së parashikuar të

nevojshme për t'iu kushtuar vizitimit të këtij vendi;

- regjimet e sigurisë të zbatuara (sa më e lartë siguria, aq më shumë mund të zgjasë lëvizja nëpër mjediset e institucionit);
- gjuha e folur nga fëmijët e privuar nga liria e tyre si dhe nevoja e mundshme për përkthim.

Shpeshtësia e vizitave

Sa më tepër në mënyrë të **regullt** të kryhen vizitat, aq më efikase janë ato në lidhje me parandalimin e torturës ose keq-trajtimit si dhe në promovimin e përmirësimeve të qëndrueshme.

Megjithatë, organizmi monitorues duhet që gjithashtu të marrë parasysh që nga njëra anë, vizita tepër të shumta në disa institucione nga ana e fëmijëve mund të shihen si një ndërhyrje e pandërprerë në jetën e tyre dhe se nga ana tjetër, vizitat tepër të shpeshta mund të ndërpresin ose pengojnë punën e stafit që është në favor të fëmijëve të privuar nga liria e tyre (arsimin, veprimtaritë, etj.).

Për rrjedhojë është e rëndësishme që të gjendet baraspesha mes nevojës për një monitorim efikas si dhe kufizimet e brenda-qenësishme të një grupi fëmijësh të privuar nga liria dhe drejtuesve të institucionit, si dhe programit të veprimtarive që zhvillohen në institucion. Mund të krijohen situata të papritura kështu që skuadra vizituese duhet të jetë e përgatitur për të qenë **elastike** kur përkufizohet kohëzgjatja dhe shpeshtësia e vizitës së saj.

Për më tepër, vizitat më të shpeshta (të tilla si ato të kryera nga parlamentarët e BE-së) me një tjetër funksion nga parandalimi, mund të kenë një ndikim të rëndësishëm tek monitorimi. [□ Shih – Seksioni 3.3. – f.32](#)

F. PËRSHKRIMI I SKUADRËS MONITORUESE

Përbërja / Kompetencat

Skuadra vizituese, në rastin ideal duhet të përbëhet nga monitorues të **kualifikuar siç duhet**, me një **shkallë të lartë ndjeshmërie, të trajnuar specifikisht për fëmijët** që janë privuar nga liria.

Në rastin ideal, skuadra duhet të jetë **multi-disiplinare** dhe të jetë e përshtatur në përbërje, sipas llojit të institucionit që duhet vizituar si dhe me grupet e fëmijëve të privuar nga liria që gjenden përbrenda institucionit në fjalë.

Është gjithnjë e dobishme që të kesh të paktën një monitorues me një përgatitje nga ana ligjore në përbërje të skuadrës. Prania e një specialisti shëndeti mund të ketë gjithashtu një rëndësi të veçantë kur mund të raportohen raste torture ose keqtrajtimi dhe/apo për të aksesuar dosjet mjekësorë dhe/apo për të lehtësuar kontaktet me pjesëtarët e stafit mjekësor në lidhje me konfidencialitetin mjekësor. Përveç kësaj, fushat e mëposhtme të ekspertizës mund të plotësojnë në mënyrë të dobishme skuadrën: **të drejtat e fëmijës dhe veçanërisht drejtësia për fëmijët, puna sociale, arsimi / pedagogjia, kriminologjia, psikologjia e fëmijës, dhe/apo (pedo-) psikiatria, etj.** Pavarësisht ekspertizës dhe kompetencës të veçantë të lartpërmendur, një monitorues duhet që gjithashtu të mbajë mend gjithnjë se **një qasje mirëkuptimi** është gjithnjë e çmueshme kur kryhen vizita monitoruese.

Përbërja e skuadrës duhet që gjithashtu të reflektojë barazinë gjinore dhe sa më tepër që të jetë e mundur, të integrojë **sfondin etnik, gjuhësor dhe krahinor** të grupit të fëmijëve që mbahet në institucionin e vizituar. **Përfshirja e ish fëmijëve të mbajtur aty, mund të konsiderohet si diçka me vlerë të shtuar për përvojën e tij/saj të privimit nga liria.**

Trajnim

Trajnimi fillestar i monitoruesve duhet që në rastin ideal të mbulojë elementët e mëposhtëm:

- **kuadri ligjor (kombëtar, rajonal dhe ndërkombëtar) mbi heqjen e lirisë të fëmijëve;**
- parimet bazë të monitorimit *Shih – Seksioni 3.4. – f. 37;*
- **nevojat, çështjet dhe problemet kryesore si dhe shkaqet e tyre potenciale të lidhura me privimin nga liria të fëmijëve si dhe me politikën e mbrojtjes së fëmijëve;**
- lidhjet mes përjashtimit social dhe privimit të lirisë;
- **parimet etike, aftësitë e komunikimit me fëmijët dhe teknikat e intervistimit të fëmijëve në kushtet e heqjes së lirisë;**
- metodologjia e kryerjes praktikisht të një vizite monitoruese dhe e intervistimit të drejtuesve dhe stafit të vendeve në të cilat fëmijët janë privuar nga liria e tyre;
- metodat për të formuluar dhe adresuar raporte dhe rekomandime.

Nevoja për **trajnime të vazhdueshme** është themelore. Kjo garanton ndërgjegjësim të zhvillimeve të fundit si dhe njohurinë dhe aftësitë e nevojshme për të trajtuar çështjet specifike në lidhje me privimin e lirisë së fëmijëve. Plus kësaj, kjo kontribuon për një përvojë të përbashkët me njerëzit e tjerë të cilët kryejnë të njëjtin lloj monitorimi.

Përktimi

Nëse kërkohet përktim, përktyesit duhet të **informohen siç duhet për rolin e tyre**, për gjithë hollësitë **në lidhje me vizitën si dhe të përgatiten dhe trajnohen siç duhet në çështjet problematike të fëmijëve** (mbrojtjen, konfidencialitetin, komunikimin, etj.).

Për zhvillime të mëtejshme në lidhje me përktyesit:

 Shih – Seksionin 4.2. / G. – f.65 & Seksionin 4.3. / D. – f.73

Madhësia

Madhësia e skuadrës monitoruese duhet **përshtatur me vendin që do të vizitohet** dhe varet nga natyra e vizitës, qëllimi i saj, numri dhe grupet e ndryshme të fëmijëve të privuar nga liria e tyre, lloji i godinës, etj.

Skuadra mund të përbëhet mundësisht nga dy (2) deri në gjashtë (6) monitorues të shoqëruar nga përktyes.

Rasti i parlamentarëve

Parlamentarët zakonisht monitorojnë të vetëm ose në grupe shumë të vogla. Kompetencat e lart-përmendura, përvojat dhe/apo trajnimi i kërkuar për organizmat e tjerë monitorues, nuk është se domosdoshmërisht gjen zbatim tek parlamentarët të cilët nuk është se janë me doemos të supozuar të kenë ndonjë njohuri specifike rreth të drejtave të fëmijëve (kryesisht në çështjen e privimit nga liria). Natyrisht që rekomandohet që ata të jenë të familjarizuar me kontekstin e që të kenë njohurinë e duhur që përpara ndonjë vizite në përputhje me llojin, objektivat si dhe funksionet e monitorimit.

G. ADOPTIMI I UDHËZIMEVE ETIKE DHE I NJË POLITIKE MBROJTJEJE PËR FËMIJËN

Udhëzimet etike për intervistimin e fëmijëve të privuar nga liria e tyre

Intervistimi i fëmijëve të privuar nga liria është një element qendror dhe kyç i monitorimit efikas. Kjo gjë kërkon jo vetëm një trajnim specifik për fëmijën si dhe përvojën ose cilësitë e caktuara njerëzore (ndjeshmëri, durim, empati dhe elasticitet të lartë) por gjithashtu një tërësi Udhëzimesh Etike të qarta për t'u zbatuar e për t'u ndjekur përfshi edhe të këtij Udhëzuesi.

Udhëzimet, për shembull, mund të përfshijnë elementët e mëposhtëm:

- ❶ **Parimet bazë** për kryerjen e një interviste me fëmijët në kuadër të një vizite monitoruese [☞ Shih – Seksionin 3.4. – f.37;](#)
- ❷ **Kriterin e përfshirjes dhe përjashtimit** për pjesëmarrjen e fëmijës në një intervistë ose një fokus grup [☞ Shih – Seksioni 4.3. / D. – f.73;](#)
- ❸ **Elementët kyçë për përgatitjen-kryerjen-përfundimin** e një interviste me fëmijët (kontaktet paraprake, hapjen e intervistës, miratimin me informacion paraprak, praninë e personave të tretë, sjellja, qëndrimet dhe perceptimet e monitoruesit, etj.);
- ❹ **Çështjet problematike / problemet e zakonshme** që duhen marrë në konsideratë përpara, gjatë dhe pas një interviste me fëmijët.

Udhëzimet adresojnë të tëra këto shqetësime me qëllim që **intervistat me fëmijët** të përcaktohen në mënyrë të atillë që të **kryhen në mënyrën më të sigurt dhe më të respektueshme** ndaj fëmijëve.

Politika e mbrojtjes së fëmijës

Përveç këtyre Udhëzimeve, skuadra monitoruese duhet të zhvillojë një politikë mbrojtjeje të fëmijës në mënyrë që të mund të **reagojë menjëherë** kur të përballet me një rast **abuzimi me të drejtat e fëmijës ose me një rrezik për shpagim** ndërkohë që kryen vizitën monitoruese dhe të kontribuojë për krijimin e një mjedisi të sigurt për fëmijët e privuar nga liria e tyre.

Politika për Mbrojtjen e Fëmijës mund të **përkufizojë të tëra rrethanat** me të cilat monitoruesit mund të përballen dhe të adresojë të tëra situatat me një **reagim të parapërcaktuar dhe të dakordësuar**.

Përshembull, nëse një fëmijë ankohet ose pretendon për keqtrajtme, rasti mund t'i referohet shërbimeve të përcaktuara për fëmijët, dhe në rast emergjence, policisë, prokurorit, ose të kërkojë ndërhyrjen e menjëhershme të një specialisti të shëndetit.

Gjithashtu, mund të specifikohet se në rast rreziku për shpagim kundër një fëmije që ka raportuar keqtrajtim ose dhunim të të drejtave të tij/saj, të kërkojë masa të veçanta, për shembull, transferimin e tij/saj në një vend tjetër, ose të kërkojë për një mbikëqyrje të veçantë me qëllim për ta mbrojtur atë nga një trajtim i papëlqyeshëm prej bashkëmoshatarëve ose prej personelit. Një vizitë për ndjekjen e vazhdimësisë duhet organizuar përbrenda një periudhe të para-specifikuar në linjën e veprimt të hartuar. Transferimi ose pezullimi i anëtarit të personelit që dyshohet për kryerje keqtrajtimi, mund të merret parasysht gjithashtu si një masë mbrojtjeje me qëllim për të mos ndërprerë jetën e fëmijës në lidhje me shkollën ose shërbimet e tjera.

Kjo gjithashtu siguron udhëzime mbi kriteret e duhura **për rekrutimin dhe mbikëqyrjen e monitoruesve** që kanë kontakt me fëmijët e privuar nga liria; trajnim të përshtatshëm për monitoruesit për mënyrën se si të punojnë dhe si të intervistojnë grup-mosha të ndryshme të fëmijëve; për më tepër, trajnim mbi ruajtjen e sigurt të informacioneve personale të fëmijëve përsi dokumentime të keqtrajtimeve të dyshuara.

Çdo personi që do të kryejë një vizitë monitoruese në një institucion në të cilin fëmijët janë privuar nga liria e tyre, duhet t'i kërkohet të firmosë një Politikë Mbrojtjeje të Fëmijëve.

 Shih – Shtojcën 3. – f.160

H. INFORMACION RRETH KOMUNIKIMIT/BASHKËPUNIMIT ME ORGANIZMAT E TJERË VIZITUES

Kur në të njëjtin vend ka një sërë organizmash të tjerë monitorues për privimin e lirisë ose që kanë të njëjtin mandat në lidhje me ruajtjen dhe promovimin e të drejtave të fëmijës, ka rëndësi parësore që ato të krijojnë mënyra komunikimi dhe bashkëpunimi mes tyre.

Shkallët e bashkëpunimit mund të variojnë duke filluar nga një **shkëmbim i thjeshtë informacioni**, tek programet e tyre të monitorimit, metodat ose gjetjet, **vizitat plotësuese, bashkëpunimi për çështje specifike ose** edhe partneritete. Sa më tepër që të zhvillohet bashkëpunimi, aq më efçent do të jetë procesi i monitorimit. Megjithatë, shkalla e bashkëpunimit nuk mbështetet vetëm tek gatishmëria e organizmave monitorues por gjithashtu tek burimet e disponueshme njerëzore dhe financiare si dhe, nganjëherë, në kufizimet institucionale ose specifikat e mandatit.

Në nivel ndërkombëtar, bashkëpunimi ndërmjet NKPT-ve si dhe mekanizmave ekzistues rajonale vizitues (kryesisht KPT-ja), është parashikuar tek POKKT, Neni 31, që i inkurajon ato “të konsultohen dhe bashkëpunojnë me qëllim shmangien e dublikimeve në veprimtari”. Në rastet kur raportet mbahen konfidenciale, ato duhet që të paktën të konsultohen dhe kur ato bëhen publike, konsultimet dhe bashkëpunimi me SPT është më i kollajtë. KPT-ja promovon gjithashtu sinergjitë dhe shkëmbimet e njohurisë si dhe praktikave më të mira me MKPT-të me synim të “mbështesin dhe frymëzojnë njëri-tjetrin”. Në praktikë, ata bashkëpunojnë në mënyrë aktive në faza të ndryshme të procesit të monitorimit (para, gjatë dhe pas) vizitës së CPT-së⁶.

⁶ Për detaje të mëtejshme mbi “Marrëdhëniet mes KPT-së dhe MKPT-ve” shih Raportin e Përgjithshëm të 22të (2011-2012), fq. 13-19

Në nivel të brendshëm, mekanizmat kombëtarë monitorues duhet të jenë të vetëdijshëm për vizitat dhe procesin raportues të mekanizmave ndërkombëtarë ose rajonalë të të drejtave të njeriut, si dhe të marrin parasysh të gjitha gjetjet përkatëse, rekomandimet dhe përfundimet përkatëse   *Shih – listën e hollësishme këtu më poshtë.* Për më tepër, ata mund të dërgojnë informacion dhe/ose raportet e tyre ndaj mekanizmave ndërkombëtarë ose rajonalë.

Mund të jetë gjithnjë e dobishme që të mbetemi të informuar për punën e zyrave në terren për organizatat ndërkombëtare (ZKLDNJ zyrat në terren të Organizatës për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë); për Komitetin Ndërkombëtar të Kryqit të Kuq; të një sërë organizatash të shoqërisë civile të cilat kanë një fokus specifik në privimin e lirisë, të drejtat e fëmijëve dhe/apo drejtësinë për të miturit, si p.sh. ShPT (Shoqata për Parandalimin e Torturës), DCI (Defense for Children International), FiDH (Federata Ndërkombëtare e Ligës për të Drejtat e Njeriut), ONDM (Observatori Ndërkombëtar për Drejtësinë e të Miturve), ONB (Observatori Ndërkombëtar i Burgjeve), OBKT (Organizata Botërore Kundër Torturës), PRI (Penal Reform International), Save the Children, TDH (Terre des Hommes), Liga Howard për Reformë Penale, etj.

Sistemi i Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut

ORGANIZMAT PËRKATËS TË KONVENTAVE TË OKB-SË

- Komiteti mbi të Drejtat e Fëmijës
- Komiteti për të Drejtat e Njeriut
- Pasqyra Universale Periodike
- Komiteti kundër Torturës
- Nënkomiteti mbi Parandalimin e Torturës

PROCEDURAT PËRKATËSE TË VEÇANTA NËN KËSHILLIN E TË DREJTAVE TË NJERIUT TË OKB-SË

- Raportuesi i veçantë mbi Torturën
- Grupi i punës mbi ndalimin arbitrar
- Përfaqësuesi i veçantë i Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së mbi dhunën kundër fëmijëve

AGJENCITË PËRKATËSE TË SPECIALIZUARA TË OKB-SË

- Komisioneri i Lartë i OKB-së për Refugjatët
- UNICEF (programi i fëmijëve të ndaluar)

Sistemi i të Drejtave të Njeriut në Evropë

- Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës
- Komisioneri i Këshillit të Evropës për të Drejtat e Njeriut
- Komiteti Evropian për të Drejtat Sociale
- Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut
- Parlamentarët e BE-së
- Ekspertët mbi Veprimin kundër Trafikimit të Qenieve Njerëzore (GRETA) të Këshillit të Evropës

4.2. Përgatitjet për vizitën

- ⊙ PËRKUFIZO OBJEKTIVAT SPECIFIKË TË VIZITËS
- ⊙ MBLIDH NJË SKUADËR MONITORUESE MULTI-DISIPLINARE DHE PËRGATITU PËR VIZITËN
- ⊙ MBLIDH TË TËRA INFORMACIONET DHE STATISTIKAT PËRKATËSE
- ⊙ KRIJO KONTAKTIN FILLESTAR PËRPARA VIZITËS
- ⊙ KRIJO NJË PROGRAM VIZITE
- ⊙ PËRGATIT DOKUMENTET MBËSHTETËSE
- ⊙ PËRGATIT MATERIALIN, DOKUMENTACIONIN SI DHE PAJISJET DHE BËJ TË TËRA PËRGATITJET PËRKATËSE LOGJISTIKE

Pasi është hartuar strategjia e monitorimit, monitoruesit duhet të fillojnë të përgatiten për vizitën. Kohëzgjatja e kësaj faze përgatitjeje nuk duhet të nënvlerësohet. Në fakt, një vizitë e përgatitur mirë, ka shanset më të mira që të realizohet në kushtet optimale si dhe që të arrijë rezultatet e pritshme.

A. PËRCAKTIMI I OBJEKTIVAVE SPECIFIKE TË VIZITËS

Përkufizimi i objektivave specifike të një vizite konsiston në përcaktimin e nëse vizita do të jetë:

- Një vizitë e thelluar ose e plotë me objektiv vlerësimin e kushteve të përgjithshëm të privimit nga lira për sa i takon paketës së plotë të të drejtave që u jepen fëmijëve;
- Një vizitë për ndjekjen e vazhdimësisë me objektiv vlerësimin e shkallës së zbatimit të rekomandimeve të adresuara në suazën e vizitës(vizitave) të mëparshme; me qëllim për t'u siguruar që shkelja e të drejtave për të cilat ankohet një fëmijë, është trajtuar me efektivitet, si dhe për t'u siguruar që nuk është marrë asnjë masë shpaguese ndaj fëmijës që ka depozituar një ankesë ose që është intervistuar në vizitën e mëparshme, etj.;
- Një vizitë ad hoc ose e shënjestruar që ka për objektiv vështrimin mbi një aspekt të caktuar të kushteve, trajtimit ose regjimit të vendit të vizituar ose që bëhet si reagim ndaj një incidenti, ngjarjesh ose ankesave specifike.

B. MBLEDHJA DHE PËRGATITJA E SKUADRËS MONITORUESE

Organizimi i punës së skuadrës

Duhet caktuar **një drejtues i skuadrës** me qëllim për të drejtuar punën si dhe për të koordinuar përgatitjen – zbatimin – ndjekjen e vazhdimësisë së vizitës.

Duhet bërë një **ndarje e qartë e detyrave** përbrenda skuadrës, duke marrë parasysh aftësitë, përgatitjen, përvojat si dhe kompetencat specifike të disponueshme.

Përgatitja për vizitën

Çdo monitorues nevojitet:

- të jetë i familjarizuar me **strategjinë, qëllimet, objektivat dhe detyrat e monitorimit** që duhen realizuar përpara-gjatë-pas vizitës, si dhe kuadrin kohor të vizitës monitoruese;
- të ketë ose përftojë **njohuri të thelluara të standardeve ligjore përkatëse** (kombëtare, rajonale dhe ndërkombëtare), **elementët e domosdoshëm të kontekstit** si dhe **çështjet problematike specifike të vendit** të privimit nga liria që do të vizitohet;
- të jetë i familjarizuar ose i trajnuar për sa i takon **metodave dhe parimeve të monitorimit** të cilat duhen respektuar ndërkohë që kryen vizitën monitoruese;
- të ndajë **detyrat** e mbledhjes, rishikimit, kontaktimit, leximit dhe shkëmbimit të informacioneve dhe dokumentacioneve të hollësishme, që shumë kohë përpara kryerjes së vizitës, duke marrë parasysh sfondin si dhe aftësitë specifike të secilit pjesëtar të skuadrës;
- të jetë i përgatitur për t'u treguar jo i ngurtë si dhe të **përballet me situatat e vështira** dhe veçanërisht të jetë i vetëdijshëm për gjendjen shumë të brishtë psikologjike në të cilën mund të gjejnë disa ose shumë prej fëmijëve të privuar nga liria;
- të jetë i vetëdijshëm për mënyrën si duhet të veprojë (si dhe kur të veprojë) kur të përballet me **(qoftë edhe thjesht dyshime për) keqtrajtime të fëmijës** □ *Shih – Seksionin 4.1./G. – f.56 & Shtojca 3. – f.160;*
- të jetë i familjarizuar si dhe të ketë **njohuri specifike në lidhje me llojin e institucionit që do të vizitohet si dhe grupin specifik të fëmijëve të akomoduar** brenda vendit në fjalë.

C. RISHIKIMI DHE MBLEDHJA E INFORMACIONIT

Pavarësisht lajmërimit ose jo për vizitën, një rishikim që do të përfshinte **hulumtime, kontaktime dhe lexime** paraprake duhet kryer me qëllim për të mbledhur sa më tepër informacion që të jetë e mundur rreth institucionit që do vizitohet. Informacioni që duhet mbledhur, duhet të jetë një ndërthurje e **të dhënave sasiore me ato cilësore**.

Lista e mundshme (por jo shteruese), e **burimeve të informacionit** përfshin:

- vetë mekanizmin monitorues si dhe gjetjet që janë mbledhur gjatë vizitave të mëparshme;
- raportet e organizmave të tjerë monitorues (kombëtar, rajonalë ose ndërkombëtarë);
- raportet e OJF-ve ose organizatave të tjera të shoqërisë civile;
- hulumtimet shkencore;
- artikujt e shtypit;
- **dëshmitë e fëmijëve të cilët janë privuar më para nga liria e tyre;**
- raportet zyrtare nga autoritete kyçe;
- statistikat dhe të dhëna të ndryshme;
- **ankesat e depozituara nga fëmijët e privuar prej lirisë së tyre;**
- komunikimin me shërbimet shtetërore të cilat punojnë në bashkëpunim me institucionin (shërbimet sociale, mjekësore, arsimore) si dhe me njerëzit e ndryshëm që vizitojnë vende në të cilat fëmijët janë privuar nga liria e tyre (këshilltarë shpirtërorë ose fetarë, punonjës socialë, avokatë dhe asistentë ligjor, familjarë ose të njohur).

Informacioni rreth institucionit të vizituar duhet të përfshijë, atje ku është e mundshme:

- numrin e fëmijëve të privuar nga liria e tyre në mjedisin specifik si dhe kapacitetin e tij zyrtar (për të kontrolluar, për shembull, mbipopullimin);
- **moshën, gjininë dhe kombësinë e fëmijëve;**
- bazat mbi të cilat ata janë privuar nga liria e tyre;
- statusin e privimit të tyre nga liria, d.m.th. nëse ato janë në paraburgim, të dënuar, të mbajtur në institucion për çështje të lidhura me migrimin, të mbyllur atje për shkaqe kujdesi ndaj tyre për sigurinë dhe mbrojtjen e tyre, ose për shkak të një problemi mendor shëndetësor ose paaftësive, etj.;
- kohëzgjatjen në të cilën ata, kanë qenë/do të jenë, të privuar nga liria e tyre në institucion;
- autoritetet përgjegjëse si dhe përbërjen e personelit drejtuesve dhe të institucionit;
- vendndodhjen e institucionit si dhe distancën e tij nga qyteza ose qendra urbane më e afër;
- **regjimin dhe programin arsimor të zbatuar në institucion;**
- çfarëdo dyshimi ose ankese të ngritur ose problemi të ditur rreth vendit ose rreth fëmijëve të privuar nga liria atje.

D. VENDOSJA E KONTAKTEVE FILLESTARE PËRPARA VIZITËS

Kontaktet me vendin e privimit nga liria

NË RAST TË NJË VIZITE TË PAPARALAJMËRUAR, nuk duhet të ketë kontakte paraprake me institucionin.

NË RAST TË NJË VIZITE TË PARALAJMËRUAR, organizmi monitorues duhet që në radhë të parë të hyjë në kontakt me **kreun e institucionit**, përmes telefonatave (informale) ose përmes një letre zyrtare (formale).

Synimi i këtij kontakti fillestar mund të jetë:

- **Shpjegimi i qëllimit të vizitës;**
- **Komunikimi i elementëve bazë të vizitës së parë** (shembuj: data dhe numrin e ditëve të vizitës, përbërja e skuadrës, programi i paramenduar i vizitës, etj.);
- **Adresimi i kërkesave specifike për vizitën** (autorizim për të hyrë në institucion, aprovimin për futjen e çfarëdo materiali normalisht të ndaluar brenda, si përshtembull kompjuterë laptop, aparat fotografik ose aparate regjistruese audio/video);
- **T'i kërkojë drejtorit që të informojë fëmijët rreth vizitës monitoruese që do të kryhet brenda vendit në fjalë** □□ Shih – Seksioni 4.2./F. – f.64;
- **T'i kërkojë drejtorit t'i sigurojë skuadrës një hartë të institucionit.**

Kontaktet me personat e tjera kyçë

Nëse ekziston ndonjë këshill rinor ose ndonjë lloj bordi fëmijësh të privuar nga liria e tyre në institucionin që do vizitohet, ai duhet kontaktuar dhe konsultuar rreth elementëve që duhen marrë në shqyrtim gjatë procesit të monitorimit.

Autoritetet përgjegjëse për institucionin që do të vizitohet, duhen kontaktuar të paktën sa për t'u informuar për vizitën e paralajmëruar, ose, në rast se është e nevojshme, për të marrë miratimin e tyre për kryerjen e vizitës.

Mund të jetë e dobishme të informohen **autoritete të tjera politike, gjyqësore ose administrative** të cilat kanë një lidhje funksionale me institucionin që do të vizitohet nga një organizëm monitorues. **Organizma të tjerë monitorues ose vizitues** do informohen gjithashtu për vizitën si pjesë e bashkëpunimit dhe komunikimit që duhet zhvilluar dhe dakordësuar mes tyre. **Disa organizma të jashtëm në këtë kontekst** (të tillë si organizatat vullnetare ose banorët që jetojnë afër me strukturën) mund të kontaktohen gjithashtu me qëllim për të identifikuar fushat potencialisht kyçe për t'u shqyrtuar gjatë vizitës.

E. PROGRAMI I VIZITËS

Skuadra monitoruese duhet të caktojë një program të **detajuar** dhe realist të vizitës. Siç është treguar tashmë, një zgjatje e mjaftueshme e vizitës kërkohet për t'i dhënë skuadrës kohë të mjaftueshme për të ndërtuar një marrëdhënie besimplotë me njerëzit që do të intervistohen (fëmijët, drejtorit, personeli), për t'i kryer këto intervista pa i ngutur këto grupe, veçanërisht për sa u takon fëmijëve, për të shqyrtuar institucionin në tërësinë e vet si dhe për të rishikuar të tëra dokumentet dhe regjistrat e kërkuar.

Programi duhet të përfshijë kohën e mbërritjes dhe të largimit, kohën e vajtjes si dhe kthimit nga vendi si dhe kohën e nevojshme për të ngrënë drekë dhe për të kryer një pushim. Plus kësaj, programi duhet të lërë vend për situata të papritura të cilat mund të shtojnë për më vonë detyra të tjera por që për vete mund të kenë rëndësi të madhe për t'u vëzhguar dhe raportuar.

Për rrjedhojë kërkohet **fleksibilitet**.

Është gjithnjë më mirë që të programojmë më tepër kohë për objektiva specifike sesa fare pak kohë për objektiva tepër të lartë të cilët nuk do të arrihen në një kohë të caktuar.

F. PËRGATITJA E DOKUMENTEVE MBËSHTETËSE

Dokumentet mbështetëse mund të përfshijnë të mëposhtmet:

- Një **dokument informues** i shkruar në një gjuhë të përshtatshme ku shpjegohet mandati, roli i organizmit monitorues, qëllimi i vizitës, agjenda e tij e planifikuar, përbërja e skuadrës, ndjekja e vazhdimësisë dhe mekanizmave zbatues;
- **Pyetësorët** që do të përdoren ndërkohë që intervistojmë njerëzit (përfshi fëmijët);
- **Një listë kontrolli duke përfshirë treguesit specifike të fëmijëve** të cilët do të monitorohen gjatë vizitës, si një mjet garantes i mbledhjes së standardizuar të informacionit nga skuadra.

Është shumë e rëndësishme që këto dokumente t'i shkruajmë në një **gjuhë të përshtatshme** për personin (personat) ndaj të cilave ato adresohen, veçanërisht për fëmijët, duke marrë parasysh moshën si dhe nivelin e tyre të zhvillimit. Dokumenti informues nuk duhet shkruar në të njëjtën mënyrë kur i adresohet një fëmije (më të vogël ose më të rritur), një fëmije me aftësi të kufizuara ose një personeli të rritur të vendit të privimit të lirisë. Është themelore që këtë gjë ta mbajmë parasysh bashkë me hartimin e dokumenteve mbështetës. Aspekti shumë-gjuhësor do mbulohet gjithashtu duke u siguruar që dokumentet të jenë të përthyer në (të gjitha) gjuhët që fliten ose kuptohen nga të intervistuarit.

G. PËRGATITJET MATERIALE DHE LOGJISTIKE

Dokumentimi dhe pajisjet

Monitoruesit duhet të sigurohen që të kenë me vete **dokumentet e duhura** si për shembull: dokumentet identifikuese vetjake

- kopjet e kredencialeve të vizitës (të dhëna nga organizmi përkatës zyrtar)
- dokumentet e identifikimit për të kryer vizitat (mandati, nenet ligjore që garantojnë të drejtën për vizitën, etj.)
- çfarëdo korrespondence me rëndësi
- kontaktet (email si dhe numrat e telefonit) të personave kyç (ndër të tjerë, atë të autoriteteve përgjegjëse) të cilët mund të ndërhyjnë menjëherë në rast urgjence ose të ndonjë problemi që mund të ngrihet rreth aprovimit të leje-hyrjes në institucion.

Pajisjet që një ekip monitorues mund të ketë të nevojshme, mund të jenë:

- laptop
- pajisje regjistruese audio/video
- aparat fotografik
- metër shirit ose metra elektronikë
- termometra ose instrument matës i lagështirës
- doreza plastike dhe sanitizues
- elektrikë dore
- pajisje komunikuese ndërmjet pjesëtarëve të skuadrës (radio-marrëse)

Një autorizim i veçantë mund të nevojitet për të mundësuar lejimin, në vendet ku fëmijët janë privuar nga liria e tyre, e një pajisjeje të tillë e cila zakonisht ndalohe brenda.

Kur planifikohet të përdoren aparate fotografike, duhen ndjekur protokollat e duhura rreth përdorimit të fotografive. *Shih – Seksioni 4.1. – f.48 & Shtojca 3. – f.160*

Perceptimi dhe mënyra e veshjes

Hyrja në një vend privimi nga liria, veçanërisht ku fëmijët janë të mbajtur mbyllur, kërkon **një kujdes të veçantë në lidhje me pamjen e jashtme.** Me të vërtetë që koherenca mes pavarësisë, paanësisë dhe objektivitetit të organizmit monitorues nuk mjafton që vetëm të ekzistojë në vetvete, por duhet edhe të shfaqet përmes sjelljes së monitoruesve (dhe përkatësve) si dhe të perceptohet si e tillë nga fëmijët gjatë vizitës së tyre.

Për pasojë, **monitoruesit (dhe përkthyesit)** duhet t'i kushtojnë një vëmendje të veçantë **mënyrës se si vishen ndërkohë që vizitojnë një institucion. Kodi i veshjes** duhet të jetë **serioz dhe profesional dhe** i pa ngatërrueshëm me mënyrën se si personeli dhe drejtori i institucionit vishet. Me qëllim për t'u identifikuar në mënyrë të qartë, monitoruesit mund të mbajnë një distinktiv ose shenja dalluese të tilla si një xhakete ose bluzë me mëngë të shkurtra të një ngjyre të caktuar me logon ose emrin e organizmit monitorues. Përveç kësaj, kodi i veshjes duhet të jetë në përputhje me kontekstin kulturor dhe në çdo rast duhet të jetë i korrekt dhe i respektueshëm.

Logjistikat

Koha dhe elasticiteti i duhur për t'iu dedikuar aspekteve logjistike nuk duhet nënvlerësuar por gjithashtu nuk duhet t'i lejojë autoritetet që të “përgatiten” për vizitën.

Aspektet e mëposhtme duhen rregulluar që përpara vizitës:

- **Lajmërimi për vizitën** (telefonata, letra, autorizime, dokumente informuese, programi);
- Caktimi i **datës (datave), ditës (ditëve) dhe orës (orëve)** të vizitës;
Garantimi që **vendi** i cili do të vizitohet është i aksesueshëm në datat e planifikuara;
- Garantimi që **periudha e zgjedhur** e mundëson monitorimin e të tëra aspekteve që duhen vlerësuar (për shembull, kryerja e një vizite gjatë ditëve të festave publike mund të mos mundësojë monitorimin e mënyrës se si e drejta për arsim gjen zbatim);
- Garantimi që **konteksti i sigurisë** e lejon vizitën në datat e planifikuara;
- Përfëtimi i **autorizimeve të kërkuara** për të hyrë me pajisjet e nevojshme;
- Sigurimi dhe testimi i **pajisjeve të kërkuara**;
- Përgatitja e të tëra **dokumenteve të kërkuara**, duke bërë kopje të mjaftueshme si dhe duke sjellë të tëra materialet e nevojshme (letra, stilolapsa, distinktivë, etj.)
- Organizimi i **udhëtimit dhe akomodimit** të skuadrës;
- **Po të jetë e nevojshme, punësimi i përkthyesve**, duke u siguruar atyre dokumentet dhe informacionin e përshtatshëm paraprakisht, duke u informuar dhe përgatitur ato rreth rolit të tyre si dhe po të jetë e nevojshme, trajnimi për intervistimin e fëmijës.

.....

.....

.....

.....

4.3. Realizimi i vizitës

Një vizitë zakonisht përfshin hapat e mëposhtëm të cilët mund të jenë të ndërkëmbyeshëm në varësi të rrethanave dhe se cilat aspekte duhet të kenë më shumë ose më pak kohë të dedikuar, në varësi të llojit dhe qëllimit të vizitës:

- ⊙ BISEDË PARAPRAKE ME KREUN E INSTITUCIONIT / DREJTORIN
- ⊙ INSPEKTIM I GODINAVE DHE VËZHGIM I KUSHTEVE
- ⊙ SHQYRTIM I REGJISTRAVE DHE DOKUMENTEVE TË TJERA
- ⊙ INTERVISTIMI I FËMIJËVE
- ⊙ INTERVISTAT ME PERSONELIN
- ⊙ DISKUTIMI I VIZITËS MES SKUADRËS MONITRUESE
- ⊙ TAKIMI PËRFUNDIMTAR ME KREUN E INSTITUCIONIT / DREJTORIN

Pavarësisht se çfarë lloj vizite monitoruese është kryer, qëllimi i vizitës është mbledhja e informacionet rreth kushteve si dhe trajtimit të fëmijëve të privuar nga liria e tyre. Në terren, ky informacion mund të përftohet në një sërë mënyrash e nga burime të ndryshme:

- ➊ **vëzhgimet dhe perceptimet e monitoruesve** (çfarë shikojnë, dëgjojnë dhe perceptojnë);
- ➋ **këndvështrimi i fëmijëve** të privuar nga liria e tyre;
- ➌ **këndvështrimi i drejtorit, personelit si dhe të tërë njerëzve** (të brendshëm e të jashtëm) që kujdesen për fëmijët e privuar nga liria e tyre në institucionin e vizituar;
- ➍ **përmbajtja e një sërë burimesh zyrtare dhe të shkuara të informacionit:** dokumente, regjistra, rregulla të brendshme si dhe dokumente të shpërndara fëmijëve;

Sasia e informacionit të mbledhur duhet sigurisht që të analizohet veçmas por të shqyrtohet në mënyrë të kryqëzuar në mënyrë që vlerësimi i kushteve dhe trajtimit të fëmijëve të privuar nga liria e tyre të jetë sa më i plotë si dhe vlerësimi të jetë sa më pranë realitetit që të jetë e mundur.

A. TAKIMI FILLMISHT ME KREUN E INSTITUCIONIT

Personi i parë që duhet takuar me të mbërritur në institucionin e privimit të lirisë që do vizitohet, zakonisht është kreu i institucionit apo, në rast se kjo pamundësohet për një arsye a tjetër, një pjesëtar i lartë i ekipit drejtues.

Ky takim fillestar do të pasojë kontaktin e parë që drejtuesi i skuadrës monitoruese duhet të ketë patur përpara vizitës përmes telefonit dhe përmes një letre zyrtare nëse vizita është paralajmëruar.

Qëndrimi i monitoruesit i cili drejton diskutimin si dhe mënyra e diskutimit vetë është tepër e rëndësishme për caktimin e bazës së duhur për zhvillimin e një dialogu konstruktiv mes personit përgjegjës drejtpërdrejt për vendin e privimit të lirisë nga njëra anë, dhe skuadrës monitoruese nga ana tjetër.

Përmbajtja e diskutimit do të variojë në varësi nëse kjo vizitë është e para ose e përsëritur, por mund të përfshijë temat e mëposhtme të mundshme (dhe jo-shteruese):

- Prezantimi i organizmit monitorues (roli, mandati, përbërja e skuadrës, metodat e monitorimit) në rast se është vizita e parë;
- Shpjegimi i vizitës (qëllimi, programi, intervistat me fëmijët dhe personalin, vizitat e mjedisve, shpjegimi i dokumenteve dhe regjistrave, shpjegimi i mënyrës se si do të përdoret informacioni i mbledhur gjatë vizitës) dhe ndjekja e vazhdimësisë së tij (raportimi, vizita e radhës, kontaktet me autoritetet, etj.);
- Intervistat me fëmijët (shpjegimi i nevojës, detajimi i metodave dhe parimeve, dhënia e një kopjeje të Udhëzimeve etike si dhe politikës së mbrojtjes së fëmijës në rast se ato nuk janë komunikuar ende, kërkimi për bashkëpunim në lehtësimin dhe organizimin e intervistave duke specifikuar se kjo duhet kryer mbi një bazë rreptësisht vullnetare);
- Intervistimet e personelit;

Informacion rreth institucionit të vizituar përfshi çfarëdo çështjeje në lidhje me problemin e lidhur me fëmijët në veçanti, një grupi specifik të fëmijëve, një incidenti të dhunshëm ose çfarëdo dyshimi për keqtrajtme;
- Pikëpamja e kreut të institucionit rreth vetë institucionit, stafit, regjimit, kushteve, trajtimit të fëmijëve, projektit pedagogjik ose qasjes arsimore, problemeve të mundshme me të cilat përballen drejtuesit e institucionit; propozimet e tij/saj për përmirësime;
- Takimi përfundimtar i planifikuar në fund të vizitës □ *Shih – Seksionin 4.3. / G. – f.81;*
- Të tëra sqarimet dhe informacionet e kërkuara si përgjigje ndaj çfarëdo pyetjeje, shqetësimi, sugjerimi, rekomandimi ose nevojash të shprehura.

B. INSPEKTIM I MJEDISEVE DHE VËZHGIMI I KUSHTEVE

Nëse është hera e parë që organizmi monitorues është duke vizituar institucionin, mund të jetë e udhës që një kohë e mjaftueshme t'i kushtohet inspektimit të mjediseve me qëllim për të patur një tablo të përgjithshme të qartë për kushtet e privimit nga liria në çdo mjedis dhe dhomë të institucionit. Për këtë qëllim, skuadra mund ta ndajë këtë detyrë mes pjesëtarëve të saj.

Nëse kjo nuk është vizita e parë, një tur i shkurtër i përgjithshëm mundet që ndoshta të mjaftojë, ndoshta duke i kushtuar një vëmendje më të madhe vendeve të ndryshme të cilat janë identifikuar më përpara si “me rrezik” (dhoma e veçimit, dhomat e zakonshme ose fjetinat, etj.).

Drejtori ose një pjesëtar i stafit mund të shoqërojë një delegacion të skuadrës monitoruese gjatë vizitimit të mjediseve. Në këtë rast, monitoruesit duhet të sigurohen që do shkojnë gjithandej, përfshi edhe zonat në të cilat stafi shoqërues nuk dëshiron t’ua tregojë, apo, nëse intervistat me fëmijët dhe/apo shqyrtimi i dokumenteve dhe regjistrave janë kryer më përpara, atje ku është tërhequr vëmendja e tyre.

Inspektimi i mjediseve duhet të përfshijë, por nuk duhet të kufizohet tek:

- vendet në të cilat fëmijët janë mbajtur/drejtuar me mbërritjen e tyre;
- dhomat e gjumit / dhomat / fjetinat;
- dhomat e veçimit / izolimit;
- dhomat disiplinuese;;
- mjediset mjekësore;
- **mjediset arsimore;**
- mjediset sociale;
- mjediset e ushtrimeve fizike (brenda dhe jashtë godinës, si për shembull fusha dhe terrene sportive);
- instalimet sanitare;
- dhomat e vizitorëve + këndet e telefonave + kutia postare;
- dhomat fetare / shpirtërore;
- kutia e ankesave dhe/apo kërkesave;
- dhoma e sigurisë ose qendra e vigjilencës me kamera filmike;
- etj.

Gjatë lëvizjes nëpër këto zona të ndryshme, monitoruesit duhet **t'i kushtojë një vëmendje të madhe** tërë aspekteve të cilat mund të kenë rëndësi të madhe në lidhje me respektimin e të drejtave të fëmijëve, përfshi:

- konfigurimin e përgjithshëm të vendit (si burg, si vend mbrojtës);
- kushtet e përgjithshme të jetesës;
- masat e sigurisë (gardh, kangjella, mure kufizues, dyer të mbyllura, kamerat e sigurisë, staf i armatosur, etj.);
- zonat e dedikuara për fëmijët (dhomat e gjumit, qelitë, fjetinat, oborret, klasat, mjediset e përbashkëta, mensat, banjat etj.) si dhe vendet ku ofrohen shërbime për fëmijët (kuzhina, lavanderia, mjediset fetare, dhomat e vizitave, këndet e telefonave, kutia postare për depozitimin e një ankese, etj.);
- atmosfera e përgjithshme në institucion;
- mjediset e stafit dhe drejtorit, si p.sh. zyrat, mjediset sanitare, magazinat, bodrumet, papafingot, etj.;
- sjellja e anëtarëve të stafit nga njëra anë dhe e fëmijëve nga ana tjetër;
- dokumentet e lëna (të dukshme) për fëmijët në zonat e dedikuara të tyre (rregullat dhe rregulloret, procedurat e ankimit, zarfet dhe pullat, lista e kontakteve, etj.).

Gjatë vizitës, monitoruesit duhet që të **komunikojnë me stafin** duke i bërë pyetje rreth konfigurimit të mjedisëve dhe funksionimit të gjërave të ndryshme në praktikë (për shembull: në cilat rrethana përdoret dhoma e disiplinës? Sa kohë mund të qëndrojnë fëmijët në dush? Përse dushet nuk kanë perde?).

 Shih – Seksioni 5. – f.93

C. SHQYRTIMI I REGJISTRAVE DHE DOKUMENTEVE TË TJERA

Në varësi të autorizimit për hetim dhe kapacitetit të organizmit monitorues, është jetike që ai të shqyrtojë **dosjet, regjistrat si dhe dokumentet e tjerë** që në fillim të procesit të monitorimit. Këto dokumente mund të ndihmojnë në shqyrtimin e kryqëzuar të informacionit të vërejtur gjatë inspektimit të mjediseve, gjatë intervistave ose me qëllim për të ndihmuar në zgjedhjen e zonave me interes të veçantë për t'u vizituar apo, për shembull, njerëzit që do të intervistohen.

Dokumentet e parë të dobishme për t'u konsultuar, janë **rregullat dhe rregulloret e institucionit** në të cilat përshkruhen me hollësi të tëra rregullat e brendshme që rregullojnë jetën e përditshme brenda vendit të privimit nga liria. Krahasuar me indikatorët specifikë të fëmijëve, këto rregulla tashmë u japin monitoruesve një tablo të përgjithshme të mënyrës se si të drejtat dhe standardet e zbatuara tek fëmijët e privuar nga liria e tyre zbatohen brenda mjediseve të institucionit.

Në këtë kontekst, vëmendje e veçantë i duhet kushtuar sanksioneve dhe procedurave disiplinare, rregullave të sigurisë, mjeteve të kufizimit dhe përdorimit të forcës së autorizuar si dhe rregullave të zbatueshme për kontaktin me botën e jashtme (telefonatat, vizitat, etj.).

Kjo analizë do të tregojë aspekte specifike të cilat do jenë të rëndësishme të kontrollohen në mënyrë të kryqëzuar në lidhje me zbatimin e tyre në praktikë nga pikëpamja e fëmijëve nga njëra anë, si dhe nga pikëpamja e stafit nga ana tjetër.

Është gjithashtu e rëndësishëm që t'i kushtohet vëmendje **gjuhës** në të cilën janë formuluar këto dokumente si dhe **mënyrës se si ato u janë shpjeguar** fëmijëve (si dhe nga kush) që në mbërritjen në institucion.

Dosja individuale e fëmijës përfshi programin e tij personal të arsimit, trajnimit profesional, kujdesit social, këshillimit dhe (me gjasa), trajtimit mjekësor, duhen parë me doemos.

Regjistrat të cilët mund të shqyrtohen (po qe se ekzistojnë) janë të mëposhtmit:

- **regjistri i pranimeve, hyrjeve si dhe i daljeve**
(me qëllim për të ditur se për sa kohë fëmijët janë mbajtur në institucion, sa fëmijë janë privuar nga liria e tyre njëherësh, raporti me mbipopullimin, sa shpesh kanë patur mundësi që të dalin me leje për një vizitë në shtëpi, etj.);
- **regjistri i sendeve të marra në momentin e hyrjes në institucion**
(për të kontrolluar nëse inventari është i përputhshme me sendet e mbajtura deri në lirimim e personit);
- **regjistri i masave disiplinore ose sanksioneve**
(me qëllim për të identifikuar fëmijët të cilët kanë marrë masë, sa shpesh ka ndodhur, për cilat arsye dhe çfarë lloj mase është dhënë);

- **regjistri i mbylljes në veçim**
(me qëllim për të identifikuar fëmijët të cilët janë mbajtur më përpara në veçim, sa herë, për sa kohë, ku, nga kush dhe sa shpesh janë kontrolluar gjatë mbylljes në veçim/ ndarje);
- **regjistri i incidenteve**
(me qëllim për të identifikuar fëmijët të cilët mund të kenë qenë viktimë ose pjesë e ndonjë incidenti të mëparshëm ose për të ditur rastet kur përdorimi i forcës është konsideruar i domosdoshëm);
- **regjistri i ankesave**
(me qëllim për të identifikuar fëmijët të cilët kanë depozituar ankesa, mënyrën se si është trajtuar ankesa, brenda cilit kuadër kohor, etj.);
- **regjistri mjekësor** (në lidhje me konfidencialitetin mjekësor)
(me qëllim për të vlerësuar kujdesin e duhur shëndetësor ndaj fëmijëve dhe mundësisht me qëllim identifikimin e fëmijëve që mund të kenë qenë viktimë e ndonjë lloj keqtrajtimi ose torture);
- **regjistri i vizitave si dhe regjistri i telefonatave ose postës**
(me qëllim për të vlerësuar nivelin dhe dendurinë e kontakteve që fëmijët kanë me botën e jashtme);

Monitoruesit do të vënë re përmendjet në anë të faqeve, shënime në kllapa, përmendjen e autorit, kush e ka firmosur ose kundër-firmosur regjistrin, fushat boshe, shkrimin rregullisht të shënimeve, etj. Numri i ulët i shënimeve në regjistër (i masave disiplinore, incidenteve, etj.) mund të mos tregojë gjetje pozitive, por mundet që aktualisht të nënkuptojë që dokumentimet nuk po mbahen siç duhet.

Dokumente të tjerë me interes mund të jenë:

- listat e personelit (përfshi të kaluarën profesionale dhe funksionin e tyre);
- orarin e punës së stafit;
- menutë e përjavshme;
- raportet e inspektimit në lidhje me higjienën dhe kushtet sanitare, kujdesin shëndetësor etj.;
- marrëveshjet me aktorë/organizata të cilat operojnë jashtë sistemit;
- protokollin për parandalimin e vetë-dëmtimit dhe vetëvrasjes;
- etj.

D. INTERVISTAT ME FËMIJËT

“Për pjesën më të madhe të specialistëve, komunikimi me fëmijët në përgjithësi paraqet sfida të konsiderueshme të cilat përgjithësisht mund të tejkalohen përmes një trajnimi specifik fillestar si dhe një praktike të vazhdueshme të mbikëqyrur. Në rastin e fëmijëve të privuar nga liria e tyre, specialistët këshillohen që të marrin parasysht veçanti të rëndësishme shtesë. Në të tëra situatat, specialistët këshillohen që ta mendojnë intervistimin e fëmijëve si një detyrë e cila kërkon një qëndrim pozitiv dhe me vetëbesim, si dhe me respekt për kompleksitetin e një personi në zhvillim e sipër në kapacitetet e ashtuquajtura konjitive dhe emocionale. Kjo kërkon që specialisti të vlerësojë me shpejtësi zhvillimin e fëmijës në lidhje me gjuhën, shkallën e tij/saj të (pa) rehatisë marrëdhënore, si dhe të jetë syçelë për sinjale të tjera të mundshme të cilat mund të nxjerrin në pah karakteristikat e funksionimit të fëmijës.

Në rastin e fëmijëve të privuar nga liria e tyre, zakonisht pritet që takimi me një të rritur të panjohur të krijojë një ankth të konsiderueshëm që mund ta bëjë një fëmijë që të tërhiqet e të jetë më pak komunikues ndërsa një tjetër, të bashkëbisedojë në një mënyrë të shtruar por sipërfaqësore. Hulumtimet sugjerojnë se prevalenca e keqtrajtimit është e lartë veçanërisht në grupet e fëmijëve të privuar nga liria e tyre, qoftë kjo fizike, psikologjike, seksuale, ose një ndërthurje e tyre, ose ndoshta që kanë qenë të ekspozuar ndaj niveleve të larta të dhunës. Kjo duhet të gjenerojë një qëndrim të kujdesshëm nga ana e specialistit i cili mund të mos fitojë kurrë mirëbesimin e plotë nga një fëmijë i caktuar, por do të rrezikojë ndjeshëm gjithnjë ta humbasë tërësisht atë nëse intervista nuk ndjek rregullat bazë. Gjithsesi, në kushtet e duhura, specialistët duhet të gjejnë një kënaqësi të madhe kur intervistojnë fëmijët pasi këta shpesh nuk janë tërësisht të parashikueshëm dhe janë të aftë të gjenerojnë qëndrime të fuqishme pozitive.”

Philip D. JAFFE, Psikolog, ekspert në çështjet e zhvillimit të fëmijës në kontekstin e privimit nga liria

Udhëzime etike duhet të miratohen nga organizmi monitorues me qëllim për të përkufizuar intervistat me fëmijët në një mënyrë të atillë që ato të kryhen në kushtet më të sigurta dhe më të respektueshme për fëmijët, pa rrezikuar që fëmijët të përballen me hakmarrje për shkak të komunikimit me skuadrën monitoruese. Në këtë kuptim, është përgjithësisht e pranuar që intervistat me fëmijët duhet të marrin parasysht një sërë elementesh dhe parimesh në mënyrë që **fëmijët të ndjehen plot vetë-besim, të siguarur dhe të sigurt** me qëllim për të dhënë informacione të paanshme të cilat pasqyrojnë realitetin e tyre për intervistuesit. □

Shih – Seksionet 3.4. – f.37, Seksioni 4.1. / G. – f.56 dhe Shtojca 2. – f.158. Është tepër e dëshirueshme që monitoruesi përgjegjës për intervistimin e fëmijëve të ketë përvojë dhe nëse jo, të jetë i mirë-përgatitur dhe i trajnuar në çështjet e fëmijëve dhe mbarëvajtjes së tyre si dhe në metodat e komunikimit me fëmijët. **Stili i komunikimit** është i një rëndësie parësore këtu. Për më tepër, ata duhet që gjithashtu të jenë të familjarizuar me parimet dhe metodat që duhen respektuar ndërkohë që intervistojnë fëmijë □ **Shih** – Seksioni 3.4. – f.37.

Prioritet duhet t'i jepet **intervistave individuale** por në rastet kur kjo nuk është e mundur ose ku duket se është me interes ose strategjikisht e dobishme me qëllim që për shembull të shmangët rrezikun e shpërgimit, mund të mblidhen **fokus grupe**. □ Shih – f79

Përpara se të zhvillohet intervista, duhen marrë në konsideratë një sërë aspektesh:

CILAT JANË KËRKESAT E DOMOSDOSHME TË KOMUNIKIMIT TË CILAT DUHEN MBAJTUR MEND?

Aftësia për t'u ndjerë rehat me fëmijët si dhe për t'i angazhuar ata në çfarëdo stili komunikimi dhe gjuhe të përshtatshme për fëmijën dhe të duhur për moshën e tij/saj si dhe stadin e zhvillimit (p.sh. duke luajtur me të, duke u ulur përdhe, duke përdorur terminologjinë lokale ose zhargonet, etj.).

Aftësia për të kuptuar dhe për të adaptuar stilin e komunikimit si dhe mënyrat për t'u qasur disa temave të caktuara ndaj normave kulturore të fëmijëve.

Aftësia për të vlerësuar faktin që fëmijët mund të perceptojnë situatën e tyre si dhe të shprehin ndjenjat e tyre në një formë shumë të ndryshme nga ajo e të rriturve (p.sh. ata mund të shprehin në mënyra simbolike, ata mund të japin shpjegime, të theksojnë disa çështje të caktuara si dhe të zhvlerësojnë të tjerat, etj.).

Aftësia për të kuptuar dhe toleruar shprehjet e shqetësimit, armiqësisë, mosbesimit ose dyshimit.

CILËT JANË FËMIJËT QË DO TË INTERVISTOHEN?

Identifiko një grup përfaqësues të fëmijëve të ndryshëm të privuar nga liria e tyre përbrenda institucionit të vizituar në lidhje me moshën, gjininë, fëmijët veçanërisht të cenueshëm (ata të përshkruar si trazovaçë, të dhunshëm ose shpesh subjekt masash disiplinore, viktime të nëpërkëmbjes, ata të cilët kanë depozituar ankesa me shkrim, etj.); jo vetëm ata të cilët janë propozuar nga pjesëtarët e stafit ose ata të cilët vijnë vetë tek skuadra monitoruese. Shqyrtimi i dosjeve si dhe i regjistrave, mund të ndihmojë në identifikimin e fëmijëve të mundshëm për t'u intervistuar.

□ Shih – Seksioni 4.3. / C. – f71

Sigurohu gjithnjë që fëmijët të bien dakord vullnetarisht për t'u intervistuar pasi t'u jetë dhënë i gjithë informacioni i nevojshëm në një formë të përmbledhur aq sa të mund të japin miratimin e tyre duke qenë të informuar. Vendimi i fëmijës i cili nuk është i gatshëm të marrë pjesë, duhet që në mënyrë absolute të respektohet por mund të jetë me interes të kërkojmë të kuptojmë arsyet e tyre për mospërfshirje.

Kujdes – Intervistimi i një fëmije që paraqet cilëndo nga kriteret e mëposhtme, duhet të bëhet me kujdes të madh: një fëmijë i cili dukshëm ka vështirësi konjitive ose është i traumatizuar; ose një fëmijë për të cilin stafi psikologjik, ai i kujdesit të fëmijëve, ose punonjësi social, është shumë i shqetësuar për ndikime të mundshme negative që pjesëmarrja në intervistat të tilla mund të ketë tek fëmija.

KU DHE PREJ KUJT DO TË INTERVISTOHEN FËMIJËT?

Gjej një vend ku të ketë sa më tepër privaci që të jetë e mundur si dhe ku fëmija ndjehet i sigurt dhe i qetë e ku nuk ka shumë elementë shpërqendrues. Një dhomë e zgjedhur nga vetë fëmija do ishte padyshim opsioni më i mirë. Përndryshe një dhomë neutrale do të ishte prioritet, si për shembull kafeteria ose një klasë ose një dhomë vizitash, por sido që të jetë, jo tek zyra e stafit të sigurisë e as në ndonjë vend tjetër ku fëmija mund të mos ndjehet i sigurt, rehat ose ku privacia mund të rrezikohet.

PRIVACIA DHE KONFIDENCIALITETI:

“Privacia dhe të dhënat personale të fëmijëve të ndaluar, duhen mbrojtur nga monitoruesit në detyrë, në një mënyrë të atillë që askesi tek informacioni vetjak rreth fëmijëve të jetë i kufizuar tek numri minimal i njerëzve që duhet të dinë. Gjithashtu, asnjë informacion ose e dhënë personale nuk duhet të bëhet e disponueshme ose të botohet, veçanërisht në media, po qe se do mund të zbulonte ose të jepte në mënyrë të tërthortë mundësinë e nxjerrjes së identitetit të fëmijës, përfshi këtu fotografi, përshkrime të hollësishme të fëmijës ose të familjes së fëmijës, emrat ose adresat, regjistrime audio dhe video, etj. Fëmijëve duhet t’u kërkohet leje përpara se të fotografohen, dhe fotoja mund të përdoret vetëm nëse fëmija ka dhënë miratimin e tij për përdorim për një qëllim specifik. Monitoruesit duhet të jenë të vetëdijshëm për rrezikun që, sapo të bëhen publike, raportimet e tyre mund të përdoren për të ngritur çështje rreth fëmijëve në institucionet penitenciare dhe që fëmijët të cilët kanë marrë pjesë në intervistim, mund të keqprezantohen dhe të lidhen me një panik moral që rrethon fëmijët në konflikt me ligjin. Është thelbësore që të shmangim përdorimin e një gjuhe dhe pamjeve të cilat mund të përçmojnë, viktimizojnë ose turpërojnë fëmijët, ose të folurin me përgjithësi me gjë që nuk pasqyrojnë saktë natyrën e situatës, ose të folurën diskriminuese ndaj grupeve të caktuara të fëmijëve.”

Drejtësi për Fëmijët, Udhëzimi Nr.2: Mekanizmat e pavarur monitorues për fëmijët e ndaluar. PRI

KUSH DO TA KRYEJË INTERVISTËN?

Njëri pjesëtar i skuadrës duhet caktuar për të drejtuar intervistën. Kërkohet përvojë specifike si dhe/ose një përgatitje e duhur dhe trajnim në çështjet e fëmijëve si dhe në aftësitë komunikuese. [□ Shih – Seksioni 4.1./F. – f.54](#)

Kurdoherë që është e mundshme, fëmijëve duhet t’u ofrohet opsioni i zgjedhjes së gjinisë së personit që do të kryejë intervistën, gjë që mund të jetë veçanërisht e rëndësishme për një fëmijë i cili është abuzuar.

Kur është e nevojshme, përkthyes të përgatitur siç duhet do të marrin pjesë në intervistë.

[□ Shih – Seksionin 4.1./F. – f.54 & Seksioni 4.2./G. – f.65](#)

SI DO TË DOKUMENTOHET INTERVISTA DHE SI DO TË MBAHET NË KONFIDENCIALITET INFORMACIONI I MBLEDHUR?

Po qe se lejohet, një pajisje regjistrimi mund të përdoret me qëllim për të reduktuar numrin e personave në dhomë. Në rast të kundërt, një monitorues i dytë duhet të shkojë me intervistuesin kryesor me qëllim për të marrëshënime në mënyrë që monitoruesi kryesor të mund të përqendrohet plotësisht dhe të ruajë kontaktin me sy me fëmijën si pjesë e ndërtimit të mirëbesimit me të.

Është e rëndësishme që ta ndërgjegjësojmë fëmijën për arsyen përse intervista po regjistrohet dhe se si do të ruhet konfidencialiteti.

CILAT JANË PROBLEMATIKAT E ZAKONSHME SI DHE VËSHTRËSITË QË MUND TË HASEN?

Ki parasysh dhe ji i përgatitur për përballjen me problemet ose problematikat e mëposhtme ndërkohë që interviston:

- Fëmijë që u përgjigjen pyetjeve, përgjigjen e të cilave nuk e dinë;
- Fëmijë që nënvlerësojnë disa çështje ose ekzagjerojnë të tjera veçanërisht kur janë përpara fëmijëve të tjerë, me qëllim që të bien në sy;
- Fëmijë që i thonë intervistuesit ato që ata besojnë se intervistuesi dëshiron të dëgjojë ose ato që u janë kërkuar nga personeli që të thonë;
- Fëmijë që nuk thonë asgjë për shkak se kanë frikë se mos informacioni që japin do të çojë në hakmarje ndaj tyre kur skuadra monitoruese të jetë larguar;
- Fëmijë, linja e mendimit të të cilëve dhe/apo e folura, është e vështirë për t'u kuptuar dhe për t'u ndjekur.

Në fillim të intervistës, monitoruesi duhet t'i bëjë fëmijët të ndjehet të sigurt, duke u siguruar që:

- të prezantohet siç duhet përpara se të nisin intervistimin dhe përpara se t'i japin mundësinë fëmijës që të prezantojë veten e tij/saj;
- të shpjegojë qëllimin e intervistës, për çfarë do të përdoret informacioni i dhënë prej tyre si dhe kufizimet e gjërave që organizmi monitorues mund ose nuk mund të ndryshojë;
- të shpjegojë arsyen përse po mban shënime/duke përdorur një regjistruar gjatë intervistës dhe se si do të ruhet konfidencialiteti i intervistës;
- të shpjegojë që fëmijët janë të lirë për ta përfunduar intervistën kur të duan.

Përveç kësaj, mendo për mënyra se si të “thyesh akullin” përpara se të fillosh intervistën me fëmijën. Ulu dhe ha drekë me ta; futu në një lojë ose bashkohu me ta në një veprimtari sportive; hidhu një sy dhe diskuto rreth punimeve artistike të bëra prej fëmijëve përpara se të nisësh (kjo rekomandohet po qe se koha dhe masat e sigurisë e lejojnë).

Pastaj, ndërkohë që pyet fëmijët për të marrë informacion, intervistuesit duhet të krijojnë **besim** tek fëmijët dhe të tregojnë se sa **të sigurt** fëmijët mund të ndjehen me ta:

- Duke nisur me bashkëbesim ose me pyetjet jo të debatueshme dhe duke kaluar gradualisht tek temat më të ndjeshme;
- Duke përdorur një qasje joformale e të ç'tensionuar për t'i ndihmuar fëmijët të ndjehen rehat.
- Duke kuptuar se fëmijëve mund t'u duhet pak kohë sa të ndihen mjaftueshëm rehat sa për të folur (veçanërisht nëse ngjarjet që janë duke kujtuar, janë traumatike);
- Duke i kuptuar me simpatizim situatat dhe ndjenjat e fëmijëve;

- Duke vërejtur reagimet e fëmijëve, dhe, po të jetë e nevojshme, duke ndërprerë ose ndaluar sesionin në rast, për shembull, ndjeshmërie të lartë ose agresiviteti;
- Duke dalluar qartë ndjenjat e veta nga ato të fëmijëve;
- Duke adaptuar një qasje jo ndërhyrëse e cila do të respektojë privacinë dhe intimitetin e fëmijëve.

Sjellja e intervistuesit si dhe gjuha e trupit është gjithashtu tejet e rëndësishme. Ndërkohë që dëgjohen historitë e fëmijëve, nuk mund të jepen sinjale gjykuese nga intervistuesit. Pra, ndër të tjera, fëmijët duhet të ndjejnë që monitoruesit

- I besojnë ata;
- I kanë ata në qendër të vëmendjes së tyre;
- Nuk janë duke i gjykuar ata;
- Janë simpatizuar me mënyrën se si ndjehen dhe shprehen ata;
- Janë të duruar;
- Janë realisht të interesuar të dinë pikëpamjet dhe opinionet e tyre si dhe situatën e tyre të tanishme;
- Janë duke synuar të mbledhin këtë informacion me qëllim që të kontribuojnë për zhvillimin e një mbrojtjeje më të mirë për të tërë fëmijët.

Për më tepër, me qëllim për t'u siguruar për përfitim e një **informacioni të paanshëm**, intervistuesi duhet që të:

- Përdorë pyetje të hapura dhe t'i inkurajojë fëmijët që të japin informacionin që kanë dhe që historinë e tyre ta tregojnë me fjalët e tyre;
- Shpjegojë se është e pranueshme t'u thuash intervistuesve se nuk e di përgjigjen e një pyetjeje;
- Shpjegojë se ata duhet ta korrigjojnë intervistuesin nëse ai/ajo është keqkuptuar ose ka pasaktësi;
- Shmangë pyetjet sugjestive ose komentet të cilat mund t'i bëjnë fëmijët të ndjehen të imponuar ose nën trysni për të dhënë një përgjigje të caktuar, si dhe pyetjet të cilat mund të merren negativisht prej fëmijëve;
- Shmangë pyetjet e përsëritura pasi kjo mund t'i bëjë fëmijët të mendojnë se përgjigja e tyre e mëparshme qe e "gabuar";

➤ Përdorë një gjuhë të thjeshtë, të përshtatshme për moshën dhe të sigurohet që fëmijët e kuptojnë domethënien e saktë të pyetjes;

➤ Përdorë pyetje pasuese, p.sh. "Po pastaj çfarë ndodhi?", për të marrë më shumë hollësi.

➤ Planifikojë të ndryshojë ritmet e intervistës në mënyrë që ajo të mos bëhet tepër e lodhshme për fëmijët.

Kur është e nevojshme, **përkthyesit** do të shkojnë me monitoruesit për të intervistuar fëmijët. Në këtë rast, ata duhet të jenë profesionalisht, të rrjedhshëm në të dy gjuhët e të përgatitur siç duhet paraprakisht, të aftë që të përdorin fjalë të cilat fëmijët mundet t'i kuptojnë, të vetëdijshëm që **nuk mund** të ndërhyjnë gjatë diskutimit mes intervistuesve dhe fëmijëve dhe se nuk mund të ndikojnë tek intervista duke përkthyer gabim, duke përmbledhur ose lënë pa përkthyer pjesë të caktuara të asaj që është thënë. Ata gjithashtu do të kujtohen se janë të detyruar për ruajtjen e konfidencialitetit dhe se sjellja e tyre personale, mënyra e veshjes si dhe qëndrimi i tyre, kanë shumë rëndësi për ruajtjen e një mjedisi mirëbesues për intervistat me fëmijët. Sa për të intervistuesit, asnjë sinjal gjykues nuk duhet të shikohet në fytyrën e tyre ndërkohë që dëgjojnë shpjegimet e fëmijëve.

 Shih – Seksionin 4.1. / F. – f.54 & Seksionin 4.2. / G. – f.65

Si përmbyllje, intervistuesit duhet të sigurohen që:

- Fëmijët nuk kanë pyetje të mëtejshme ose shqetësimet të tjera që do të donin ti shprehin;
- Fëmijët i kanë kuptuar kufizimin e punës së tyre e nuk kanë shpresa të kota për çfarë monitoruesit do bëjnë për ta;
- Të japin komente pozitive ndaj fëmijëve rreth informacionit që këta të fundit dhanë si dhe se sa të rëndësishëm janë ata për përfundimin e procesit të monitorimit;
- Të japin informacionet e kontaktit të tyre me qëllim që të kontaktohen në rast hakmarrjeje, nëse kanë pyetje, ose nëse fëmijët duan të shtojnë informacione të mëtejshme;
- Të plotësojnë shënimet e tyre sapo intervista të ketë përfunduar, me qëllim për të mos harruar ndonjë detaj e për të qenë sa më të saktë që të jetë e mundur për atë që është thënë, dëgjuar dhe ndërjerë gjatë intervistës.

Përveç këtyre, është shumë e rëndësishme që kjo **përvojë të bëhet kuptimplotë për fëmijët** dhe jo vetëm e qëllimshme për procesin e monitorimit. **Çfarëdo lloj vënijeje në pah e rëndësisë së kontributit të tyre ndaj procesit, mund të jetë e dobishme**, si për shembull dhënia e një certifikate pjesëmarrjeje, mirënjohje e shprehur me fjalë në përmbyllje të intervistës, komente të dhëna ndaj fëmijëve pas përfundimit të vizitës, etj.

Fokus grupet

Në përgjithësi, si pasojë e cenueshmërisë së tyre të veçantë, intervistat individuale janë të preferueshme në krahasim me fokus grupet me fëmijë të privuar nga liria e tyre.

Sidoqoftë, **arsye të ndryshme** mund ta shtyjnë skuadrën monitoruese që t'i mbledhin fëmijët në një grup për t'u intervistuar:

- disa fëmijë preferojnë të flasin duke qenë pjesë e një grupi, me qëllim për të mos u identifikuar si dhe për të qenë më pak të preokupuar për hakmarrjet e mundshme;
- koha e disponueshme mund të optimizohet kur takohemi me fëmijët në grupe;
- asnjë fëmijë nuk pranon vullnetarisht të intervistohet individualisht;
- etj.

Në këto rrethana, pyetjet duhet të trajtojnë të njëjtat tema si në intervistat individuale, por ato duhet të përshtaten për të mundësuar diskutimin në grup si dhe për të **shmangur ndonjë pyetje delikate të cilat me shumë gjasa do ta bënin fëmijën të ndjehej jo rahat përpara bashkëmoshatarëve të tij/saj**. Për shembull, pyetjet e lidhura me torturën si dhe keq-trajtimin duhen shmangur para grupit për shkak se janë tërësisht jo etike dhe të rrezikshme.

Sa më pak të rritur që të jetë e mundur (për sa u takon intervistave individuale) duhet të jenë të pranishëm me qëllim për t'u mundësuar fëmijëve që të flasin më lirshëm.

Është gjithashtu e rëndësishme që të garantojmë se nuk do të ketë **bërje publike të informacioneve** të diskutuara në grupe me qëllim për të shmangur çfarëdolloj dëmi ose hakmarrjeje ndaj fëmijës/ve të përfshirë. Gjatë diskutimeve, intervistuesi duhet t'i kushtojë vëmendje **përfshirjes së gjithë fëmijëve** në një masë të barabartë në tregimin e ngjarjeve, pa ushtruar trysni ndaj fëmijëve të cilët mund të mos ndjehen rahat të flasin rreth një çështjeje të caktuar në praninë e bashkëmoshatarëve të tyre. Trego kujdes për **trysninë e mundshme nga grupi si dhe hierarkitë jo formale mes fëmijëve, nëpërkëmbjet, spiunimet**, etj.

Informacioni i mbledhur përmes fokus-grupeve, mund të konfirmojë të dhënat e mbledhura në intervistat individuale; të identifikojë për shembull problemet e përbashkëta shqetësuese, të identifikojë ato që do të kenë interes për të zhvilluar intervista personalisht. Kur del në pah informacion kontradiktor ose jo shumë i besueshëm, do jetë e domosdoshme që këtë ta kontrollojmë në mënyrë të kryqëzuar gjatë intervistave individuale, përmes vëzhgimeve të monitoruesve si dhe burimeve të tjera.

E. INTERVISTAT ME STAFIN

Është shumë e rëndësishme që t'i lejojmë **anëtarët e stafit** që të flasin e t'i shprehin pikëpamjet e tyre në lidhje me jetën e tyre të përditshme, me kushtet e punës, me marrëdhëniet me drejtorin, kolegët dhe fëmijët si dhe perceptimin e tyre për regjimin, respektimin e të drejtave të fëmijëve dhe çfarëdolloj problemesh që lindin brenda vendit të privimit nga liria. Po qe se e lejon koha, një diskutim me përfaqësuesit e sindikatave mund të jetë një burim shtesë informacioni. Me qëllim ndërtimin e një **dialogu konstruktiv** me institucionin e vizituar, është e dobishme që të adoptojmë një qasje të tillë horizontale, e cila mund të shikohet si bashkëpunim e jo si kontroll. Të gjitha praktikat e mira duhen theksuar dhe çfarëdo sugjerimesh për përmirësime duhen marrë siç duhet parasysh.

Kontaktet mes monitoruesve si dhe pjesëtarëve të stafit, duhet të mbeten profesionale gjatë tërë kohës, veçanërisht përpara fëmijëve, me qëllim për të **shmangur çfarëdolloj pështjellimi** në lidhje me natyrën e marrëdhënies së tyre **si dhe çfarëdolloj dyshimi të mundshëm për marrëveshje të fshehtë ose anshmëri**.

Është e rëndësishme që të përkufizojmë një proces të qartë përzgjedhjeje me qëllim për të identifikuar se cilët pjesëtarë të personalit do të intervistohen. Kjo shërben për të shmangur intervistimin e stafit tek i cili drejtori ka besim se do raportojë vetëm të mirat për institucionin përkatës.

Plus kësaj, **ofruesit e shërbimeve të jashtme** janë një burim tjetër i çmueshëm informacioni rreth kushteve dhe trajtimit të fëmijëve në vendet ku privohen nga liria e tyre, dhe kjo gjë mund të ndihmojë që të bëjë një kontrollim të kryqëzuar të informacionit të mbledhur nga shërbimet e tjera.

Kategoritë e ndryshme të stafit si dhe ofruesve të shërbimeve të jashtme të cilët mund të intervistohen janë:

- personeli i sigurisë;
- personeli arsimor;
- personeli shëndetësor;
- punonjësit social;
- personeli psikolog;
- përfaqësuesit e shoqërisë civile që janë aktivë brenda institucionit;
- avokatët;
- përfaqësuesit fetarë ose filozofikë;
- etj.

Ndaj secilit prej tyre mund të ketë një qasje specifike në varësi të mënyrës se si ato ndërveprojnë me fëmijët si dhe rolit që luajnë në lidhje me aspektet që duhen trajtuar në kuadër të procesit të monitorimit. Megjithatë, të njëjtat pyetje mund t'u bëhen të tërë atyre me qëllim për të kontrolluar informacionin në mënyrë të kryqëzuar.

F. INTERVISTAT ME PERSONAT E JASHTËM TË LIDHUR NGUSHTË ME FËMIJËT TË CILËVE U ËSHTË HEQUR LIRIA

 Kur justifikohet nga rrethanat, monitoruesit mund të kërkojnë një intervistë me personat e jashtëm të cilët janë të lidhur ngushtë me fëmijët e privuar nga liria e tyre me qëllim që të marrin informacion të mëtejshëm dhe/apo për të kontrolluar në mënyrë të kryqëzuar gjetjet e mbledhura përmes burimeve të tjera. **Këta persona** mund të jenë:

- prindi (prindërit);
- kujdestari (kujdestarët);
- mbikëqyrësi(t);
- punonjësi(t) social i/të caktuar për fëmijën;
- avokati(avokatët) i/e treguar me emër;
- etj.

G. TAKIMI PËRFUNDIMTAR ME KREUN E INSTITUCIONIT – INFORMIM RRETH VIZITËS

Vizita monitoruese duhet të përfundojë me një takim formal me kreun e institucionit ose me një pjesëtar të ekipit drejtues të tij. Përgatitja dhe përmbajtja e vizitës do të variojë në varësi të qëllimit dhe llojit të vizitës së kryer.

Qëllimi i një takimi të tillë është **raportimi i menjëhershëm** rreth gjetjeve kryesore si dhe për të **diskutuar çështjet specifike si dhe shqetësimet e shkaqet e mundshme të tyre** të identifikuar gjatë vizitës. Ki kujdes që të shmangësh raportimin e gjetjeve ose çështjeve të cilat nuk mund të mbështeten me prova të forta. Përndryshe, besueshmëria e organizmit monitorues mund të dobësohet.

Ky takim mund jetë rasti për të **bërë rekomandimeve fillestare** për përmirësime dhe monitoruesit nuk duhet të ngurrojnë që të **theksojnë praktikat e mira** si dhe përmirësimet që prej vizitës së fundit (po qe se kjo nuk është vizita e parë monitoruese).

Informimi dhe diskutimi i vizitës me drejtorin në fund të procesit të monitorimit, është pjesë e **ndërtimit të një dialogu konstruktiv** me personat përgjegjës për menaxhimin e vendit të privimit nga liria.

Sa më të larta objektivat e këtij takimi, aq më shumë duhet që ai të para-planifikohet. Për pasojë, skuadra vizituese do t'i kushtojë kohë të mjaftueshme në fund të vizitës për t'u takuar bashkë, për të shkëmbyer mes tyre gjetjet, si dhe për të identifikuar elementët specifikë kyçë që i duhen dorëzuar kreut të institucionit si dhe mënyrën se si t'ia prezantojë ato për të marrë një reagim pozitiv.

Në rast urgjence, veçanërisht në rast se zbulohet ushtrimi i torturës, abuzimeve të rënda si dhe formave të tjera të keq-trajtimin, monitoruesit do t'i adresojnë këto drejtpërsëdrejti tek autoriteti i nivelit më të lartë me qëllim për të shmangur rrezikun e hakmarrjeve kundër atyre që raportuan këto shkelje.

Kur vizita ka karakter hetimor, do të jetë e papërshtatshme që të ofrojmë komente dhe rekomandime gjatë procesit hetimor të një ankese specifike.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.4. Vizitat monitoruese për ndjekjen e vazhdimësisë / Veprimet për t'u ndërmarrë

- ⦿ ORGANIZO NJË DISKUTIM ME SKUADRËN MONITRUESE
- ⦿ VAZHDO ME ANALIZËN E BRENDSHME DHE RAPORTIMIN
- ⦿ PËRGATIT RAPORTET E JASHTME
- ⦿ HARTO REKOMANDIMET PARAPRAKE
- ⦿ SHPËRNTA RAPORTET
- ⦿ NDIQ VAZHDIMËSINË E RAPORTEVE DHE REKOMANDIMEVE
- ⦿ VLERËSO NDIKIMIN E RAPORTEVE DHE REKOMANDIMEVE
- ⦿ KRIJO STRATEGJITË E MUNDSHME SHITESË PËR NDJEKJEN E ECURISË

Faza e ndjekjes së vazhdimësisë së situatës pas vizitës si dhe veprimet rezultuese zbatuese janë hapa tepër të rëndësishëm që vijnë pas vizitës, në mënyrë për të arritur plotësisht misionin monitorues. Vizita në vetvete nuk është e mjaftueshme. Shkeljet e të drejtave mund të dokumentohen ose vëzhgohen por ndryshimi nuk do të vijë pa një ndjekje efektive të vazhdimësisë. Informacioni dhe gjetjet e mbledhura gjatë vizitës, duhen sistemuar, analizuar dhe raportuar tek njerëzit e duhur, d.m.th. tek kushdo që ka kapacitetin për të ndërmarrë veprime të cilat mund të përmirësojnë trajtimin dhe kushtet në të cilat fëmijët janë privuar nga liria e tyre, dhe duke e bërë këtë, të respektojnë të drejtat e këtyre fëmijëve. Zbatimi i këtyre rekomandimeve të përfshira në raporte dhe të adresuara autoriteteve, duhet ndiqet gjithashtu, siç duhet. Ky proces kërkon po aq vëmendje dhe planifikim sa edhe vizita vetë, në mos edhe më tepër!

Mënyra e ndjekjes së vazhdimësisë si dhe kategoritë e veprimeve të cilat do të planifikohen me qëllim për të mundësuar vënien në jetë të rekomandimeve, do të varen nga lloji dhe objektivat specifike të vizitës që është kryer. Planifikimi i procesit të ndjekjes së vazhdimësisë, duhet përfshirë në suazën e përgjithshme kohore të strategjisë monitoruese.

Si pjesë e qasjes së bazuar tek të drejtat, të zhvilluar më parë, do të jetë e dobishme që të vazhdohet me analizimin e gjetjeve dhe informacionit duke marrë parasysh indikatorët specifike për fëmijën [Shih](#) – Seksioni 5. – f.93. Mënyra se si bëhet analiza, duhet të lejojë gjithashtu krahasimin e rezultateve nga një vizitë tek tjetra me qëllim për të matur nivelin e përmirësimit të respektimit të të drejtave të fëmijëve. Për këtë qëllim, indikatorët e përmirësimit duhet të ngrihen nga skuadra monitoruese si dhe duhet të përdoren si bazë për përgatitjen e vizitës së ardhshme.

A. RAPORTET E BRENDSHME

Diskutimet e skuadrës rreth vizitës së kryer

Në varësi të kohës së kushtuar vizitës monitoruese, rekomandohet që një **ose një sërë takimesh** me të tërë skuadrën **në kuadrin e vetë vizitës** të organizohen me qëllim për të **shkëmbyer informacion, kontrolluar në mënyrë të kryqëzuar gjetjet dhe për të ngritur çështje specifike si dhe shkaqet e tyre të mundshme**. Ky/këto diskutim(e) të para pas vizitës, do t'i bëjnë të mundur skuadrës që të përgatitë takimin e fundit të mundshëm me kreun e institucionit dhe/apo të dakordësohet për sa i takon shqetësimeve kyçe të cilat do raportohen.

Përveç këtij/këtyre diskutimi(ve) të para pas vizitës, skuadra ose një monitorues i caktuar mund të kërkojë një diskutim të mëtejshëm me synim **ndarjen me kolegët e tjerë të vështirësive të mundshme emocionale dhe/apo psikologjike me të cilat ai/ajo është përballur** gjatë vizitës. Ky lloj diskutimi i brendshëm, mund t'i krijojë skuadrës mundësinë për të qenë e “freskët” për çdo vizitë të re, si dhe për të parandaluar simptomat e raskapitjes si dhe një qarkullim të lartë të stafit të organizmit monitorues gjë që ndikon në efikasitetin e tij.

B. ANALIZAT E BRENDSHME DHE RAPORTI

Menjëherë pas përfundimit të vizitës (si dhe takimit përfundimtar me drejtorin), skuadra monitoruese duhet të punojë me një **dokument të brendshëm të bazuar në preokupimet e dakordësuara kyçe si dhe gjetjet** e dorëzuara drejtorit të institucionit të vizituar.

Është e rëndësishme për të vazhduar me këtë analizë dhe përpunim të informacionit **menjëherë pas vizitës** me qëllim për të shmangur humbjen e informacionit.

C. RAPORTET E JASHTME

Në varësi të statusit të organizmit monitorues, llojit si dhe objektivave të vizitës që janë kryer si dhe audiencës së shënjestruar, mund të caktohen **një sërë llojesh të ndryshme raportesh** nga skuadra monitoruese. Sido që të jetë, raportet e jashtme do të adresohen **sa më shpejt që të jetë e mundshme pas vizitës** në mënyrë që të bazohen në informacionin aktual.

PESË PARIME TË PËRGJITHSHME TË RAPORTIMIT:

- 1 **Saktësia dhe precizioni**
- 2 **Dhënien e informacionit personal vetëm me miratimin e shprehur dhe informacion paraprak, dhe sipas domosdoshmërisë**
- 3 **Njëtrajtshmëri gjuhe dhe terminologjie**
- 4 **Kornizë kohore**
- 5 **E orientuar nga veprimet**

APT – Koalicioni Ndërkombëtar i Ndalimit – UNHRC,
 “Monitorimi i Ndalimit të Emigrantëve, Udhëzues Praktik”, faqe 76

Raporti i vizitës

Raportet e vizitës duhet të përfshijnë:

- ➊ Gjetje kyçe (të mbështetura nga prova të forta)
- ➋ Çështje dhe shqetësime specifike si dhe shkaqet e tyre të mundshme
- ➌ Rekomandime për përmirësime
- ➍ Identifikimin e praktikave të mira
- ➎ Përmirësime që prej vizitës së fundit (po qe se nuk është vizita e parë monitoruese)
- ➏ Çfarëdolloj çështjesh të ngritura gjatë takimit përfundimtar me drejtorin

Vini re se kur është mbledhur informacion përmes intervistave (individuale ose në grup), rregullat e privacisë dhe konfidencialitetit duhen respektuar me qëllim për t’iu përmbajtur parimit: mos bëj dëm. **shih** – Seksioni 3.4. – f.37.

Raporte të tilla do t’i adresohen autoriteteve përgjegjëse të vendit të privimit të lirisë pak kohë pas mbylljes së vizitës si dhe hartimit të raportit të brendshëm. Është e rëndësishme të theksohet dinamika e dialogut konstruktiv i cili është krijuar tashmë me stafin e institucionit, po qe se është kështu.

Nëse skuadra monitoruese mendon se një raport i gjithanshëm dhe i hollësishëm nuk justifikohet, autoriteteve përgjegjëse për institucionin e vizituar duhet, të paktën, t’u dërgohet një letër zyrtare që përmbledh gjetjet kryesore të vizitës dhe rekomandime mbi mënyra të ndryshme të përmirësimit të situatës.

Raportet periodike

Këto lloje raportesh hartohen periodikisht dhe duhet të përfshijnë të tëra gjetjet dhe problematikat kryesore të vizitave të kryera nga organizmi monitorues brenda kësaj periudhe në çfarëdolloj mjedisi të privimit të lirisë, ose për të tëra vizitat e kryera në të njëjtin vend të privimit nga liria brenda një periudhe kohe të caktuar.

Raportime të tilla janë bërë me qëllim për të mundësuar krahasimin e të dhënave, për të bërë një tablo të situatës për një periudhë kohe të caktuar, si dhe për të dokumentuar mirë rekomandimet e bëra si dhe mënyrën e zbatimit të tyre gjatë një periudhe të caktuar kohore.

Raporti tematik

Raportet tematike mund të trajtojnë një ose më shumë çështje të cilat mund të kenë nevojë për përmirësim në një ose të tëra mjediset ku fëmijët janë privuar nga liria e tyre, për shembull, mbi përdorimin e mbajtjes në veçim, dëmtimeve të rënda ose torturës.

Raporti i përvitshëm

Qëllimi i një raporti të përvitshëm është që të paraqesë një tablo të përgjithshme të të tërë vizitave të kryera nga organizmi monitorues.

Raportimet e përvitshme mund të përbëjnë gjithashtu rastin për të

- vazhduar me një analizë të thelluar të shkaqeve bazë të problematikave kryesore ose shqetësimeve të evidentuara nga vizitat;
- krijuar lidhje midis gjetjeve dhe vëzhgimeve më të rëndësishme;
- matur nivelin e zbatimit të rekomandimeve vit pas viti;
- paraqitur një katalog të të tëra vizitave të kryera si dhe të të tëra gjetjeve dhe rekomandimeve për çdo mjedis;
- përqendruar në një ose disa çështje tematike / specifike.

Raportet tematike ose vjetore duhen parë si plotësues të raporteve të vizitës mbi të cilat ato janë bazuar

D. HARTIMI I REKOMANDIMEVE

Si pjesë e procesit të raportimit, detyra e hartimit të rekomandimeve për përmirësime është tejet e rëndësishme dhe duhet t'i kushtohet vëmendja si dhe masat paraprake të duhura.

Formulimi i rekomandimeve është përcaktuar në lidhje me mënyrën në të cilën ato do të zbatohen efektivisht dhe me sukses. Ato do të jenë të qarta, specifike, të mbështetura nga një informacion i dokumentuar si dhe bazuar në një analizë të thelluar. Me përjashtim të rasteve të rënda të shkeljes së të drejtave të fëmijëve, si për shembull, torturë, keqtrajtim ose më keq, rekomandimet do të shkruhen në një mënyrë të tillë që përmirësimi i sugjeruar të jetë praktikisht i arritshëm dhe të mos shihet si një dënim për mos qenien në konformitet me standardet përkatëse por si një mundësi sfiduese për përmirësime praktike, dhe, kësaj, të respektohen më mirë të drejtat e fëmijëve të privuar nga liria e tyre. Rekomandimet mund të prekin burimet, duke identifikuar se kërkohen më shumë burime financiare dhe/ose materiale e njerëzore për zbatimin me efektivitet të rekomandimeve, gjë që do të ishte një vlerë e shtuar.

Rekomandimet do të jenë sipas metodës SMART:

Specifike: Një rekomandim për çdo çështje specifike: secili rekomandim duhet të sugjerojë një zgjidhje specifike e jo të përfaqësojë vetëm një dëshirë të paqartë.

Të matshme: Vizita për ndjekjen e vazhdimësisë ose vizita të mëtejshme monitoruese do të mundën që të bëjnë një vlerësim të shkallës së zbatimit të një rekomandimi të mëparshëm.

Të arritshme: Rekomandimet duhet të jenë të zbatueshme në praktikë me kushtet paraprake sipas të cilave shtetet do të sigurojnë mjetet e mjaftueshme për këtë qëllim.

Realiste: Veprimet e propozuara duhet të çojnë në rezultate realiste.

Të lidhura me kohën: Rekomandimet duhet të specifikojnë një kuadër kohor për veprime (afat shkurtër-mesëm-gjatë).

Përveç formulimit të tyre, rekomandimet do t'i **adresohen marrësvë të shënjestruar si dhe nivelit të duhur të autoriteteve**. Me fjalë të tjera, rekomandimet duhet të synohen për nivelin e zyrtarëve që kanë autoritetin për ndryshimet e duhura ose vendimet për përmirësime.

Në këtë kuptim, pjesa më e madhe e rekomandimeve do t'i bëhen drejtpërsëdrejti autoritetit përgjegjës për menaxhimin e vendit të privimit nga liria (kreut të institucionit) por, nëse shkakut bazë i një çështjeje problematike gjendet gjetiu, rekomandimet do t'i adresohen nivelit ose niveleve me të larta të autoritetit (administratës ose Ministrisë). Një raport i veçantë do të ishte i nevojshëm për këtë qëllim.

Për më tepër, në rastet urgjente, komunikimi me nivelin më të lartë të autoritetit duhet të prioritetizohet me qëllim për të shmangur çfarëdo rreziku për të shkaktuar dëm për fëmijën i cili ka treguar fakte me ndjeshmëri të lartë ose të rënda.

E. SHPËRNDARJA E RAPORTEVE

Gjatë fazës së parë, shpërndarja e raportit mund të vonohet me qëllim për t'i dhënë institucionit mundësinë për të qëmtuar rreth disa prej çështjeve faktike, përpara botimit. Kjo gjë do mund të lehtësonte **dialogun me autoritetet** dhe do mundësonte komente redaktoriale, kontrollimin e kryqëzuar të informacionit si dhe hetimin në lidhje me keqtrajtimet e dyshuara. Pas një afati të caktuar si dhe pasi të jenë bërë të tëra përpjekjet për të rënë dakord për rekomandimet, atëherë raporti mund të **bëhet publik**. Në këtë kuptim, duhet krijuar një baraspeshë mes nevojës për elasticitetin si dhe promovimit të një dialogu konstruktiv nga njëra anë, si dhe domosdoshmërisë së transparencës dhe llogaridhënies nga ana tjetër.

Praktika e mirë sugjeron se raportet analitike të tilla si raportet periodike dhe vjetore, duhet që të bëhen gjithnjë publike dhe, për rrjedhojë, të aksesueshme lehtësisht e të shpërndahen gjerësisht, veçanërisht palëve të tjera të interesuara dhe veçanërisht organizmave të tjerë monitorues si dhe organizatave të shoqërisë civile të cilat mund të luajnë një rol të rëndësishëm në theksimin e rekomandimeve (advokimit).

Atëherë kur konsiderohet e udhës, raportimet ose elementët kyçë të raportimeve mund t'i komunikohen medias. Ia vlen të përmendim se organizmi monitorues duhet t'i kushtojë një vëmendje të veçantë formulimit dhe përbajtjes së informacionit **të komunikuar medias** me qëllim për të shmangur çfarëdo efekti sensacional të problematikave, dhe mbi të gjitha, të respektojë parimin 'mos bëj dëm' si dhe konfidencialitetin e burimeve.

Mund të jetë gjithashtu e dobishme që të dërgohen raporte për **organizatat ndërkombëtare** të tilla si KPT, NKPT, KKT, KDF, Raportuesi i Veçantë Kundër Torturës ose Komisionerit të të Drejtave të Njeriut të KE-së me qëllim për të orientuar vizitat e tyre të radhës si dhe për t'u dhënë atyre informacion të kohëve të fundit dhe të përditësuar.

F. NDJEKJA E VAZHDIMËSISË TË RAPORTEVE DHE REKOMANDIMEVE

Faza e ndjekjes së vazhdimësisë mund të marrë forma të ndryshme:

- Shkëmbim informacioni si dhe diskutime operationale përmes **takimeve periodike ose tryezave të rumbullakëta për ndjekjen e vazhdimësisë**, të cilat mbledhin të tëra palët e interesuara;
- Shkëmbim të **letrave periodike zyrtare**;
- **Vizita** të lajmëruara ose të paparalajmëruara **për ndjekjen e vazhdimësisë**;
- Raport mbi **statusin e rekomandimeve** (të zbatuara në mënyrë të suksesshme, në pritje, të pazbatuara ende) në raportin e përvitshëm të organizmit monitorues.

Në mungesë të një zotimi të drejtpërdrejtë ose të nënkuptuar të autoriteteve për të shqyrtuar raportin si dhe rekomandimet, **lloje të tjera masash zbatuese** do duhet të ndërmerren nga organizmi monitorues, të tilla si:

- **Referimi tek një nivel më i lartë autoriteti dhe/ose autoritetesh të tjera** të cilat kanë gjasa t'u bëjnë trysni personave përgjegjës për institucionin në fjalë;
- **Bërjen e raportit të disponueshëm për median, shoqërinë civile ose organizatat ndërkombëtare** të cilat mund të kenë mundësinë për të ndikuar në zbatimin e rekomandimeve;
- **Qasje e parlamentarëve ose organizmave të tjerë monitorues** nën autoritetin e Parlamentit.

Përveç kësaj, organizmi monitorues sigurohet që **u janë bërë komentet përkatëse fëmijëve** të cilët kanë shprehur dëshirën e tyre për t'u informuar për vizitën e ndjekjes së vazhdimësisë së situatës. Në këtë rast, është shumë e rëndësishme që të sigurohemi që komunikimi me gojë ose me shkrim është bërë në një gjuhë të përshtatshme dhe gjithëpërfshirëse e që asnjë pritshmëri e gabuar të mos krijohet tek fëmijët.

G. VLERËSIMI I NDIKIMIT TË RAPORTEVE DHE REKOMANDIMEVE

Efiçensa e punës së organizmit monitorues mund të vlerësohet përmes vlerësimit të ndikimit të raporteve dhe rekomandimeve të tij me kalimin e kohës. Me qëllim për të vazhduar me atë vlerësim, organizmi monitorues duhet të shohë **nëse raportet dhe rekomandimet janë shqyrtuar dhe zbatuar me efektivitet, ose jo**. Sidoqoftë, organizmi monitorues duhet të shohë edhe etapat e ndryshme të procesit të tij të monitorimit me qëllim për të rishikuar dhe vlerësuar **se me sa efikasë janë përgatitur, planifikuar, kryer dhe realizuar** në mënyrë që objektivat e planifikuara si dhe rezultatet e pritshme të realizohen.

Rishikimi i metodologjisë që është zgjedhur për të kryer detyrën e monitorimit, mund të bëhet duke i dhënë përgjigje pyetjeve të mëposhtme:

Çfarë kemi bërë?

Çfarë kemi arritur?

Sa mirë e kemi realizuar detyrën?

Çfarë ndryshimi kemi sjellë?

Si mund të sigurohemi për sa më lart?

Nga ana tjetër, kjo duhet t'u japë përgjigje pyetjeve vijuese:

Çfarë dimë tani por që nuk e dinim më përpara?

A ka boshllëqe apo mangësi në procesin tonë të monitorimit?

A ka patur mundësi të pashfrytëzuara?

Çfarë do mund të bënim më mirë?

Si do të bënte ndryshimin kjo gjë?

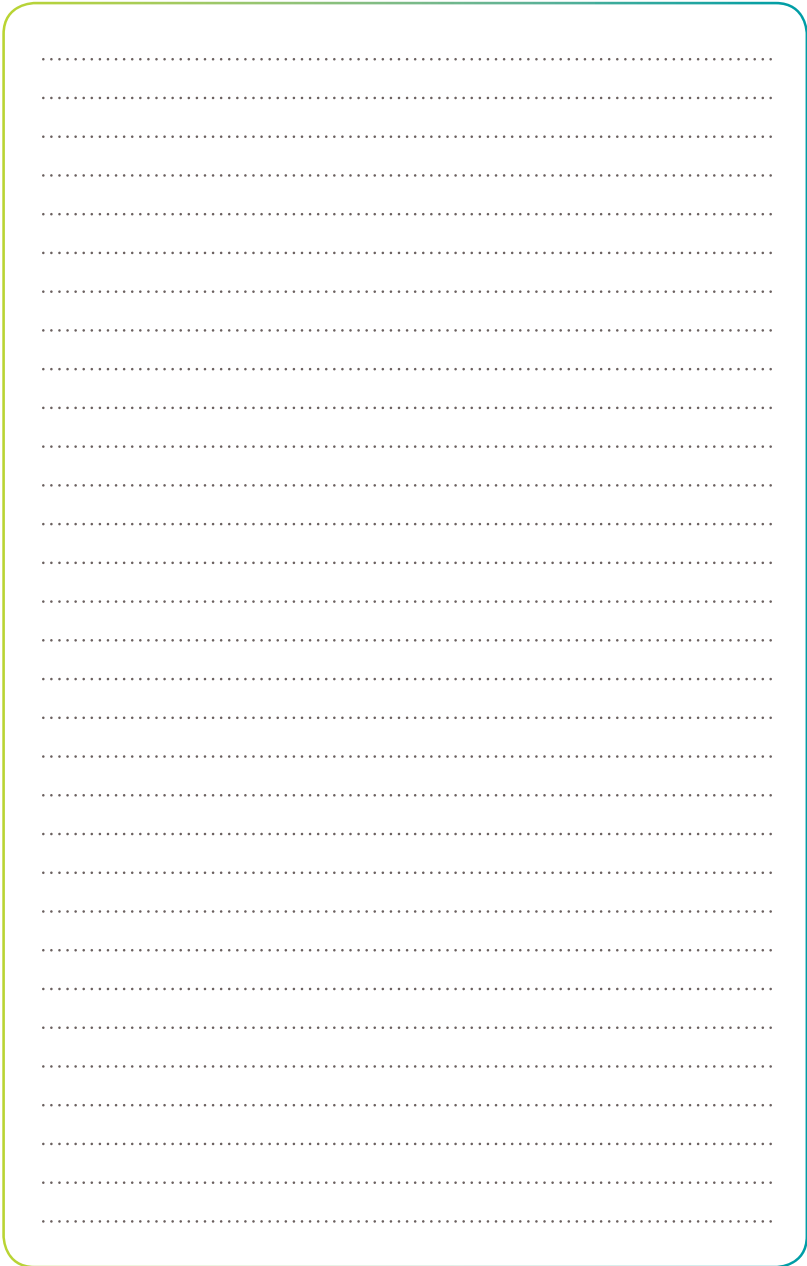
APT – International Detention Coalition – UNHRC,
 “Monitorimi i Ndalimit të Emigrantëve, Udhëzues Praktik”, faqe 83

H. STRATEGJI TË MUNDSHME SHITESË PËR NDJEKJEN E SITUATËS

Në varësi të shtrirjes së mandatit të tyre, efikasitetit të metodologjisë monitoruese si dhe kuadrit të objektivave të ndjekur, organizmat monitoruese mund të zhvillojnë veprime të tjera dhe/ose plotësuese për të vijuar misionin e tyre, duke përfshirë:

- **Rishikim të legjislacionit si dhe rregullave dhe/ose rregulloreve administrative**
MKPT-të e ngritura nën POKKT-në kanë autoritet për të “paraqitur propozime dhe vëzhgime në lidhje me legjislacionin ekzistues ose projekt-ligjet”;
- **Hetim të mëtejshëm, ndërhyrje individuale ose referime**
Në raste emergjente, dyshimesh ose ankesash për abuzim ose shkelje të të drejtave të fëmijëve; *Shih* – Seksioni 4.1./G. – f.56 & Shtojca 3. – f.160
- **Advokim;**
- **Deklaratë për shtyp ose artikull;**
- **Komunikim individual ose procedurë ankimore drejtuar organizmave të konventave për të drejtat e njeriut** të tilla si KDF dhe KKT; pjesëmarrje në procesin e pasqyrës universale periodike (PUP) të Këshillit për të Drejtat e Njeriut të Kombeve të Bashkuara; shkëmbim informacioni me organizmat rajonalë ose ndërkombëtarë të të Drejtave të Njeriut ose organizmave monitoruese;
- **Rekomandime për ndërtimin e kapaciteteve si dhe për trajnimin** e personelit të vendeve në të cilat fëmijët janë privuar nga liria e tyre.

 Për lexime të mëtejshme rreth strategjive të ndjekjes së vazhdimësisë si dhe për rritjen e ndikimit të mekanizmave monitorues, shih: Ludwig Boltzmann Instituti i të Drejtave të Njeriut dhe Universiteti i Bristol-it, “Rritja e Ndikimit të MKPT-ve (Enhancing Impact of NPM)”, Maj 2015

A large rounded rectangular box with a light blue border and a light green shadow, containing 25 horizontal dotted lines for writing. The lines are evenly spaced and extend across the width of the box. On the left side of the page, there is a partial view of a green rounded rectangular shape.

5. INDIKATORËT SPECIFIKË PËR VIZITAT TEK FËMIJËT

Indikatorët specifikë të fëmijëve të vizituar, bazohen dhe referohen tek **standartet ndërkombëtare dhe evropiane** të të drejtave të fëmijëve. Fokusi i tyre specifik tek fëmijët, merr veçanërisht parasysh cenusshmërinë e tyre, nevojat e tyre specifike si dhe kujdesin e nevojshëm ndaj fëmijëve të privuar nga liria e tyre.

Këto janë dizenuar si **një mjet vlerësimi** mbi bazën e të cilit monitoruesit do mund të vlerësojnë me sa më tepër objektivitet që të jetë e mundur, në çfarëdo kohe dhe vendi, mënyrën se si janë respektuar të drejtat e fëmijëve të privuar nga liria.

Mënyra e prezantimit të tyre synon të jetë miqësore ndaj përdoruesit, pra monitoruesit, të cilët supozohet t'i përdorin ato si **udhëzues** përgjatë ciklit të plotë të një procesi monitorimi (trajnim, përgatitje, vëzhgim, shqyrtim, intervistim, konsultim, raportim, hartim dhe adresim të rekomandimeve, ndjekjes së ecuresë së një raporti).

Standardet të cilat gjejnë zbatim tek fëmijët e privuar nga liria e tyre janë **formulari si pyetje** të cilat monitoruesit duhet t'ia bëjnë vetes ndërkohë që kryejnë vizitat e tyre monitoruese. Një sërë **indikatorësh** do t'i ndihmojnë mandej monitoruesit që të mbledhin informacion e të evidentojnë gjetjet me qëllim për të qenë në gjendje të dinë nëse kushtet dhe trajtimi i fëmijëve të privuar nga liria, është ose jo në përputhje me standardet. Personat të cilët do të intervistohen (**PYET**), aspekte specifike për t'u mbajtur parasysh (**VËZHGO**) si dhe elementë të tillë si regjistrat dhe dokumentet të cilat duhen kontrolluar (**KONTROLLO**) do të tregohen për të udhëzuar përdoruesit për t'iu përgjigjur pyetjeve të ngritura ndërkohë që kryejnë monitorimin.

Lista e propozuar e indikatorëve nuk është shteruese dhe ato **duhet të plotësohet** nga monitoruesit në varësi të përvojës së tyre përpara, gjatë ose pas vizitave të tyre. Për këtë qëllim janë lënë hapësira për mbajtje-shënimesh.

Ana e përthyer e kapakut të pasëm të Udhëzuesit përmban një kujtesë të akronimeve të përdorura për të identifikuar burimet e standardeve të referuara. Jurisprudenca e GJEDNj-së është referuar përmbledhtas (me çështjen dhe numrin e vendimit). Shih Shtojcën 4 e cila përfshin të tëra vendimet e cituara, me referencë të integruar dhe me rend alfabetik.

Kuptohet se sipas personave të intervistuar me qëllim përftimin e informacionit rreth një elementi ose aspekti të veçantë që duhet kontrolluar, çështjet do të formulohen në një mënyrë të përshtatur dhe të plotë. **Perspektiva e fëmijës, perceptimi dhe ndjenjat e tij/saj duhet të merren gjithnjë në konsideratë.** Informacioni i mbledhur mund të kontrollohet në mënyrë të kryqëzuar ashtu sikurse është shpjeguar më lart.

5

5.1. Procedura e heqjes së lirisë

A. PROCEDURA E HEQJES SË LIRISË DHE ALTERNATIVAT E BURGIMIT

A ka prova që vendimi për ta privuar një fëmijë nga liria është marrë si masa e fundit e mundshme, për periudhën më të shkurtër si dhe në interesin më të mirë të fëmijës?

PYET: Drejtorin

KONTROLLO:

- Dosjen personale (pjesa administrative), shih nëse vendimi zyrtar është marrë nga autoriteti kompetent (autoriteti gjyqësor, administrativ ose ndonjë autoritet tjetër publik); shih nëse është shpjeguar motivacioni dhe arsyeja e përdorimit të privimit nga liria e jo e masave alternative; shih kohëzgjatjen e privimit nga liria dhe nëse vendimi lejon ose jo mundësinë e një rishikimi periodik
- Masat alternative, shih nëse ligji kombëtar parashikon alternativa ndaj privimit të lirisë; shih opsionet e tjera që ekzistojnë në praktikë si alternativa të privimit nga liria; shih cili (cilat) janë përdorur tashmë në rastin specifik të fëmijës në fjalë.

Grupi specifik: Fëmijët me kombësi të huaj

KONTROLLO:

- Pasiguria rreth statusit si të mitur të një fëmije emigrant të parregullt, shih nëse fëmija po trajtohet si të ishte i mitur derisa të provohet e kundërta d.m.th. nëse ndërkohë ai/ajo është privuar prej lirisë së tij/saj
- Ndalimi i fëmijëve, përfshi fëmijët e pashoqëruar dhe të ndarë ⁷, shih nëse është ose jo i justifikuar në lidhje me interesin më të mirë të fëmijës
- Lirimi i menjëhershëm, shih nëse janë bërë ose jo të tëra përpjekjet për vendosjen e fëmijëve të pashoqëruar dhe të ndarë në një institucion më të përshtatshëm

.....

.....

.....

7 "Fëmijët e pashoqëruar" (të quajtur gjithashtu të mitur të pashoqëruar) janë fëmijët që janë ndarë nga të dy prindërit si dhe të afërmit e tjerë, për të cilët nuk ka një të rritur që të kujdeset e që të jetë ligjrisht ose nga tradita përgjegjës për një gjë të tillë. "Fëmijët e ndarë" janë fëmijë të cilët janë ndarë nga të dy prindërit, ose nga personi kujdestar i mëparshëm i tyre sipas ligjit ose traditës, por jo domosdoshmërisht nga të afërmit e tjerë. Për rrjedhojë, këta mund të përfshijnë fëmijë të shoqëruar nga pjesëtarë të tjerë të rritur të familjes. / KPT/Inf (2009)27, IV, 97, faqe 82.

KDF 3 (1), 37 (b) | RrADM 14, 171 (c), 18, 19.1 | TP 2 | UPShM 46 | RrMMPL 1, 2, 17, 20, 21 | RrMJHL 2, 6, 8 | KDF - PP n°10 §1, 11, 23, 28, 70, 79-80 | RrTGB 57, 59, 64 | RrSM 7 | KEDNJ 5 | REB 11.1-2, 14 | REShM 5, 10 | UDMF: IV.A.6.19, IV.A.6.74 | KPT/Inf (2009)27, IV, 97 | KPT/Inf (2015)1, V, 96 | GJEDNJ Mubilanzila Mayeka et Kaniki Mitunga k. Belgjikës (No 13178/03 3); Muskhadzhiyeva dhe të tjerët k. Belgjikës (Nr. 41442/07); Rahimi k. Greqisë (Nr. 8687/08); Popov k. Francës (Nr. 39472/07 dhe 39474/07); Mahmudi dhe të tjerët k. Greqisë (Nr. 14902/10)

B. AKSESI TEK AVOKATI / PERSONI I BESUAR

A kanë fëmijët akses tek avokati / këshilltari ligjor / ndihmësi ligjor dhe a kanë akses efektiv, konfidencial dhe falas tek këta?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët | Avokatin | Prindërit | Kujdestarët

VËZHGO:

- **Dhomën(dhomat) ku zhvillohen takimet**, shih nëse respektohen parimi i privacisë dhe konfidencialitet; shih nëse është ose jo e pajisur me kamera mbikëqyrëse (CCTV) dhe nëse takimet zhvillohen në praninë e një personi të tretë (roje, edukatorë, të tjerë)
- **Telefonin**, shih nëse gjendet në një vend ku respektohen parimi i privacisë dhe konfidencialitet të bisedave (distanca nga zyra e personalitet, etj.)

KONTROLLO:

- **Ndihmën nga avokati**, shih nëse fëmija është ndihmuar siç duhet nga një avokat përpara, gjatë dhe pas procedurës si dhe gjatë privimit nga liria (d.m.th. në kohën e arrestimit, gjatë pyetjeve nga policia, përpara gjykatësit, në gjykatë, gjatë periudhës së heqjes së lirisë); shih nëse ka një avokat/ndihmës ligjor të treguar me emër, të referuar në dosjen individuale të fëmijës; shih nëse në dokumentimet e vizitorëve ka referenca për vizita të këshilltarëve ligjorë/avokatëve (datat, kohëzgjatjen, shpeshësia); shih dokumentimet e telefonatave të fëmijës ndaj ndihmësit ligjor/avokatit të tij/saj si dhe dokumentimin e korrespondencës së tij/saj.
- **Akresi tek ndihma ligjore**, shih nëse aksesi tek ndihma ligjore është përcaktuar në rregullat e brendshme dhe si është përcaktuar, në veçanti shih nëse fëmija mund të kontaktojë ndihmësin e tij/saj sipas dëshirës, nëse ka kufizime, në çfarë kushtesh (privacie, konfidencialiteti, orari, nën mbikëqyrje me kamera, me praninë e një personi të tretë, etj.), shih distancën nga institucioni dhe gjykata apo/ose zyra e avokatit.
- **Sistem ndihme ligjore falas për fëmijën dhe familjen e tij/saj**, shih nëse është e organizuar nga ana ligjore, a zbatohet me efektivitet, lehtësisht dhe është cilësisht e aksesueshme
- **Cilësia e ndihmës ligjore**, shih nëse fëmija është i kënaqur me ndërhyrjen e avokatit të tij/saj ose ndihmësit ligjor; nëse ai/ajo e kupton atë që po thuhet, bëhet, vendoset; nëse avokati/ndihmësi ligjor është i specializuar për të drejtat e fëmijëve dhe është i familjarizuar me kontekstin e ndryshëm të privimit të lirisë së fëmijëve (drejtësia për të miturit, institucionet e shëndeti mjekësor, ndalimi administrativ, etj.)

Grupi specifik: Fëmijë me shtetësi të huaj**KONTROLLO:**

Informacionin dhe aksesin specifik tek avokati / ndihmësi ligjor si dhe tek përkthimi me gojë ose me shkrim i dokumenteve zyrtare, ekzistencën e informacionit (përshi rregullat e brendshme, mekanizmat e ankimit, Udhëzimet, etj.) në një gjuhë të kuptueshme për fëmijët

.....

.....

.....

KDF 37.d, 40.2.b.ii | RrADM 71, 15 | TP 11, 17-18 | UPShM 71, 15.1 | RrMMPL 18.a, 24, 60-61, 78 | KDF - KP Nr. 10 §49, 52, 81, 82, 92 | RrSM 120 | KEDNJ 6 | REB 23.1-6, 37.4, 98 | REShM 105.4, 120.1-120.3 | UDMF IV.C.28, 30, IV.D.2.37, 39, 41, IV.E.75, 77, V.d, f, §8, 46, 67, 101, 103, 104 | KPT/Inf (2009)27, IV, 97 | KPT/Inf (2015)1, V, 98 | GJEDNJ Dushka k. Ukrainës (Nr. 29175/04); Salduz k. Turqisë [GC] (Nr. 36391/02); Soykan k. Turqisë (Nr. 47368/99); Panovits k. Qipros (Nr. 4268/04); Adamkiewicz k. Polonisë (Nr. 54729/00)

C. NDALIMI (POLICOR), PARANDALIMI I HEQJES SË LIRISË, PARABURGIMI, ETJ.

A është privimi i lirisë së fëmijës së ndaluar, paraburgosur (përpara se të gjykohet) i kufizuar vetëm për rrethana të veçanta e për kohëzgjatjen më të shkurtër të mundshme, dhe a është në përputhje me prezumimin e pafajësisë si dhe të dinjitetit dhe integritetit personal?

PYET: Drejtorin | Stafin | Fëmijët

VËZHGO:

- **Dhomën** në të cilën mbahet fëmija, shih përmasat, pajisjet si dhe kushtet materiale të saj
- **Mjediset e institucionit në përgjithësi**, shih nëse ka vetëm fëmijë ose fëmijë dhe të rritur, nëse ka djem dhe vajza, fëmijë më të vegjël dhe më të rritur, të paraburgosur dhe të dënuar, etj.

KONTROLLO:

- **Dosjen individuale**, shih kohëzgjatjen e qëndrimit të fëmijëve, të dhënat mjekësore
- **Kohëzgjatjen**, shih nëse kohëzgjatja është shtrirë përtej 24 orëve
- **Vendin**, shih nëse mjediset janë përshtatur për fëmijët; nëse fëmijët janë ndarë nga të rriturit si dhe nga fëmijët e dënuar.

- Njoftimin për privimin e lirisë (d.m.th. arrestit), shih nëse zyrtarët e zbatimit të ligjit ia kanë njoftuar formalisht ndalimin të afërmit ose një të rrituri tjetër të besuar nga fëmija
- Praninë e një avokati dhe një të rrituri të besuar, shih nëse fëmija është pyetur ose jo dhe/ose i është kërkuar të bëjë ndonjë deklaratë ose të firmosë çfarëdo dokumenti pa praninë e domosdoshme të këtyre personave; shih kur, si dhe sa shpesh fëmija kishte kontakt me këta persona; **Shih** – Seksioni 5.1./B. – f.95
- Fletën e informacionit specifik, shih nëse mekanizmat e lart-përmendur mbrojtës janë parashtruar në një fletë informacioni që i jepet fëmijës së ndaluar menjëherë pas mbërritjes në institucionin ligj-zbatues; shih nëse ajo fletë është ose jo miqësore me fëmijën, e shkruar në një gjuhë të thjeshtë e të qartë si dhe e disponueshme në një sërë gjuhësh; shih nëse fëmija i ka kuptuar plotësisht të drejtat e tij/saj në këtë kontekst
- Shenjat dhe dyshimet për keqtrajtim **Shih** – Seksioni 5.7./C. – f.139
- Masat e kufizimeve fizike **Shih** – Seksioni 5.3./C. – f.108
- Puna, arsimi, kurset profesionale, koha e lirë, shih nëse fëmija ka patur mundësi që të vazhdojë të punojë dhe/apo studiojë si dhe të çlodhet e kalojë kohën e lirë në këtë kontekst **Shih** – Seksioni 5.6./C. – f.127/D. – f.129/F. – f.131

.....

.....

.....

KDF 37.b,c,d | **TP** 12, 28, 36, 37 | **RrADM** 10.3, 13 | **RrMMPL** 2, 17, 18, 21 | **RrMJHL** 5, 6 | **KDF - PP** Nr. 10 §79, 83, 85, 89 | **Rrsm** 7, 11-17, 111-120 | **KEDNj** 5 | **REB** 11.1, 15.1, 18.8-9 | **RESM** 10, 78.4, 78.5, 108 – 113.2 | **UDMF** §73-74 | **KPT/inf** (2015)1, V, 98, 99 | **GjEDNj**, Güveç k. Turqisë (Nr. 70337/01); Salduz k. Turqisë [GC] (Nr. 36391/02); Soykan k. Turqisë (Nr. 47368/99); Panovits k. Qipros (Nr. 4268/04)

.....

D. TRANSFERIMI, MBËRRITJA DHE PRITJA

Në kohën e transferimit dhe pranimit, a i është siguruar fëmijës informacion i mjaftueshëm dhe i përshtatur me qëllim për ta bërë atë të kuptojë plotësisht të drejtat dhe detyrimet e tij/saj gjatë privimit të lirisë?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

KONTROLLO:

- Informacionin mbi transferimin dhe pranimin, shih nëse prindërit, kujdestarët ose të afërmit janë informuar
- Informacionin e dhënë fëmijëve, shih nëse përfshin kopje të rregullave të mbarëvajtjes së institucionit, një përshkrim të shkruar të të drejtave të fëmijës, informacion rreth mekanizmave të ankesës, kontakte dhe ndihmesë ligjore; shih nëse ky informacion ishte i aksesueshëm ndaj fëmijëve (formë e shkruar, gjuhë e kuptueshme në një mënyrë që mundëson kuptimin në mënyrë të qartë), dhe se si fëmija u ndihmua për ta kuptuar informacionin
- Ekzaminimin e parë (mendor – mjekësor – social) **Shih** – Seksioni 57./A. – f.135
- Kushtet e transferimit, shih nëse transferimi është autorizuar nga autoriteti kompetent dhe nëse është zbatuar në kushte respektuese ndaj dinjitetit njerëzor (me ajrim dhe dritë të mjaftueshme)

Grup specifik: Fëmijët shtetas të huaj

KONTROLLO:

- Komunikimin dhe aksesin ndaj konsullatave ose misioneve diplomatike
- Intervistën fillestare, shih nëse është kryer ose jo nga një person i kualifikuar profesionalisht, në një gjuhë të cilën fëmija e kupton; shih nëse kjo përfshin një vlerësim të cenusshmërisë specifike të fëmijës (përfshi edhe nga këndvështrimi i moshës, shëndetit, faktorëve psiko-socialë si dhe nevojave të tjera të lidhura me mbrojtjen, përfshi ato që vijnë nga dhuna trafikimi ose trauma)

Grup specifik: Vajza me përgjegjësi kujdestarie për fëmijët

KONTROLLO:

- Lejen për të marrë masa për ata fëmijë shih nëse ekziston mundësia e një pezullimi të arsyeshëm të ndalimit, duke marrë në konsideratë interesin më të lartë të fëmijëve.

.....
 .....
 .....

RrADM 10.1, 13.3 | TP 10, 13, 16 | RrMMPL 22 – 27 | RrTGB 2 | REB 15, 30, 371-5 | REShm 62.3, 62.5, 62.6 | UDMF IV.A.1-5, IV.A.1 | KPT/Inf (2009)27, IV, 9.8 | KPT/Inf (2013) 29, 73 | KPT/Inf (2015) V, 114

E. DOKUMENTIMET

A mban institucioni një dosje të plotë, konfidenciale dhe të sigurt për çdo fëmijë?

PYET: Drejtorin | Stafin

KONTROLLO:

- **Dokumentet**, shih nëse në to është përfshirë informacion mbi identitetin e fëmijës, faktet si dhe arsyet për mbylljen në institucion si dhe autoritetin përgjegjës, datën, kohën dhe vendin e arrestimit, ditën dhe orën e pranimit në institucion, transferimit dhe lirimit; hollësitë e lajmërimeve ndaj prindërve dhe kujdestarëve për çdo pranim, transferim ose lirim të fëmijës në kujdesin e tyre në kohën e mbylljen në institucion, detaje për problemet e njohura fizike dhe mendore, përfshi abuzimin me drogën dhe alkoolin, dëmtimet e dukshme fizike si dhe ankesat rreth keqtrajtimeve të mëparshme, inventarin e pronës vetjake, të tëra hollësitë e mënyrave të kontaktimit të familjes, kujdestarëve ose përfaqësuesve, detajet e hollësishme të kontaktimit të avokatit
- **Dosjen individuale**, shih nëse ajo përfshin një urdhër (gjyqësor, administrativ ose autoriteti tjetër publik) të hollësishëm dhe të vlefshëm mbylljeje në institucion, dokumentet ligjore, dokumentet mjekësore, dokumentet e procedurave disiplinore si dhe dokumente të tjera në lidhje me formën, përmbajtjen dhe hollësitë e programit të kujdesit individual të fëmijëve; shih nëse është përditësuar si dhe ku mbahet (në një vend të sigurt)
- **Konfidencialitetin**, shih nëse dokumentet si dhe dosjet individuale mbahen në mënyrë konfidenciale, shih se kush mund të ketë akses tek to (personat e autorizuar)
- **Aksesin e fëmijës**, shih nëse ai/ajo ka akses tek dosja dhe të dhënat (kushtet) e saj

.....
 .....
 .....

RrADM 21 | TP 12 | RrTGB 19, 20, 21, 70 | RrMJHL 3.12, 13.6 | RrTGB 3 | RrSM 6-9, 39.2, 51 | REB 15.1 |

RESHM 34.1, 34.2, 62.2, 62.5

.....

F. LIRIMI DHE KUJDESI PAS LIRIMIT

A ka fëmija mundësinë e lirimit të hershëm për të ndihmuar atë në kthimin në shoqëri, jetë familjare, arsim dhe punësim?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

KONTROLLO:

- ➔ Planin individual, shih nëse aktivitet e regjimit përfshijnë përgatitjen për lirim si dhe kujdesin pas lirimit; shih se çfarë lloj veprimtarish ekzistojnë dhe nëse janë ose jo të integruara në sistemin e trajnimit arsimor dhe profesional të vendit; shih nëse plani përfshin një tregues të masave të përshtatshme pas lirimit; shih nëse ato janë kuptimplota për fëmijën
- ➔ Masat pas-lirimit, shih nëse kuadri kombëtar ligjor jep garanci specifike të tilla si vulosjen e të dhënave dhe fshirjen pas lirimi si dhe mos përmendje të institucionalizimit të fëmijës tek diplomat ose certifikatat arsimore të lëshuara gjatë kryerjes së dënimit; shih se cilët janë aktorët (të brendshëm dhe të jashtëm) të përsirë në masat e kujdesit pas lirimit; shih se çfarë lloj masash ekzistojnë (për lejet dhe qëndrimin në shtëpitë rehabilituese, punën ose arsimin, format e ndryshme të lirimit me kusht, faljen, amnistinë, etj.)
- ➔ Procedurën për lirim të hershëm, shih se cilat janë kushtet e lirimit para kohe, kush vendos, mbi bazën e cilëve elementëve si dhe nëse fëmija dëgjohej për sa i takon lirimit të tij/saj; shih se çfarë lloj mbështetjeje i ofrohet fëmijës për të kërkuar lirim të tij/saj të parakohshëm

.....

.....

.....

KDF 37.b, d, 40 (1) | **RrADM** 10.2, 19.1, 28 | **TP** 38, 39 | **RrMMPL** 20, 40, 79 | **RrMJHL** 9 | **RrTGB** 46, 55, 63 |

RrSM 4, 5, 9, 87, 90, 91, 98, 103, 104, 107, 108, 110 | **REB** 26.3, 287, 30.3, 33, 35.3, 103.2, 103.4, 107 |

RESM 49.2, 50.1, 51, 77 (o), 78.5, 79.3, 100-103

.....

5.2. Personeli / organika

A. REKRUTIMI I STAFIT, TRAJNIMI DHE SJELLJA

A ka ndonjë përzgjedhje specifike si dhe proces rekrutimi për stafin që punon me fëmijë të privuar nga liria?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

KONTROLLO:

- Numrin dhe funksionet e personelit, shih nëse janë multi-disiplinarë, shih numrin e specialistëve përfshi punonjësit e rolit bazë, edukatorët, instruktorët e kurseve profesionale, këshilltarët, punonjësit socialë, psikologët dhe psikiatrët, specialistët e shëndetësisë, etj.
- Larminë e pjesëtarëve të stafit, shih gjininë, gjuhën, etninë
- Raportin e personelit me fëmijët
- Politikën e rekrutimit
- Përshkrimin e punës në rekrutimet e kohëve të fundit
- Standardet e kualifikimit, shih nëse ato përfshijnë pjekurinë, integritetin, njerëzshmërinë, aftësinë dhe kapacitetin profesional për t'u marrë me fëmijët, përshtatshmërinë për punën)

Vend specifik: Komisaritet e policisë

KONTROLLO:

- Oficerët e policisë, shih nëse janë të trajnuar specifikisht dhe të udhëzuar, shih nëse ekzistojnë ose jo njësi policie të veçanta për fëmijët

Vend specifik: Institucionet e shëndetit mendor

KONTROLLO:

- Stafin ndihmës, shih nëse janë përzgjedhur me kujdes; nëse kanë marrë edhe trajnimin e duhur përpara marrjes së detyrës, ashtu edhe kurse gjatë kohës në detyrë; nëse janë mbikëqyrur nga afër (dhe nëse respektojnë autoritetin) e stafit të kualifikuar të kujdesit shëndetësor

Vend specifik: Institucioni në të cilin mbahen fëmijët e huaj

KONTROLLO:

- Punonjësit social, psikologun, shih nëse prania e tyre në institucion është e rregullt, e nëse kanë kontakte individuale me fëmijët
- Personel nga të dyja gjinitë

.....

.....

.....

KDF 3.3 | **RrADM** 12, 22.2 | **RrMMPL** 51, 54, 55, 81, 82, 83, 86 | **RrMJHL** 15.2, 16 | **KDF - PP** Nr. 10 §85, 89 | **RrTGB** 21, 31, 32, 33, 34, 35 | **RrSM** 46(1), 47(2), 49, 50, 51, 52, 53, 74-82 | **REB** 8, 76, 77, 81.1, 81.3, 89.1 | **RESHM** 89.4, 128.1, 128.3 | **KPT/Inf** (1998)12, B., 28 | **KPT/Inf** (2009)27, IV, 99 | **KPT/Inf** (2015)1, V, 119

A është punësuar stafi në një mënyrë që nga njëra anë garanton vazhdimësinë në trajtimin e fëmijëve, dhe nga ana tjetër, plotësimin me efikasitet të detyrave të tyre?

PYET: Drejtorin | Stafin

VËZHGO:

- Kushtet e shërbimit
- Mbarëvajtjen në punë
- Komunikimin mes personelit të funksioneve të ndryshme si dhe mes personelit dhe drejtuesve

KONTROLLO:

- Llojin dhe kushtet e kontratës (e përhershme/e përkohshme, me kohë të plotë/të pjesshme, i shpërblyer/vullnetar si dhe masa e shpërblyerit, etj.)
- Qarkullimi i stafit, shih numrin e lejeve shëndetësore, grevën(grevat) e kohëve të fundit
- Orarin e punës së personelit
- Programin e mbledhjeve mes personalit të funksioneve të ndryshme si dhe mes stafit dhe drejtuesve
- Format e ndihmës ekzistuese të brendshme dhe/ose të jashtme si dhe mbështetjen (mjekësore, arsimore, morale, shpirtërore, etj.)
- Bashkëpunim(bashkëpunimet) me aktorët e jashtëm të komunitetit

.....

.....

.....

RrADM 1.6, 24-25 | **UPShM** VII. 60 | **RrMMPL** 81, 83, 84, 86, 87 | **RrMJHL** 15.3 | **RrSM** 46 (3) | **REB** 7, 52.2, 78, 79.1 | **RESHM** 19, 42, 131.1, 132, 133, 134.2

A ka trajnim të veçantë për stafin që punon me fëmijët e privuar nga liria si dhe trajnim të rregullt vazhdues mbikëqyrje adekuate si dhe ndjekje të ecurisë dhe vlerësim të punës së tyre?

PYET: Drejtorin | Stafin

VËZHGO:

- Sjelljen dhe ndërveprimin mes stafit dhe fëmijëve

KONTROLLO:

- Nivelin e trajnimit fillestar dhe atij të vazhdueshëm të duhur (në psikologjinë e fëmijës, në mirëqenien e fëmijës si dhe standardet dhe normat ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, të drejtat e fëmijëve), shih mjaftueshmërinë e trajnimit të personelit sipas funksionit të tyre
- Programin e trajnimit të vazhdueshëm ofruar stafit (datat e sesionit të fundit dhe të radhës të organizuara)
- Llojin e trajnimit: teorik, praktik, njohuri, sjellje, etj.
- Kërkesat për trajnim nga stafi
- Procedurat e vlerësimit të stafit, zhvillimi i stafit

Grup specifik: Vajzat

KONTROLLO:

- Ngritjen e kapaciteteve, shih nëse ato ia bëjnë të mundur stafit që të adresojë kërkesat e veçanta të riintegritimit social të vajzave të privuara nga liria e tyre
- Aksesin e barabartë në trajnim për stafin sipas gjinisë
- Trajnimin specifik, shih nëse përfshihet trajnim rreth ndjeshmërisë gjinore dhe ndalimit të diskriminimit dhe ngacmimit seksual mbi nevojat specifike gjinore si dhe të drejtat e njeriut të vajzave të privuara nga liria, mbi çështje të lidhura me shëndetin e vajzave rreth HIV si dhe sëmundjeve seksualisht të transmetueshme

Vend specifik: Komisaritet policore

KONTROLLO:

- Trajnimin e specializuar fillestar dhe i vazhduar, shih nëse trajnimi përfshin parandalimin e kundërvajtjeve nga të miturit

.....

.....

.....

RrADM 12, 22 | UPShM 58 | RrMJHL 16.3 | KDF PP Nr. 10: 89 | RrTGB 29, 32, 33, 34 | RrSM 47(2), (3) | REB 8, 54.3, 76, 81.1, 2, 3, 4 | REShM 129.1, 2, 3 | KPT/Inf (2015), V, 100, 101, 120

A ka ndonjë trajnim specifik të stafit për mënyrat e ndërhyrjes në konfliktet mes fëmijëve, pa përdorur forcën?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

VËZHGO:

- Qëndrimin e stafit nëse ndodh një incident (i dhunshëm)

KONTROLLO:

- Trajnimin ekzistues në menaxhimin e incidenteve të dhunshme (përfshirë ç'tensionimin duke përdorur fjalët për të ulur tensionin si dhe teknikat profesionale të kufizimit fizik)
- Procedurat e brendshme për trajtimin e incidenteve të dhunshme
- Regjistrat e incidenteve
- Regjistrat e ankesave
- Regjistrat e masave disiplinore
- Të dhënat mjekësore

Vend specifik: Institucionet e Shëndetit Mjekësor

KONTROLLO:

- Përdorimin e mjeteve të kufizimit fizik, mjekimit, ilaçet, këmbësor e forcës

.....

.....

.....

RrMMPL 24, 25, 64, 75-78 | RDF PP Nr. 10: §89 | RrSM 36, 38, 76, 82.2 | REB 66 | REShM 90.3, 129.3(f) | KPT/Inf (2015), V, 120

.....

A sillet personeli si dhe a i kryen detyrat e veta në një mënyrë të atillë që ndikon për mirë tek fëmijët e privuar nga liria e tyre, që kështu të japë shembullin dhe të fitojë respektin e tyre?

PYET: Fëmijët | Stafin

VËZHGO:

- Sjelljen e stafit në përgjithësi, shih nëse stafin perceptohet si human, profesional, i drejtë, efikas, që të krijon respekt si dhe është vetë respektues i fëmijëve, me qëllim për të dhënë një shembull dhe perspektivë pozitive
- Ndërveprimet e stafit me fëmijët
- Veshjen e stafit, shih nëse mbajnë uniformë ose jo
- Instrumentet e sigurisë të stafit, shih nëse mbajnë ose kanë akses tek shkopinjtë e gomës, prangat, armët, spërkatësit neutralizues ose tek mjete të tjera kufizimi fizik

KONTROLLO:

- Regjistrin e incidenteve
- Regjistrin e sanksioneve disiplinore
- Regjistrin e mbajtjeve në veçim
- Regjistrin e ankesave

.....

.....

.....

RrMMPL 65, 87 | RrSM 48 | REB 64.1, 66, 69.1, 69.3, 72.4, 75 | REShm 90.3, 92, 129.3(f) |

KPT/Inf (2015), V, 120

5.3. Siguria dhe masat mbrojtëse

A. TORTURA DHE KEQTRAJTIME TË TJERA

A janë në gatishmëri të tëra masat e nevojshme mbrojtëse me qëllim shmangien e shkakimit, nxitjes ose tolerimin e çfarëdolloj akti torture ose ndonjë forme tjetër trajtimi të vrazhdë, mizor, çnjerëzor ose degradues, ndëshkimin, korrigjimin ose disiplinimin pavarësisht preteksteve ose rrethanave?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

VËZHGO:

- Sjelljen e stafit në përgjithësi
- Sjelljen dhe pamjen e jashtme të fëmijëve (ndonjë shenjë stresi, traume, dëmtimi, hematome)

KONTROLLO:

- Rregullat e brendshme, shih nëse ndonjë akt torture si dhe forma të tjera të keqtrajtimit janë të ndaluara në mënyrë të shprehur qartë
- Regjistrin e incidenteve, shih nëse janë dokumentuar ose jo të tëra incidentet
- Regjistrin e sanksioneve si dhe masave disiplinore, shih nëse ato mund të interpretohen si torturë ose keq-trajtim (ndëshkim trupor, veçim ose mbajtje në veçim, ushqim me forcë, etj. si dhe çfarëdolloj forme ndëshkimi që mund të kompromentojë integritetin fizik dhe/ose mendor të fëmijëve në fjalë, si për shembull reduktimi i dietës, kufizimet ose mohimi i kontaktit me anëtarët e familjes si dhe me botën e jashtme)
- Regjistrat e përdorimit të forcës ose kufizimit fizik nga ana e stafit
- Regjistrin e ankesave, shih nëse ka ndonjë ankesë (formale ose joformale) të depozituar në lidhje me torturën ose keq-trajtimin
- Pretendimet për torturë ose keqtrajtim të fëmijëve
- Regjistrat mjekësorë *Shih* – Seksionin 5.7 / C – f.139

.....

.....

.....

KKT 1 - PP 2 §3 | KDF 37 (a) (d) | POKKT 3, 17-23 | RrADM 17.3 | TP 6 | UShM VI.54 | RrMMPL 67, 87 (a) | RrSM 1, 8(d), 32(d), 34, 43 | KEDNj 2, 3 | REB 60.3 | UDMF III.c.2 | KPT/Inf (2015), V, 126 | GJEDNj, Dushka k. Ukrainës (Nr. 29175/04); Tarariyeva k. Ruisisë (Nr. 4353/03); Mubilanzila Mayeka et Kaniki Mitunga k. Belgjikës (Nr. 13178/03 3); Muskhadzhiyeva dhe të Tjerët k. Belgjikës (Nr. 41442/07); Rahimi k. Greqisë (Nr. 8687/08); Popov k. Francës (Nr. 39472/07 dhe 39474/07); Mahmundi dhe të Tjerët k. Greqisë (Nr. 14902/10); Güveç k. Turqisë (Nr. 70337/01); M.S.S k. Belgjikës dhe Greqisë [GC] (Nr. 30696/09)

B. IZOLIMI DHE VEÇIMI

A është minimizuar përdorimi i mbajtjes në veçim dhe izolim, a është përcaktuar kjo gjë me rregulla strikte dhe në çfarëdo rasti është përdorur si një masë e fundit si dhe për mbrojtjen e personit apo për qëllime sigurie?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

VËZHGO:

- **Dhomat e veçimit si dhe qelitë e tjera** të cilat mund të përdoren për veçim ose izolim
- **Kushtet materiale**, shih dritaret, dritat, shtretërit, tualetet aksesin tek mjediset sanitare
- **Sjelljen dhe pamjen e jashtme të fëmijëve** (çfarëdo shenje stresi, traume, dëmtimi, hematome)

KONTROLLO:

- **Rregullat dhe rregulloret e brendshme**, shih nëse vendimi është marrë nga autoriteti kompetent, çfarë procedure është ndjekur, kush duhet informuar/ njoftuar për vendimin, shtrirjen e tij, rishikimin e tij (gjykatësi, avokati, prindërit), me kë duhet bërë konsultim, kush mund ta vizitojë fëmijën gjatë masave që janë marrë, sa shpesh e për sa kohë
- **Regjistrin e izolimit dhe mbajtjes në veçim**, shih qëllimin, justifikimin, kohëzgjatjen, shpeshësinë, kush e mori vendimin, kush është informuar, kush e ka vizituar fëmijën, kur dhe për sa kohë
- **Regjistrin e masave dhe sanksioneve disiplinore**, shih nëse sanksionet ose masat disiplinore mund të lidhen me izolimin ose mbajtjen në veçim
- **Informimin**, shih nëse autoriteti kompetent është informuar në mënyrën dhe kohën e duhur, nëse avokati i fëmijës është njoftuar
- **Të dhënat mjekësore**, shih nëse personeli mjekësor është informuar menjëherë dhe nëse ka patur kontakt me fëmijën si dhe nëse viziton efektivisht fëmijën, sa shpesh
- **Regjistrin e ankesave**, shih nëse është depozituar ndonjë ankesë (formale ose informale) nga një fëmijë për masa të zgjatura ose të parregullta veçimi ose mbajtjeje në veçim
- **Dyshimet** për masa të zgjatura ose të parregullta izolimi ose mbajtjeje në veçim

.....

.....

.....

KDF 37 (a) (d) | RrMMPL 66, 67-70 | RrSM 43 §1 a) b) | KEDNj 2, 3 | REB 60.5 | REShm 94.1 | KPT/Inf(1998)12, 49-50
| KPT/Inf (2015), v., 128, 129

C. PËRDORIMI I FORCËS SI DHE METODAVE TË KUFIZIMIT FIZIK

A është përdorimi i instrumenteve të kufizimit fizik dhe forcës i kufizuar sipas kriterëve strikte kufizuese dhe a kryhet vetëm me qëllimin për të mos lejuar që fëmijët të shkaktojnë vetë-dëmtime, dëmtime ndaj të tjerëve apo shkatërrim serioz të pronës?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

VËZHGO:

- Instrumentet e kufizimit të mbajtura ose të disponueshme nga stafi (prangat, xhaketat kufizuese, armët, etj.)
- Sjellja dhe pamja e jashtme e fëmijëve (ndonjë shenjë stresi, traumash, dëmsh, hematomash)

KONTROLLO:

- Rregullat dhe rregulloret e brendshme, shiko nëse përdorimi është i kufizuar tek rastet e veçanta atje ku të tëra metodat e kontrollit janë shtuar dhe kanë dështuar, dhe vetëm siç është e autorizuar shkoqur dhe e specifikuar nga ligji dhe rregulloret; shiko se çfarë përbën një rast përjashtimor
- Procedurat në lidhje me përdorimin e forcës, shiko nëse situatat përfshijnë lloje të ndryshme përdorimi të forcës të cilat mund të përdoren; rrethanat, pjesëtarët e personelit të cilët janë të autorizuar për të përdorur forcë, nivelin e përgjegjësisë së kërkuar për të autorizuar përdorimin e forcës, raportin që duhet bërë pas dhe gjatë procesit të rishikimit të raporteve
- Kohëzgjatjen, shih nëse është përdorur me efektivitet për periudhën më të shkurtër të mundshme kohore
- Trajnimin specifik të stafit *Shih – Seksionin 5.2. – f101*
- Regjistrin e incidenteve, shih se sa shpesh ndodh përdorimi i instrumenteve të kufizimit fizik dhe forcës, shih nëse justifikimi për këto raste është në përputhje me parandalimin e fëmijës nga shkaktimi i vetë-dëmtimeve, lëndime të të tjerëve ose shkatërrimeve të rënda të pronës; shih nëse përfshihet koha në të cilën masa është dhënë dhe ka përfunduar, rrethanat e çështjes, arsyet për përdorimin e masës, emrin e autoritetit kompetent që urdhëroi ose e aprovoi, dhe një tregim të të tëra dëmeve të pësuar nga fëmijët dhe/apo stafi
- Të dhënat mjekësore, shih nëse fëmija është ekzaminuar sistematikisht nga një specialist i shëndetësisë për çdo herë që kufizimi fizik ose forca është përdorur kundër tij

- **Regjistrin e ankesave**, shih nëse fëmijët kanë depozituar ndonjë ankesë formale ose informale) të lidhur me përdorimin e tepërt të instrumenteve të kufizimit fizik dhe forcës nga ana e stafit, shih se çfarë ndjekjeje vazhdimësie i është bërë (hetim, intervista, hulumtime)
- **Perceptimin e fëmijëve**, shih nëse fëmijët u ndjenë të lënduar, poshtëruar dhe degraduar nga përdorimi i forcës ose kufizimit fizik nga stafi

Vend specifik: Institucionet e Shëndetit Mendor

KONTROLLO:

- **Metodat e kufizimit fizik** (rripat, këmishat e forcës, karriget me rripa, etj.), shih nëse ka një politikë të qartë të brendshme si dhe një protokoll të detajuar për përdorimin e këtyre metodave; shih nëse vendimi është marrë nga një specialist i shëndetësisë ose ratifikuar nga ai/ajo menjëherë pas përdorimit të metodave; shih kohëzgjatjen e masës.
- **Abuzimet me mjekimin** *Shih – Seksionin 5.7./A. – f.135*

.....

.....

.....

KDF 19, 37 (a) (d) | *TP* 6, 21 | *RAJJ* 17,1. (b) | *RrMMPL* 63, 64 | *RrSM* 43.2, 47-49 | *REDNj* 2, 3 |
REB 64.1, 64.2, 65, 68.2-4, 69.3 | *REShM* 7, 90.1 – 90.4, 91.1 – 91.3, 92 | *KPT/Inf* (1998)12, 47-50 |
KPT/Inf (1997)10, E, 36 | *KPT/Inf* (2006) 35,37-38 | *KPT/Inf* (2015)1,II, 53

D. KONTROLLET

A përdoren me respekt dhe dinjitet metodat e kontrollit fizik, duke ruajtur integritetin fizik dhe mendor si dhe privacinë e fëmijëve?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

KONTROLLO:

- **Procedurat në lidhje me kontrollin e fëmijëve, personelit, vizitorëve dhe mjediseve**, shih kushtet nën të cilat ata janë autorizuar, natyrën e tyre p.sh. kontrollin lakuriq, përdorimin e kamerave, sistemi CCTV në dhomat e kontrollit, etj.), si rekomandohet përdorimi i këtyre metodave (rregullat e brendshme, ligjin kombëtar, etj.)
- **Stafin**, shih nëse është vetëm personeli i njërës gjini i autorizuar për të kryer kontrole, shih nëse kryhen kontrole intime (të justifikuara nga dyshime të arsyeshme) vetëm nga stafi mjekësor, shih nëse stafi është i trajnuar në nivelin më të lartë dhe i aftë për të menaxhuar këtë lloj procesi pa shkelur integritetin fizik dhe psikologjik të fëmijës
- **Regjistrat e kontrolleve**
- **Praninë e një personi të tretë**, shih nëse fëmija është ndihmuar nga avokati i tij/saj ose nga një i rritur tjetër i besuar i tij/saj
- **Metodat e ekzaminimit alternativ**, shih nëse janë kryer ekzaminimet ose metodat e tjera
- **Regjistrin e ankesave**, shih nëse ndonjë ankesë (formale ose informale) është depozituar nga një fëmijë në lidhje me përdorimin e metodave të kontrollit

Grup specifik: Vajzat

KONTROLLO:

- **Kërkesat specifike**, shih nëse masat efektive janë marrë me qëllim për të mbrojtur dinjitetin dhe respektin e vajzave gjatë kontrolleve, nëse kryhen vetëm nga personeli femëror i trajnuar siç duhet në lidhje me metodat e përshtatshme të kontrollit

.....
 .....
 .....

KDF 37 (c) (d) | TP 1 | RrMMPL 28 | RrSm 50-53 | KEDNj 3 | REB 54.1-54.8 |

RESM 89.1 – 89.4 | RPT/Inf(2015)1, V, 73

E. ÇËSHITJE RRETH MASAVE MBROJTËSE

A merr ekipi drejtues i institucionit masat e nevojshme dhe të mjaftueshme për të garantuar mbrojtjen e integritetit fizik dhe mendor si dhe mirëqenien e fëmijëve?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

KONTROLLO:

- Procedurën për raportimin, hetimin e incidenteve dhe keqtrajttimeve si dhe mbrojtjen e fëmijëve nga hakmarrja **Shih** – Seksionin 57 / C. – f.139
- Regjistrin e incidenteve, shih incidentet e ndodhura, dokumentimin e tyre, si janë trajtuar dhe mënyrën se si fëmijët i kanë perceptuar këto incidente si dhe mjetet që janë marrë në përputhje me këtë
- Regjistrin e ankesave, shih ankesat (formale dhe informale) të depozituara nga fëmijët, si janë ndjekur, çfarë vendimi është marrë dhe si e kanë perceptuar fëmijët trajtimin që i është bërë ankesës së tyre
- Të dhënat mjekësore, shih kujdesin dhe trajtimet e administruar ndaj fëmijëve, incidentet me të cilat mund të jenë lidhur si dhe mënyrën se si fëmijët e kanë perceptuar kujdesin e treguar ndaj tyre
- Masat mbrojtëse specifike të cilat gjejnë zbatim tek fëmijët e mëposhtëm: të miturit e vegjël; vajzat shtatzëna dhe mamatë me foshnje; personat me varësi nga droga dhe alkooli; fëmijët me problemet shëndetësore fizike dhe mendore; fëmijët të cilët janë privuar ndryshe nga zakonisht nga liria e tyre për periudha të gjata kohore; fëmijët të cilët kanë përjetuar abuzime fizike, mendore dhe seksuale; të miturit e izoluar nga ana sociale; si dhe grupe të tjera të cënueshme të personave të privuar nga liria.

Grup specifik: Vajzat

KONTROLLO:

- Masat specifike mbrojtëse për vajzat, shih nëse rregullat e brendshme përmbajnë një perspektivë gjinore; shih rregulloret e qarta mbi sjelljen e personelit, të cilat kanë për qëllim mbrojtjen e vajzave nga dhuna me bazë gjinore ose nga dhuna verbale, keqtrajtimi, ngacmimi seksual (ekzistenca dhe zbatimi i rregullave)

Grup specifik: Fëmijët me shtetësi të huaj

KONTROLLO:

- Masat shtesë mbrojtëse me qëllim mbrojtjen e fëmijëve të ndarë nga prindërit e tyre ose kujdestarët e tjerë, ose që janë të pashoqëruar, pa prindër, kujdestar ose të afërm

.....
 .....
 .....

KDF 19, 37 (d) | TP 1 | UPSHM VI. 52, 53 | RrMMPL 87 | RrTGB 31, 36 | RrSM 2.2, 76 b) | REB 1 | RESHM 54, 64, 73 | KPT/Inf (2009)27, IV, 97 | KPT/Inf (2015)1, V, 121

F. DHUNA MES FËMIJËVE

A merr ekipi drejtues hapat e duhur për të adresuar nëpërkëmbjen/bullizimin si dhe dhunën mes fëmijëve bashkë-moshatarë?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

VËZHGO:

- Ndërveprimet mes fëmijëve
- Komunikimin mes stafit dhe fëmijëve dhe mes vetë fëmijëve

KONTROLLO:

- Politikën dhe procedurën specifike me qëllim për të adresuar nëpërkëmbjen/bullizimin dhe dhunën mes bashkëmoshatarëve ndër fëmijët (përshi sulmet fizike dhe seksuale, të sharat, zhvatjen dhe vjedhjen e sendeve personale të të miturve), shih se cilat janë masat për parandalimin, sinjalizimin dhe reagimin në përputhje me këtë
- Trajnimin specifik të stafit Shih – Seksioni 5.2. f.101
- Regjistrin e incidenteve
- Regjistrin e masave disiplinore dhe regjistrat e mbajtjes në veçim
- Regjistrin e mbajtjes në veçim

.....
 .....
 .....

KDF 6 | RrSM 38, 76 c) | REB 56.2 | RESHM 88.2 | KPT/Inf (2015)1, V, 121

5.4. Rregulli dhe disiplina

A. PROCEDURAT DISIPLINORE DHE REGJISTRAT

A është kuadri i masave disiplinore i përcaktuar me rregullore dhe në mënyrë të qartë e të saktë? A merr kjo plotësisht parasysh karakteristikat themelore, nevojat dhe të drejtat e fëmijëve?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

VËZHGO:

- **Broshurat, fletushkat** nëse sigurojnë informacion në një gjuhë miqësore për fëmijët, rreth qëndrimit që përbën një shkelle disiplinore, llojin dhe kohëzgjatjen e sanksioneve dhe autoritetin kompetent

KONTROLLO:

- **Masat/sanksionet disiplinore** shih nëse janë përcaktuar qartësisht nga rregullat e brendshme të organizmit / institucionit të vizituar duke përfshirë objektin dhe qëllimin e secilës masë/sanksioni disiplinor; shih nëse kjo procedurë është në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe rajonale si dhe suazën ligjore të zbatueshme në kontekstin e privimit nga liria të fëmijëve (në përputhje me dinjitetin e fëmijës, interesin e tij/saj më të mirë si dhe të drejtat e tij/saj themelore, si masë e fundit, e zbatuar për periudhën më të shkurtër të mundshme
- **Regjistrin e masave/sanksioneve disiplinore**, shih arsyet, masat e marra në lidhje me parimet e domosdoshmërisë dhe proporcionalitetit kohëzgjatjen dhe shpeshhtësinë, kush kërkon marrjen e këtyre masave dhe kush i autorizon
- **Regjistrin e incidenteve**, shih nëse ndonjë incidentet ka ndonjë lidhje me masat disiplinore / sanksionet
- **Regjistrin e mbylljes në veçim dhe dhomën e izolimit**, shih nëse mund të bëhet ndonjë lidhje mes vendimit të vendosjes së fëmijës në veçim dhe një mase/sanksioni disiplinor të marrë kundër tij/saj
- **Regjistrin e ankesave**, shih nëse fëmija ka depozituar ndonjë ankesë (formale ose informale) rreth masave/sanksioneve disiplinore
- **Informacionin**, shih nëse rregullat e brendshme të institucionit i janë dhënë dhe shpjeguar fëmijëve; shih nëse fëmijët i kanë kuptuar ato

Grupe specifike: Fëmijë me kombësi të huaj

KONTROLLO:

- **Përkthimin**, shih nëse këta fëmijë kanë akses tek përkthimi me qëllim për të kuptuar rregullat e brendshme të institucionit, përfshi objektin dhe qëllimin e secilës masë/sanksion disiplinor

.....

.....

.....

KDF 2, 3, 6, 12, 37, 40 | RrMMPL 66, 70 | KDF PP Nr.10 § 11, 23, 79 | RrTGB 22-23 | RrSM 36-46 | KEDNJ 3 | REB 49, 50, 56.1-62 | REShM 94.1, 94.3 | KPT/Inf (2015) 1, V, 126

A mbizotëron qasja e zgjidhjes restauruese të konflikteve përmbi procedurat dhe sanksionet formale disiplinore?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

VËZHGO:

- Ndërveprimin mes fëmijëve dhe personelit
- Ndonjë formë nëpërkëmbjeje, ngacmimi, dhune nga bashkëmoshatarët
- Dhomat e ndërmjetësimit, ndonjë vend i disponueshëm me qëllim për të krijuar një mjedis të sigurt dhe të siguar
- Mjedisin, me atmosferë të sigurt, i siguruar, respektues ndaj dinjitetit si dhe integritetit fizik të fëmijëve, i favorshëm për zhvillimin e fëmijës

KONTROLLO:

- Gamën e masave disiplinore të disponueshme, shih nëse ka masa alternative ndaj masave/sanksione formale disiplinore, shih nëse një vëmendje e veçantë i është dhënë mbrojtjes së fëmijëve të cenueshëm si dhe parandalimit të viktimizimit
- Qasjen ndaj atmosferës së sigurt dhe sigurisë, shih nëse është zhvilluar ndonjë qasje dinamike nga stafi me qëllim për të ndërtuar një marrëdhënie pozitive me fëmijët
- Perceptimin e fëmijëve, shih nëse ata ndjehen efektivisht të sigurt dhe të siguarur dhe që dinjiteti dhe integriteti fizik i tyre është respektuar nga stafi dhe bashkëmoshatarët, shih nëse ata janë inkurajuar që të përkushtohen individualisht ose kolektivisht ndaj ruajtjes së rendit në institucion dhe mënyrën se si kjo gjë është inkurajuar
- Trajnimin specifik të stafit Shih – Seksioni 5.2. – f.101

.....

.....

.....

KDF, 40 | RrTGB, 66 | RrSM 38.1 | REB 56.2 | REShM 88.1 – 88.4, 94.1 | KPT/Inf (2015)1, V, 126

A sigurojnë procedurat disiplinore garanci të mjaftueshme si dhe mekanizma mbrojtës për fëmijën?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

KONTROLLO:

- Njoftimin, shih nëse avokati / ndihmësi ligjor i fëmijës është njoftuar për masat disiplinore të marra
- Aksesueshmërinë, shih nëse fëmijët kanë akses të pakufizuar tek avokati i tyre, nëse kanë patur mundësinë të takohen, nëse avokati/ndihmësi ligjor ishte i pranishëm kur fëmija u mor në pyetje nga autoriteti kompetent
- Ndihmën mjekësore, shih nëse fëmijët kanë akses tek një specialist shëndetësie si dhe tek një psikolog
- Rishikimin, shih nëse masat disiplinore janë subjekt i rishikimit rregullisht si dhe se sa shpesh e nga kush
- Procedurat, shih nëse procedurat disiplinore janë në përputhje me parimin e prezumimit të pafajësisë si dhe me parimin përfaqësimit të dyfishtë ligjor; shih nëse fëmija dhe palët e interesuara e kanë patur mundësinë për t'u dëgjuar rreth shkeljes në fjalë nga një autoritet i paanshëm, shih nëse është marrë një vendim nga autoritetet pas një shqyrtimi të imtësishëm të rastit
- Të drejtën për mbrojtje ligjore, shih nëse kjo përfshin të drejtën për t'u ankuar si dhe të drejtën për të apeluar tek një autoritet i pavarur, shih kushtet (vonesat, mjetet, etj.)
- Dokumentimin, shih nëse ka dokumentime të plota të të tëra procedurave disiplinore dhe masave/sanksioneve (datat, faktet, justifikimet, intervistat, hetimi, vendimi, apelimi, njoftimet, etj.)
- Ankesat, shih nëse fëmija ka depozituar ndonjë ankesë (formale ose informale) rreth masave/sanksioneve disiplinore

.....

.....

.....

KDF 37 (d), 40§2(b)ii | *RrADM* 7.1 | *BOP* 7 | *RrMMPL*, 68, 70 | *KDF – PP* Nr.10, §12, §89 |

RrSM 41, 54-57 | *REB* 58, 59, 61 | *REShM*, 93.2, 94.2, 94.3, 94.4

B. MEKANIZMAT E ANKIMIT

A kanë fëmijët akses tek mekanizmat e ankimit si dhe zgjidhjet efektive?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

VËZHGO:

- **Mjetet e komunikimit** (telefon, stilolaps, letër, zarfe, pulla, kuti postare, kompjuterë), vendin dhe aksesin tek to
- **Dhomat specifike** për takim (konfidencial / privat) mes fëmijës dhe avokatit të tij/saj / ndihmësit ligjor
- **Dokumentet dhe informimin**, shih nëse fëmija ka një kopje të rregullave të brendshme të institucionit, të një Udhëzuesi ankesash ose ndonjë dokumenti tjetër në të cilin përkruhet se si ajo/ai mund të vërë në zbatim të drejtën e tij/saj për t'u ankuar

KONTROLLO:

- **Mekanizmat ankimore**, shih nëse rregullat e brendshme të institucionit përfshijnë një seksion rreth mekanizmave të kërkesave dhe ankesave; shih nëse kjo përfshin mekanizma të brendshëm dhe të jashtëm, procedura individuale dhe kolektive; nëse ofron një shpjegim miqësor ndaj fëmijës rreth mënyrës së depozitimit të një anese; nëse siguron kontakte të detajuara të mekanizmave ankimore; nëse janë caktuar afate për përgjigjen ndaj ankesave të fëmijëve;
- **Informimin**, shih nëse, kur dhe si informacioni është siguruar (në një gjuhë të qartë dhe të aksesueshme) për fëmijët rreth të drejtës së tyre për t'u ankuar, rreth rezultatit të ankesës së tyre si dhe të drejtës së tyre për të apeluar; shih nëse ky informacion është bërë i disponueshëm me kërkesë të fëmijës, avokatit të tij/saj / ndihmësit ligjor, familjes ose kujdestarëve
- **Konfidencialitetin**, shih nëse konfidencialiteti dhe korrespondenca është respektuar, kush mund të hapë letrat e fëmijës dhe mbi bazën e çfarë kushtesh; shih nëse kutia e ankesave është e kyçur, kush e ka çelësin sa herë hapet; shih nëse telefonatat e fëmijës dëgjohe nga personeli; shih nëse dhoma e takimit është e pajisur me sistemin CCTV monitorues ose mjete të tjera mbikëqyrjeje
- **Formularët**, shih nëse ekzistojnë formularë ankimi, a janë të disponueshëm (me kërkesën e fëmijës, gjenden kollaj ose ndodhen në dhomën e fëmijës) dhe a janë hartuar në një mënyrë miqësore ndaj fëmijëve (vizatime, piktura, postera, etj.); shih nëse alternativat të kësaj, jo të varura nga analfabetizmi si dhe formularë në gjuhë të tjera, janë ose jo të disponueshëm
- **Regjistrat ose dokumentet ankimore**, shih nëse janë plotësuar dhe përditësuar, shih informacionin e siguruar
- **Aksesin tek avokati / ndihmësi ligjor**, shih nëse janë organizuar ose jo aksesit i përjavshëm tek shërbimet e avokatëve, organizatave të shoqërisë civile ose mekanizmave të jashtëm të ankimit [□ Shih – Seksioni 5.1 / B. – f.95](#)
- **Fëmijët**, shih nëse ata janë të vetëdijshëm për të drejtën e tyre për t'u ankuar; nëse ata e kuptojnë ose jo procedurën ankimore; nëse kanë depozituar tashmë një ankesë drejtpërdrejt ose përmes prindërve të tyre, kujdestarëve ose avokatit / ndihmësit ligjor, nëse mund të kërkojnë informacion rreth ankesës së tyre dhe nga kush; shih nëse fëmijët i perceptojnë si kuptimplotë mekanizmat ankimore

- **Ankesat informale**, shih nëse një sistem ankesash ose kërkesash informale ekziston si dhe mënyrën se si ai funksionon në praktikë (kush përpunon kërkesat dhe përgjigjen ndaj tyre, çfarë forme mund të marrë kërkesa – me gojë ose me shkrim – , etj.), shih nëse është përdorur ndërmjetësim dhe në cilat raste
- **Procedurat e ankimit**, shih nëse kjo përfshin një rishikim të dokumenteve nga drejtori i institucionit, duke dëgjuar nga fëmijët në fjalë si dhe nga palët e tjera të interesuara si dhe dëshmitarët, personelin, mjekët si dhe ekspertët e tjerë si dhe kërkimin e informacionit nga autoritetet e tjera; shih nëse arsyet për refuzimin e një ankese janë shpjeguar dhe mënyrën se si; shih nëse ka mënyra për apelimin e vendimit ndaj një autoriteti tjetër (të brendshëm ose të jashtëm)

Grup specifik: Fëmijët me shtetësi të huaj

KONTROLLO:

- **Përkthimin**, shih nëse ata kanë akses tek një përkthyes me njohuri specifike të kontekstit

.....

.....

.....

KKT 13 | KDF, 12, 37(d), 40 | RrADM 35, 36 | TP 33 | RrMMPL, 75-78 | KDF – PP Nr. 10, §89 | RrTGB 25 | RrSM 54-57 | REB 70.1-70.7 | REShm 121 | KPT/Inf (2015)1, V, 131 | GjEDNj, Tarariyeva k. Rusicë (Nr. 4353/03); M.S.S k. Belgjikës dhe Greqisë [GC] (Nr. 30696/09)

.....

5.5. Kushtet materiale

A. VEÇIMI

A mbahen grupet e ndryshme të fëmijëve në institucione të ndara apo janë pjesë e të njëjtit institucion pavarësisht gjinisë, moshës, të dhënave penale, arsyeve ligjore për privimin e tyre nga liria si dhe domosdoshmërisë së trajtimit të tyre?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

VËZHGO:

- Akomodimin, shih qelitë, dhomat, fjetinat, sektorët etj.
- Pikat e kalimit, shih korridoret, ashensorët, shkallët, mjetet e transportit, etj.
- Mjediset e përbashkëta/hapësirat e komunitetit, shih dhomën e ngrënies, librarinë, klasat, oborret, terrenet sportive, dhomën e vizitave, etj.

KONTROLLO:

- Ndarjen, shih nëse ka një ndarje të qartë mes fëmijëve dhe të rriturve, djemve dhe vajzave fëmijëve më të moshuar dhe atyre më të rinj, fëmijëve të pagjykuar dhe të dënuar, fëmijëve me probleme të shëndetit mjekësor; shih nëse ndarja nuk rezulton në rrethana të cilat mund të krijojnë veçim; shih nëse është në interesin më të mirë të fëmijës që të ndahet
- Mbikëqyrjen, shih nëse fëmijët janë nën një mbikëqyrje të përshtatshme kur janë të përzierë me grupe të tjera të fëmijëve ose me të rritur ose kur ato kryejnë veprimtari të përbashkëta

Grup specifik: Fëmijët me shtetësi të huaj

KONTROLLO:

- Familjen, shih nëse fëmijët në shoqërinë e prindërve të tyre ose të afërmeve të tjerë të afërt janë ndarë prej tyre

.....

.....

.....

KDF, 37(c) | RrADM 13.4, 26.3 | TP 8 | RrMMPL, III, 17, 28, 29, 53 | RrTGB 41.d | RrSM 11, 93, 109, 112 |

REB 12.1, 18.8-9, 21, 35.4, 47, 104.1 | REShM, 54, 57, 59.1 --60 | KPT/Inf (1998)12, B., 29 | KPT/Inf (2000)13, 24 | KPT/Inf (2009)27, IV, 100 | KPT/Inf (2015)1, V, 101-104 | GjEDNj, Coselav k. Turqisë (1413/07); Mahmudi dhe të Tjerët k. Greqisë (Nr.14902/10); Güveç k. Turqisë (Nr. 70337/01)

B. AKOMODIMI DHE MBIPOPULLIMI

A ka akomodime të personalizuar respektuese ndaj dinjitetit dhe privacisë së fëmijës?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

VËZHGO:

- Akomodimin, shih qelitë, dhomat, fjetinat, sektorët, etj.
- Mjedisin dhe atmosferën e përgjithshme

KONTROLLO:

- Akomodimet për fjetje, shih nëse ato konsistojnë në dhoma gjumi të personalizuar, individuale, dhe nëse jo, cilat janë arsyet përse. Gjithashtu shih mënyrën se si ato respektojnë interesin më të mirë të fëmijës; nëse fëmijët janë pyetur përpara se t'u kërkohej të ndajnë akomodimin e tyre të fjetjes si dhe të deklarojnë me kë do të donin të akomodoheheshin; shih madhësinë dhe llojin e mobilieve, përmasat e dritareve, ndriçimin natyror, ajrin, gjendjen e banjës (disponueshmërinë e ujit të ngrohtë), praninë e dekorimeve personale
- Mjedisin e përgjithshëm të institucionit, shih nëse është pozitiv, miqësor me fëmijën dhe në përputhje me qëllimin rehabilitues të trajtimit rezidencial, me konsideratën e duhur ndaj nevojës së fëmijës për privaci, stimuj shqisor, mundësi për shoqërimin me bashkëmoshatarët si dhe pjesëmarrje në aktivitete sportive, ushtrime fizike dhe veprimtari për kohën e lirë; nëse vëmendja e duhur i është kushtuar kushteve klimatike si dhe veçanërisht hapësirës së sipërfaqes, masës kubike të ajrit, ndriçimit, ngrohjes dhe ventilimit
- Mbikëqyrjen, shih nëse është e rregullt, jo prishëse e privacisë, nëse mbulon të tëra hapësirat e fjetjes, përfshi dhomat individuale dhe fjetinat në grup, me qëllim për të garantuar mbrojtjen e çdo fëmije; shih nëse ka një sistem efikas alarmi që mund të përdoret në raste emergjence

.....

.....

.....

KDF, 37(c) | *RrADM* 27.2 | *TP* 1 | *RrMMPL*, 28, 32 dhe 33 31-37, 41, 47 | *UD-PP* Nr. 10 §89 | *RrTGB* 4, 5 | *RrSM* 12-17, 18, 19-21, 22, 23, 42-43, 64, 89, 113 | *REB* 17.1-18.10, 19.1-7, 20.1-21, 27, 28, 36.3, 96 | *RESMh*, 63.1-64, 65, 66, 67 | *KPT/Inf* (92) 3, 46 | *KPT/Inf* (2015)1, V, 101 | *GjEDNj*, Popov k. Francës (Nr. 39472/07 dhe 39474/07)

C. USHQIMI DHE UJI I PIJSHËM

A kanë fëmijët e privuar nga liria ushqim dhe ujë të pijshëm të mjaftueshëm në përputhje me zhvillimin e tyre të shëndetshëm?

PYET: Drejtorin | Personelin (kuzhinierët dhe specialistët e shëndetit) | Fëmijët

VËZHGO / KONTROLLO:

- Ujin e pijshëm, shih nëse ka ujë dhe disponueshmërinë e tij tërë kohën
- Ushqimin, shih nëse fëmijëve u jepet ose jo ushqim në kohën e duhur (tre vakte në ditë me intervale të arsyeshme mes tyre çdo ditë; shih nëse ushqimi është cilësor dhe sasior – d.m.th. diçka më substanciale sesa një sandviç) për të përmbushur standardet ushqimore, të higjienës dhe ato shëndetësore, dhe me sa të jetë e mundur edhe kërkesat fetare dhe kulturore
- Regjimet e veçanta ushqimore (për arsye mjekësore, kulturore, fetare dhe shëndetësore), shih nëse janë respektuar dhe nëse jo, përse
- Kuzhinën, shih pastërtinë, higjienën, organizimin e mirëmbajtjes së pajisjeve

Vend specifik: Institucionet e shëndetit mendor

KONTROLLO:

- Organizimin e të ngrënit, shih nëse janë të hijshme (me mjetet e përshtatshme të të ushqyerit ndërkohë që janë të ulur në tavolina)

Grup specifik: Fëmijë me aftësi të kufizuara

KONTROLLO:

- Organizimin e kateringut, shih nëse janë marrë masa specifike

.....

.....

.....

KDF, 14, 24§2 (c) | RrMMPL, 37 | RrTGB 5, 48 | RrSM 22, 42, 43.1.d) | REB 22, 44 | REShM, 68.2, 68.3 | KPT/Inf(1998)12, 35 | KPT/Inf(2002)15, 47 | GJEDNj, M.S.S k. Belgjikës dhe Greqisë [GC] (Nr. 30696/09)

D. MJEDISËT SANITARE DHE HIGJIENA

A kanë fëmijët e privuar nga liria e tyre në dispozicion mjedise sanitare që respektojnë privacisë dhe higjiën?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

VËZHGO:

- **Instalimet sanitare**, shih konfigurimin e përgjithshëm (individual ose kolektiv, numrin e banjave, numrin e dusheve), pajisjet (banjat, perdet e dusheve), nivelin e mirëmbajtjes (e mirëmbajtur siç duhet ose e amortizuar), pastërtinë, hijeshinë, mbikëqyrjen (praninë e personelit të sigurisë, sistemit CCTV)
- **Artikujt higjienikë**, shih sapunët, shampot, pastën e dhëmbëve dhe furçat, si dhe numrin dhe gjendjen e peshqirëve, etj.

KONTROLLO:

- **Aksesibilitetin**, shih se kur janë të aksesueshme mjediset sanitare si dhe sa shpesh (sa herë bëhet dush); nëse tualetet janë jashtë dhomës, shih nëse fëmijët mund të kenë akses tek to kur të duan; shih nëse ka akses tek uji i rrjedhshëm dhe ku
- **Privacinë dhe intimitetin**, shih nëse fëmijët mendojnë që privacia dhe intimiteti i tyre respektohet ose jo; shih në cilat raste mbrojtja dhe siguria vihen përmbi privacinë dhe intimitetit

Grup i veçantë: Fëmijë me aftësi të kufizuara

KONTROLLO:

- Masat dhe pajisjet specifike

Grup i veçantë: Vajzat

KONTROLLO:

- **Kushtet specifike sanitare dhe për larje si dhe sigurimin e artikujve higjienikë**, si për shembull peshqirët sanitarë si dhe tamponët falas, masat për asgjësimin në mënyrë të sigurt të artikujve të njollësor me gjak, një furnizim të rregullt me ujë për nevojat personale të fëmijëve dhe vajzave, në veçanti të vajzave që janë shtatzëna, grave me fëmijë në gji ose gjatë menstruacioneve

.....

.....

.....

KDF, 37(c) | RrADM 8.1 | RrMMPL, 31, 34 | RrTGB 5 | RrSM 15-18, 19.2 | REB 18.1, 19 | REShm 63.1, 65.1 – 65.4 | KPT/Inf(1998)12, II, 34 | KPT/Inf(2000)13,31 | KPT/Inf(2002)15, 47 | KPT/Inf(2015)1,V,105

E. NDRIÇIMI DHE AJRIMI

A kanë fëmijët e privuar nga liria ndriçim të mjaftueshëm dhe akses në ajrim?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

KONTROLLO / VËZHGO:

- **Dritën natyrale dhe ndriçimin artificial**, shih në të dy rastet nëse është e mjaftueshme për të lexuar, me përjashtim të periudhës së fjetjes
- **Autonominë**, shih nëse fëmija është në gjendje që të kontrollojë ndriçimin (të ndezë/fikë dritën, të hapë/mbyllë grilat, perdet, hapë/mbyll dritaren)
- **Ngrohjen dhe ventilimin e mjaftueshëm**, shih nëse është ose jo e përshtatshme me klimën dhe me stinën
- **Dalje në ajrim**

.....

.....

.....

KDF, 37(c) | *RrMMP*L, 26, 31 | *RrSM* 13-14, 73.2 | *REB* 18.1-2, 32.2 | *RESH*M, 63.1 | *KPT/Inf*(2001)16, 30 | *KPT/Inf*(2015)1, V,104

F. VESHJET DHE SHTROJAT

A u sigurohen fëmijëve të privuar nga liria veshjet dhe shtrojat e duhura?

PYET: Drejtorin | Personelin | Fëmijët

KONTROLLO / VËZHGO:

- **Veshjen**, shih nëse fëmijëve u lejohet të veshin rrobat e marra nga shtëpia; nëse atyre të cilët nuk kanë rroba të përshtatshme për veten u sigurohen rroba nga institucioni, shih që këto rroba të mos jenë si uniformë
- **Shtrojat**, shih nëse çdo fëmije i sigurohet një krevat i veçantë si dhe shtroje të përshtatshme, nëse janë mbajtur në rregull dhe ndërrohen aq shpesh sa ç'duhet për të garantuar pastërti; shih nëse dysheku dhe batanijet janë të pastra dhe në gjendje të mirë, nëse shtrojat janë ndërruar rregullisht

.....

.....

.....

KDF, 14, 37(c) | *RrADM* 27.2 | *RrMMPL*, 31, 33 dhe 36 | *RrSM* 19-21, 35, 67, 115 | *REB* 19.5, 20-21, 97 | *REShM*, 65.4, 66-67 | *KPT/Inf*(2002)15, 47 | *KPT/Inf*(2015)1, V, 106 | *GjEDNj*, M.S.S k. Belgjikës dhe Greqisë [GC] (Nr. 30696/09)

G. E DREJTA PËR PRIVACI (MBAJTJA E DITARËVE, MBAJTJA E SENDEVE PERSONALE, ETJ.)

A respektohet e drejta për privaci e fëmijëve të privuar nga liria e tyre?

PYET: *Drejtorin* | *Personelin* | *Fëmijët*

KONTROLLO / VËZHGO:

- **Sendet personale**, shih nëse fëmijët kanë mundësi të mbajnë ditar, kujtime personale të tilla si piktura, libra, objekte, etj.
- **Inventarin**, shih nëse një inventar i tillë i sendeve personale të fëmijës në momentin e mbërritjes, është firmosur (gjatë procedurës së pranimit, si dhe në momentin e lirimit të fëmijës)
- **Mjediset e magazinimit**, shih nëse mjedise të tilla janë të disponueshme për fëmijët dhe nëse ata kanë mundësinë t'i kycin ose jo (autonomi)
- **Dekorimin**, shih nëse fëmijët lejohen të dekorojnë dhomën e tyre sipas dëshirës së tyre
- **Mbikëqyrjen**, shih nëse fëmijët vëzhgohen në mënyrë rutinë

.....

.....

.....

KDF 16, 40 § 2(b) vii | *RrADM* 8.1 | *RrMMPL*, 35, 36, 65 (64?), 87(e) | *RrSM* 7, 19-20, 67, 115 | *KEDNj* 1 | *REB* 15.1(d), 31, 33.4-5, 54.8, 97 | *REShM*, 16, 62.2, 63.1 | *KPT/Inf*(1998)12, C, 34

5.6. Kuadri socio-pedagogjik, regjimi socio –arsimor si dhe zhvillimi personal

A. REGJIMI DHE PROGRAMI

A ka një plan/program të individualizuar të hartuar për çdo fëmijë që me mbërritjen e tij/saj në institucion me qëllim nxitjen e zhvillimit personal të tij/saj, arsimit, rehabilitimin dhe përgatitjen për riintegrim në shoqëri?

PYET: Fëmijët | Personelin (edukatorët, instruktorët e kurseve profesionale, punonjësit socialë) | Drejtorin

KONTROLLO:

- **Përshkrimin e regjimit** (rregullat e brendshme), shih nëse është e një lloji specifik si dhe nivelin e kujdesit
- **Programin individual**, shih nëse përfshin arsimin, trajnimin profesional, argëtimin / sportet / veprimtaritë fizike, këshillimin / kujdesin, veprimtaritë e orientuara drejt riintegritimit në shoqëri, kush i organizon këto veprimtari dhe sa fëmijë marrin pjesë në to;
- **Shih nëse është ose jo bazuar në raportin mjekësor, psikologjik dhe social dhe që merr parasysh** moshën, personalitetin, gjininë, të kaluarën shoqërore dhe kulturore, fazën e zhvillimit dhe arsyen e privimit nga liria
- **Objektivat, kuadrin kohor dhe mjetet**, shih nëse qëllimi është që të zhvillojë aftësitë dhe kompetencat të cilat do ta ndihmojnë fëmijën të riintegrohet në shoqëri
- **Numrin e fëmijëve brenda institucionit**, shih nëse është aq i vogël sa të mundësojë kujdes të individualizuar
- **Informacionin dhe konceptimin e programit individual të fëmijës**, shih nëse bëhet që në mbërritje, në një mënyrë miqësore ndaj fëmijës, me pjesëmarrjen e fëmijës (dhe mundësisht familjes së tij/saj ose kujdestarëve)
- **Zbatimin e programit individual**, shih nëse praktika është në përputhje me teorinë dhe nëse plani është koherent me raportin mjekësor, psikologjik dhe social; shih ditën tipike të fëmijëve në institucion (oraret e: zgjimit, vakteve ushqimore, shkollën, trajnimin, kohën e lirë, veprimtaritë sportive, hapjen dhe mbylljen e dhomave, të cilat duhet të jenë të hapura sa më gjatë që të jetë e mundur)
- **Sistemin e shpërblimeve nxitëse**, shih se cilat shpërblime nxitëse janë parashikuar në lidhje me cilën sjellje pozitive, shih nëse lejohen lejet e përkohshme, sa shpesh dhe për sa kohë
- **Perceptimin e programit individual** nga vetë fëmija, shih nëse është kuptimplotë për të

Grup specifik: Fëmijë me nevoja specifike për sa i takon gjinisë, etnisë, minoritetit, aftësi fizike ose mendore, orientimit seksual, etj.

KONTROLLO:

- Programin individual, shih nëse ai përfshin dispozita specifike bazuar në nevoja të veçanta të këtyre fëmijëve si dhe në cënueshmërinë e veçantë të tyre të evidentuar nga personeli i specializuar
- Trajtimin i drejtë dhe i barabartë

Grup specifik: Fëmijë me shtetësi të huaj

KONTROLLO:

- Informacion dhe planifikimin, shih nëse merr parasysh gjuhën si dhe veçantitë e mundshme kulturore të fëmijës
- Veprimtaritë konstruktive si dhe arsimin

.....

.....

.....

KDF 40(1) | RrADM 1.2, 26 | UPShM, IV. 10, B. 20-31, C. 32-39, V. 45 | RrMMPL 24, 25, 27, 28 | RrMJHL 7 | RrTGB 2.1 | RrSM 94 | REB 35.1, 103.1, 103.2, 103.3, 106.1, 106.2, 106.3 | REShM 50.1, 53.4, 62.6, 76.1 - 77, 79.1 | KPT/Inf(2009)27, IV, 99 | KPT/Inf(2015) 1, 107-112 | GjEDNj, Popov k. Francës (Nr. 39472/07 dhe 39474/07)

A merr institucioni masat e nevojshme dhe të mjaftueshme me qëllim garantimin e vazhdimit të kujdesit pas lirimt?

PYET: Drejtorin | Personelin (mësuesit, instruktorët e kurseve profesionale, punonjësit socialë)

KONTROLLO:

- Masat për garantimin e vazhdimësisë së kujdesit përfshi asistencë (që nga fillimi dhe përgjatë gjithë periudhës së privimit nga liria) nga shërbimet / agjencitë / organizatat të cilat mund të kujdesen për fëmijën pas lirimt të tij/saj
- Marrëveshjet me shërbimet korresponduese të jashtme të komunitetit, shih nëse ekziston ose jo një sinergji reale si dhe një bashkëpunim efektiv mes palëve të jashtme dhe institucionit
- Programin individual, shih nëse ai përfshin veprimtari ku zhvillohen aftësitë e dobishme për riintegrimin e fëmijës në shoqëri
- Pikat e jashtme e referimit, shih nëse kontaktet mes fëmijës dhe pikës së tij të jashtme të referimit (d.m.th. ndihmësi social, psikologu, mësuesi, etj.) janë ruajtur, nxitur, ndërprerë

.....

.....

.....

RPJDL 38-46, 49, 53, 79-80 | RTWP 46-47 | SMR 4.1, 87, 104.2, 107, 110 | EPR 7, 26.3, 26.12, 28.7, 33.3, 33.7, 33.8, 35.3, 43.3.j, 107.4 | ERJO 15, 50.1, 51, 53.5, 77, 78.5, 79.3, 100.1-102.3 | GCFJ §21.c

B. PJESËMARRJA

A është adekuat dhe i kënaqshëm niveli i pjesëmarrjes së fëmijës në çështjet e lidhura me kushtet e përgjithshme të privimit nga liria dhe veprimtaritë e regjimit?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

KONTROLLO:

- **Politikën e institucionit** rreth pjesëmarrjes së fëmijës në vendimmarrje si dhe përmes të tëra mjeteve dhe veprimtarive të tjera që i mundësojnë ata që të shprehin mendimet e tyre e që zëri i tyre të dëgjohet
- **Masat për inkurajimin e fëmijës** të diskutojë dhe shprehë veten (në mënyrë formale dhe informale, individuale dhe kolektive) duke përfshirë takime periodike me personelin dhe/ose drejtorin, këshillin rinor, rutinë e sugjerimeve, pyetësorët, etj.
- **Pjesëmarrjen** në zbatimin dhe përditësimin rregullisht të programit individual, së bashku me shërbimet e jashtme / agjencitë / organizatat e interesuara, prindërit dhe kujdestarët
- **Pengesat e mundshme** me të cilat përballet fëmija për sa i takon pjesëmarrjes në vendimmarrje
- **Perceptimit të fëmijës** rreth pjesëmarrjes së tij/saj, (janë marrë ose jo parasys, a janë të dobishme, a janë inkurajuar ose jo); shih a e njeh personeli dhe drejtori personalisht fëmijën

.....

.....

.....

KDF 12 | UPSHM 50 | REB 103.3 | RESHM 13, 62.6 (d), 76.1, 79.4

C. KONTAKTI ME BOTËN E JASHTME

A kanë fëmijët mundësi të mjaftueshme komunikimi me botën e jashtme?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

VËZHGO:

- **Dhomën e vizitave**, shih nëse ajo krijon privaci, kontakt dhe komunikim të pakufizuar
- **Vendndodhjen e telefonit dhe kompjuterit** shih nëse është respektuar ose jo privacia në këto vende
- **Disponueshmërinë e materialit komunikues** (letër, stilolapsa, zarfe, pulla, internet) dhe burime informacioni (gazeta, botimet periodike, botime, radio, televizion dhe kompjuter)

KONTROLLO:

- **Mjetet e komunikimit** me familjet, miqtë si dhe personat e tjerë, avokatin mbrojtës ose përfaqësuesit e cilitdo klubi ose organizate të ligjshme në të cilin i mituri është i interesuar (përmes telefonit, korrespondencës, internetit, vizitave)
- **Aksesin** tek këto mjete komunikimi dhe kushtet e komunikimit (të pakufizuara, private, orare, kosto, jashtë godine, etj.)
- **Vizitat, programet dhe modalitetet** (kur, ku, kush, sa shpesh)
- **Regjistrin e vizitave**, shih nëse vizitat kryhen rregullisht dhe nëse janë të shpeshta (në parim një herë në javë dhe jo më pak se një herë në muaj)
- **Regjistrin e komunikimit**, shih nëse telefonatat dhe letrat (e dërguara dhe të marra) janë rregullisht dhe të shpeshta (në parim të paktën dy herë në javë me personin e zgjedhur prej tij/saj)
- **Regjistrin e hyrjeve dhe daljeve**, shih se sa shpesh e për sa kohë fëmijët janë lejuar që të dalin me leje (për arsye arsimore, profesionale ose arsye të tjera të rëndësishme si për shembull përgatitje për riintegrim) ose me raste festash
- **Kufizimet rreth komunikimit dhe pranimit të vizitave**, shih nëse janë të ligjshme (d.m.th. të domosdoshme për kërkesat e vazhdimit të hetimeve penale, ruajtjes së rendit atmosferës së sigurt dhe të sigurisë, parandalimin e veprave penale si dhe mbrojtjen e viktimave të kimit), si dhe nëse ato mundësojnë ende nivelin minimal të pranueshëm të kontakteve.
- **Aksesin ndaj shtypit** (artikuj, gazeta, botime periodike, botime, etj.), media (radio, televizion, internet) si dhe informacioni i formës së përgjithshme për botën jashtë
- **Cilësinë e kontakteve, komunikimit dhe informacionit**
- **Ekzistencën e masave disiplinore** të cilat mund të pezullojnë / tërheqin kontaktet me botën e jashtme

Grup specifik: Fëmijët me shtetësi të huaj

KONTROLLO:

- **Vizitat si dhe format e tjera të kontakteve** me botën e jashtme, shih nëse format e lejuara të kontakteve kompensojnë izolimin e tyre social

.....

.....

.....

RrADM 26.5 | TP 15, 19 | RrMMPL 59, 60, 61, 62 | KDF PP Nr.10: § 87, 89 | RrTGB 2, 26-28 | RrSM 43.3, 58-63 | REB 24.1-12, 60.4, 99 | REShM 83-86.2, 104.5 | UDMF 21 | KPT/Inf (2015)1, V, 122 – 125, 127

A gjendet institucioni në një vend që është lehtësisht i vizitueshëm e që lehtëson kontaktin mes fëmijëve dhe familjeve të tyre dhe është i integruar në mjedisin social, ekonomik dhe kulturor të komunitetit?

PYET: Fëmijët | Drejtorin

VËZHGO:

- Vendndodhjen në lidhje me kontekstin urban, shih nëse institucioni gjendet në zonë rurale, pranë ose brenda një qyteti (në qendër, periferi)
- Mjedisin e jashtëm, shih nëse është i izoluar ose ndodhet përbrenda komunitetit
- Aksesin tek transporti publik, shih nëse aksesi tek institucioni është i lehtë dhe i shpejtë

KONTROLLO:

- Distancën mes institucionit dhe shtëpive të fëmijëve, gjykatës, zyrës së avokatit
- Distancën së institucionit nga qendra më e afërt urbane si dhe mënyrat e (përmes transportit publik, nga rruga, në këmbë, etj.)
- Përshkrimin e mjedisit social, ekonomik dhe kulturor shih nivelin e integritit të institucionit në komunitetin lokal
- Marrëveshjet dhe bashkëpunimet me organizatat e jashtme nga komuniteti lokal

.....

.....

.....

TP 20 | RrMMPL 30 | KDF PP Nr.10, §87 | RrTGB 4, 26, 43 | RrSM 59 | REB 17.1 | REShM 53.5, 55

D. ARSIMI DHE TRAJNIMI PROFESIONAL

A kanë fëmijët akses tek arsimi dhe trajnimi profesional i përshtatshëm për nevojat dhe aftësitë e tyre dhe të projektuar për t'i përgatitur ata për kthimin në shoqëri?

PYET: Fëmijët | Personelin (mësuesit, edukatorët, instruktorët e kurseve profesionale, punonjësit socialë) | Drejtorin

Kontrollo:

- Numrin / Përqindjen e fëmijëve që ndjekin një kurs trajnimi profesional
- Mësuesit / Instruktorët e kurseve profesionale, numrin e tyre, specializimin /disiplinën, kualifikimet, shih nëse janë të kualifikuar siç duhet e nëse janë trajnuar në mënyrën e përshtatshme që metodat e tyre t'i përshtatin me kontekstin specifik dhe publik, shih nëse janë të punësuar përbrenda ose jashtë institucionit
- Programin e trajnimit arsimor / profesional (çdo ditë, çdo javë) shih nëse është organizuar brenda dhe/apo jashtë institucionit; nëse është i integruar tek sistemi arsimor i vendit
- Raportin e arsimit / trajnimit profesional me programin e përgjithshëm individual, shih nëse fëmijët kanë mundësinë për ta ndjekur rregullisht atë
- Cilësinë e trajnimit arsimor / profesional, shih nëse është i barasvlershëm me atë që gjendet në komunitet dhe nëse është kualifikues (diplomat ose certifikatat arsimore të dhëna ose të pa dhëna, pa referencë të institucionalizimit të fëmijës)
- Perceptimin e programit trajnues arsimor / profesional nga fëmija, shih nëse është kuptimplotë për të dhe nëse ka gjasa për ta përgatitur atë për studime të mëtejshme dhe/ apo punësim

Grup specifik: Fëmijët me shtetësi të huaj; Fëmijët me nevoja të veçanta kulturore ose etnike; Fëmijët me vështirësi kognitive ose mësimore ose analfabetë

KONTROLLO:

- Ofrimin e trajnimit specifik arsimor / profesional në linjë me nevojat e tyre specifike

Grupi specifik: Vajzat

KONTROLLO:

- Masat shtesë të ndërmarra me qëllim për të garantuar trajtim të barabartë

.....

.....

.....

KDF 28, 29, 40 | UPSHM V. 47 | RrADM 26.1-2, 26.6 | TP 28 | RrMMPL 27, 38-46 | RrTGB 37 | RrSM 4, 104, 107 |

REB 26.5, 26.16, 28, 35.1-2, 89.1, 103.4, 106 | RESHM 2, 28, 62.2.f, 62.6, 77-79.3, 102.1, 129.3.c | UDMF 21.b, 82 |

KPT/Inf(2015)1, V, 107 - 112

E. PUNA DHE VEPRIMTARITË ME SHPËRBLIM

A ofron institucioni mundësinë për të kryer punë (të drejtë) të shpërblyer?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

KONTROLLO:

- Numrin / Përqindjen e fëmijëve të cilët janë punësuar, për sa orë në javë dhe çfarë detyrash janë duke realizuar
- Mundësinë për të punuar, shih nëse ato janë të drejta (të shpërblyera) dhe nëse ka oferta të brendshme dhe të jashtme (përbrenda komunitetit)
- Raporti i punës me programin në përgjithësi, shih nëse i është dhënë ose jo prioritet trajnimit arsimor dhe profesional më tepër sesa punës
- Nëse puna është kuptimplotë, shih nëse është stimuluese dhe me vlerë edukuese e që nuk është një sanksion / masë disiplinore / e detyrueshme (punë e detyruar)

.....

.....

.....

KDF 32 | **RrMMPL** 18.b, 42-46, 67 | **RrSM** 4.2, 96-98, 100.2, 103, 116 | **REB** 26.1-17, 100.1-2, 105.1-5 | **REShM** 78.1, 82.1-.3

.....

F. USHTRIMET JASHTË MJEDISEVE, KOHA E LIRË DHE VEPRIMTARITË KULTURORE

A kanë fëmijët një periudhë të arsyeshme ditore në të cilën marrin pjesë në veprimtari argëtuese / sportive / fizike?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

VËZHGO:

- Hapësirën e përshtatshme, instalimet dhe pajisjet (jashtë ose brenda godinës, madhësia, aspektet e përgjithshme)
- Veprimtaritë në ajër të pastër

KONTROLLO:

- Programin ditor të veprimtarive argëtuese / sportive / fizike, shih nëse – të paktën – 2 orë në ditë i kushtohen këtyre veprimtarive si dhe nëse – të paktën – 1 orë zhvillohet jashtë godinës
- Veprimtarinë kulturore, argëtuese, të kohës së lirë, shih rezultatet, programet, oraret
- Ekzistencën e masave disiplinore të cilat mund të pezullojnë vazhdimësinë e këtyre veprimtarive

Grup specifik: Vajzat

KONTROLLO:

- Aksesin tek veprimtaritë fizike, shih nëse ato kanë akses të barabartë tek veprimtaritë fizike, koha e lirë dhe argëtimi

.....

.....

.....

KDF 31 | RrMMPL 32, 47 | KDF PP 10 §89 | RrSM: 23, 105 | REB 27 | REShM 77, 80.1-2, 81 | UDMF 21.b | KPT/Inf(2015)1, V, 108

.....

G. BESIMI DHE ADHURIMI FETAR

A kanë fëmijët të drejtën për të plotësuar nevojat e jetës fetare dhe/ose shpirtërore si dhe praktikën e tyre kulturore?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

VËZHGO:

- Praninë e librave ose sendeve të praktikave fetare ose shpirtërore

KONTROLLO:

- Ekzistencën, programet dhe pjesëmarrjen në shërbesën fetare
- Regjistrin e vizitave, shih nëse vjen periodikisht ndonjë këshilltar shpirtëror ose filozofik/ përfaqësues i ndonjë feje të zgjedhur nga fëmija, për ta takuar fëmijën ose që është pjesë e personelit
- Zotërimin e librave të nevojshëm dhe/ose artikujve të praktikës fetare ose shpirtërore
- Lirinë për të mos marrë pjesë në shërbesat fetare e që personi të refuzojë lirisht edukimin fetar

.....

.....

.....

RrMMPL 48 | RrSM 2, 65 | REB 29, 35.1, 38.2 | REShM 87.1-3

H. MIRËQENIA DHE KËSHILLIMET

A është marrë mjaftueshëm në konsideratë mirëqenia e fëmijëve në kuadër të privimit të tyre nga liria?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

VËZHGO:

- Gjendjen aktuale mendore dhe shëndetësore të fëmijëve, shih gjendjen emocionale të fëmijëve

KONTROLLO:

- **Rregullat e brendshme**, shih nëse ndonjë politikë e veçantë mbarëvajtjeje-këshillimi aplikohet brenda institucionit; shih kushtet dhe kërkesat e nevojshme me qëllim përfitimin nga këshillimi
- **Të dhënat mjekësore**, shih nëse ka ndonjë proces diagnostifikues për rekomandimin e këshillimit; kur ndodh dhe sa shpesh; kush është këshilltari dhe çfarë cilësish ka ai/ajo
- **Mobilizimin e të tëra burimeve të mundshme**, shih se kush është përfshirë në masat dhe shërbimet e siguruara për të nxitur mirëqenien e fëmijës (familjes së tij/saj, vullnetarëve, grupeve të komunitetit, shkollave, institucioneve të komuniteteve të tjera, etj.)

.....

.....

.....

RrADM 1, 1.2, 171 (d)

.....

I. VEPRIMTARITË PËR RIINTEGRIMIN / PËRGATITJEN PËR LIRIM

A përfitojnë fëmijët nga masat e mjaftueshme të synuara për ndihmimin e tyre për kthimin në shoqëri, jetë familjare, arsim ose punësim pas lirimit?

PYET: Fëmijët | Personelin | Drejtorin

KONTROLLO:

- Veprimtaritë e lidhura me riintegrimin (objektivat, mjetet, programet, brenda institucionit dhe/ose jashtë komunitetit, etj.)
- Shkallën e veprimtarive në programin e përgjithshëm individual
- Lidhjet mes shërbimeve të siguruara përbrenda institucionit si dhe shërbimeve korresponduese në komunitet shih nëse ato janë të lidhura ngushtë (marrëveshje formale, vizita në institucion, leje daljeje, lirim me kusht)
- Ofrimin e shërbimeve për përgatitjen për lirim (vendbanim afatgjatë, punësim, veshje, mjete të mjaftueshme jetese për veten)
- Perceptimin e këtyre veprimtarive nga vetë fëmija shih nëse është kuptimplotë për të dhe nëse ka të ngjarë që ta përgatitë atë për kthimin në shoqëri, jetë familjare, për studime të mëtejshme dhe/apo punësim

Grup specifik: Fëmijë me shtetësi të huaj

KONTROLLO:

- Veprimtaritë e veçanta të riintegrit në vendin e tyre të origjinës, shih nëse ka ndopak bashkëpunim me sistemin e ndihmës sociale ndaj të miturve si dhe me agjencitë e sistemit të drejtësisë me qëllim për të garantuar ndihmën e nevojshme menjëherë pas mbërritjes në vendin e tyre të origjinës

.....

.....

.....

KDF 40(1) | *RrMMPL* 8, 38, 40, 42, 45, 59, 67, 79, 80 | *KDF – PP* Nr 10 §23, 29, 77, 89 | *RrTGB* 29, 40, 43, 45-47 | *RrSM* 4, 25, 59, 87 | *REB* 6, 26.3, 28.7, 33, 35.3, 42.3.j, 103.2, 103.4.d, 107 | *RESM* 50.1, 51, 77, 78.5, 79.1 – 79.4, 100.1 – 103, 104.3, 110 | *UDMF* 21.c

5.7. Kujdesi shëndetësor

A. AKSESI TEK KUJDESI SHËNDETËSOR (VLERËSIMI, DOKUMENTIMI, INFORMACIONI)

A kanë fëmijët akses tek shërbime ekuivalente të kujdesit shëndetësor me ato që gëzojnë pacientët në komunitetin jashtë institucionit? A përbëjnë shërbimet e kujdesit shëndetësor/mjekësor për fëmijët një pjesë të integruar të programit multi-disiplinor (mjekësor-psiko-social)?

PYET: Fëmijët | Personelin (stafin mjekësor) | Drejtorin

VËZHGO:

- **Institucionet shëndetësore**, pajisjet, shih nëse ato lejojnë privaci, nëse janë të mirë-pajisura, të pastra dhe respektuese të dinjitetit të fëmijës
- **Materialet farmaceutike**, shih nëse administrohen me korrektesë dhe magazinohen siç duhet
- **Gjendjen shëndetësore të fëmijëve**, shih nëse ai/ajo duket se gëzon përgjithësisht shëndet të mirë

KONTROLLO:

- **Programin individual**, shih nëse përfshin ose jo shërbimet adekuate (parandaluese dhe trajtuese) shëndeti / kujdesi mjekësor (përfshi shërbimet dentare, oftalmologjie, psikiatrike, psikologjike si dhe shërbimet këshillimore + produkte farmaceutike dhe dieta të veçanta) si dhe nëse përfshin arsimin shëndetësor
- **Regjistrat mjekësorë**, shih nëse programi individual është krijuar mbi bazën e intervistës së parë dhe ekzaminimit fizik të bërë që me mbërritjen në institucion
- **Disponueshmërinë e mjediseve të përshtatshme shëndetësore si dhe specialistëve të shëndetësisë** brenda institucionit si dhe e shërbimeve të komunitetit vendor
- **Bashkëpunimin** mes punës së një skuadre të kujdesit shëndetësor të institucionit (mjekët, infermieret, psikologët, etj.), ajo e punonjësve të tjerë të personelit duke përfshi edukatorët e specializuar, punonjësit social dhe mësuesit, si dhe ato të shërbimeve të jashtme.
- **Regjistrat mjekësorë**, shih nëse fëmija është ekzaminuar rregullisht nga një profesionist i kujdesit shëndetësor (brenda dhe jashtë godinës); nëse është bërë ndjekja e vazhdimësisë kur ka qenë e nevojshme, nën trajtimin e të cilit ai/ajo është; sëmundjet-dëmtimet-dhembjet-traumat për të cilat ai/ajo është ankuar ose për të cilat është trajtuar; lidhjet e mundshme të datave mes incidenteve dhe dëmtimet; shih se sa shpesh janë rifreskuar regjistrat.
- **Ruajtjen e konfidencialitetit mjekësor**, shih nëse ekzaminimi i fëmijëve kryhet pa dëgjimin dhe shikimin nga ana e personelit mjekësor
- **Listën e pritjes**, shih se sa kohë u duhet fëmijëve që të presin mesatarisht për të përfutur shërbimet e duhura të kujdesit shëndetësor
- **Perceptimin e fëmijëve të shërbimeve të kujdesit shëndetësor/mjekësor**

.....
 .....
 .....

KDF 24 | RrADM 13.5, 26.2 | TP 24, 25 | RrMMPL 49-55, 56 | KDF – PP Nr.10 §89 | RrTGB 6, 9, 10, 12, 15, 39 | RrSM 24, 25, 27, 30-35, 46.2 | REB 15.1.f, 16.a, 35.1, 39, 40.1-5, 41.1-5, 43.1, 46.1-2, 52.5, 103.5 | RESHM 28, 50.1, 62.2.g, 69.1-2, 70.1-2, 73.d, 74.1, 74.2 | KPT/Inf (2015)1, V,114

A janë marrë të tëra masat që me mbërritjen e fëmijës si dhe gjatë kohës së privimit të tij/saj nga liria, për të zbuluar, identifikuar dhe trajtuar çfarëdo shenje rreziku të gjendjes fizike ose mendore që mund të ndikojë tek fëmija e të kërkojë ndihmesë mjekësore?

PYET: Fëmijët | Personelin (personelin mjekësor) | Drejtorin

VËZHGO:

- Fëmijët me shenja të jashtme të gjendjes fizike ose mendore

KONTROLLO:

- **Regjistrat mjekësorë**, shih se kur është bërë intervista e parë si dhe ekzaminimi fizik (me të mbërritur ose më vonë); nëse është bërë nga një specialist i shëndetësisë; nëse ka probleme potenciale shëndetësore (p.sh. shëndeti mendor, aftësi të kufizuara, varësitë nga droga ose varësi të llojeve të tjera, keqtrajtime të mëparshme, abuzime fizike ose seksuale, prirje për vetëvrasje, etj.) janë identifikuar; nëse janë marrë veprime parandaluese në përputhje me këtë si dhe çfarë veprimesh trajtuese janë marrë; nëse (dhe nëse po, kur) stafi mjekësor i ka raportuar drejtorit të institucionit si dhe faktin që mund të ketë ndikim të dëmshëm tek një fëmijë (për shkak të vazhimit të privimit nga liria, greva urie ose ndonjë kushti në mjediset e ndalimit)
- **Planin individual**, shih nëse merr parasysh shenjat ose rreziqet e gjendjes fizike ose mendore dhe cilat veprimtari / shërbime (parandaluese ose trajtuese) ofrohen në përputhje me këtë

.....
 .....
 .....

TP 24 | RrMMPL 49, 50, 51, 52 | KDF – PP Nr.10, §89 | RrTGB 6, 9 | RrSM 25, 31, 46 | REB 15.1.f, 16.a, 22.6, 40.4, 41.1, 42.1-3, 43.1-3, 47.2 | RESHM 62.2, 62.5, 70.1-2 | KPT/Inf (2015)1, V | ECHR, Tarariyeva k. Rusisë (Nr. 4353/03); Güveç k. Turqisë (Nr. 70337/01)

A jepen medikamentet vetëm për trajtimin e domosdoshëm e mbi baza mjekësore dhe (kur është e mundur) pas marrjes së miratimit me informim paraprak nga ana e fëmijës?

PYET: Fëmijët | Personelin (personelin mjekësor) | Drejtorin

VËZHGO:

- Përdorimin e medikamenteve nga fëmijët

KONTROLLO:

- **Regjistrat mjekësorë**, shih listën e medikamenteve të administruara; mbi ç’bazë mjekësore janë porositur nga mjeku; nëse janë porositur nga një specialist shëndetësie (brenda ose jashtë institucionit) dhe nëse janë administruar sipas këshillës së mjekut
- **Miratimin nga fëmija**, shih nëse është marrë miratimi pas një informimi të duhur (të plotë, të saktë dhe mbi bazën e një informacioni të kuptueshëm) për gjendjen e tij/saj mjekësore si dhe bazat mjekësore mbi të cilën është dhënë ai ilaç nga specialisti i shëndetësisë
- **Përdorimin e medikamenteve** shih nëse ka patur ndonjë përdorim eksperimental të drogave dhe trajtimit; ndonjë përdorim të medikamenteve me qëllim nxjerrjen e informacioneve ose për të bërë fëmijën të pranojë krimin

Regjistrin e incidenteve si dhe regjistrin e masave disiplinore; shih nëse ka ndonjë lidhje mes përdorimit të ilaçeve dhe një incidenti, dënimi, mase disiplinore ose mjeti kufizimi specifik

.....

.....

.....

TP 22 | RrMMPL 55 | REShm 72.1, 72.2, 118 | KPT/Inf(1998)12, 41 | KPT/Inf(2015)1, V, 3, d, 115

B. PERSONELI MJEKËSOR (I JASHTËM DHE I BRENDSHËM)

A është personeli mjekësor i kualifikuar dhe i trajnuar siç duhet me qëllim për të ofruar shërbime të kujdesit shëndetësor, të barasvlershme me ato që janë të disponueshme në komunitet për fëmijët?

PYET: Personelin (personelin mjekësor) | Drejtorin

KONTROLLO:

- **Kualifikimin dhe trajnimin e personelit mjekësor** specifik për fëmijët (duke përfshirë kujdesin parandalues shëndetësor si dhe trajtimin e urgjencave mjekësore, dokumentimin dhe interpretimin e dëmtimeve, raportimin e detyrimeve si dhe procedurën e raportimit të provave të keq-trajtimeve, teknikën e intervistimit të fëmijëve të cilët mund të jenë keq-trajtuar); shih programin e trajnimit të vazhdueshëm si dhe programin e fundit të trajnimit
- **Nivelin dhe panelin e shërbimeve të barasvlershme të disponueshme në komunitet**
- **Pavarësinë**
- **Lidhjet dhe bashkëpunimin** mes shërbimeve të brendshme dhe atyre të jashtme
- **Konfidencialitetin**, shih se ku janë mbajtur regjistrat mjekësorë; kush ka akses tek to dhe mbi çfarë kushtesh
- **Emergjencat**, shih se si stafi mjekësor ushtron detyrën dhe se si personeli mjekësor është në gjendje që të reagojë e të sigurojë kujdesin e duhur në raste emergjente

.....

.....

.....

KDF 24 (1), (2)(b) | *RrAdM* 13.5 | *TP* 24, 26 | *RrMMPL* 19, 49, 51 | *KDF – PP* Nr.10 §89 | *RrTGB* 8, 33, 39 |
RrSM 26, 27.2, 33–34, 46 | *REB* 40, 41.4, 68.2.b, 81.3, 89.1 | *RESM* 69, 71, 128.1, 129.2 | *KPT/Inf* (2013) 29, VII, 82

C. DOKUMENTIMI DHE RAPORTIMI I TË DHËNAVE MJEKËSORE PËR KEQTRAJTIMET

Janë procedurat e dokumentimit dhe raportimit të provave mjekësore të keqtrajtimit të fëmijëve të privuar nga liria e tyre (nga stafi dhe/ose nga bashkëmoshatarët) efektive në parandalimin dhe luftimin e keqtrajtimit?

PYET: Fëmijët | Personelin (personelin mjekësor) | Drejtorin

VËZHGO:

- Dëmtimin (dëmtimet) e dukshme të fëmijëve

KONTROLLO:

- **Regjistrat mjekësorë**, shih nëse në intervistën e parë si dhe në ekzaminimin fizik nga një specialist i shëndetësisë tek të sapoardhurit është dokumentuar ndonjë dëmtim ose ndonjë dyshim i kësaj fushe; nëse ekzaminimet sistematike mjekësore ndodhin çdo herë që fëmija transferohet përmes shërbimeve policore si dhe çdo herë që një incident i dhunshëm me përfshirjen e fëmijës ndodh në institucion
- **Regjistrat pas analizës mjekësore**, shih nëse ato përbajnë deklarata të bëra nga fëmija (përfshi përshkrimin e tij/saj të gjendjes së tij/saj shëndetësore si dhe ndonjë dyshim për keq-trajtim); një tregim të plotë të gjetjeve objektive mjekësore bazuar tek një ekzaminim i hollësishtëm, vëzhgimet profesionale të kujdesit shëndetësor që tregojnë përputhshmërinë mes dyshimeve të bëra si dhe gjetjeve objektive mjekësore, rezultatet e ekzaminimeve shtesë, përfundimet e hollësishtme të konsultave dhe trajtimeve të specializuara
- **Dokumentet e shqyrtimit mjekësor**, shih nëse janë bërë në një formë të veçantë (me skica trupore, fotografi); nëse janë përfshirë në dosjen mjekësore të fëmijës
- **Dokumentet e kalimit/transferimit**, shih nëse përmban ndonjë vëzhgim të dëmtimeve të dukshme të fëmijës në momentin e transferimit nga shërbime policore tek institucioni i privimit të lirisë; nëse ky dokument i është kaluar shërbimeve të kujdesit shëndetësor
- **Procedurën e raportimit të menjëhershëm të dëmtimeve** të dokumentuar nga specialistët e kujdesit shëndetësor, të përputhshme me pretendimet e ngritura nga fëmijët ndaj autoriteteve përkatëse, shih nëse konfidencialiteti mjekësor nuk ka qenë pengesë për raportimin e provave mjekësore që lënë të kuptosh keq-trajtimin; nëse raporti është kryer pavarësisht dëshirave të personit në fjalë
- **Raportimin e menjëhershëm të dëmtimeve ndaj autoriteteve përkatëse**, shih nëse ky raport i është komunikuar një organizmi të pavarur i fuqizuar për të kryer një hetim zyrtar, organizmat përgjegjëse për hetimet disiplinore, organizmat monitorues, fëmija dhe avokati i tij/saj
- **Masat efikase për mbrojtjen e fëmijës** që është subjekt i raportit nga çfarëdo forme hakmarrjeje nga stafi ose fëmijët e tjerë (transferim, shmang kontaktet e përditshme, akomodimet alternative, etj.

Grup specifik: Vajzat**Kontrollo:**

- **Abuzimin seksual**, shih nëse fëmijët janë informuar për të drejtën e tyre për të kërkuar mbështetje nga autoritetet gjyqësore, nëse janë informuar për procedurat, nëse kanë akses tek ndihma ligjore dhe akses të menjëhershëm tek mbështetja e specializuar psikologjike ose këshillimore; nëse janë marrë masa specifike për të shmangur hakmarrjen nga personeli

.....

.....

.....

KDF 37 | TP 6, 33 | RrMMPL 50, 52, 67, 87 a-c-d | RrTGB 7, 25 | RrSM 7, 8, 30, 34, 56-57, 71 | REB 15.1.e, 42.3 | REShM 62.2.e | KPT/Inf (2013) 29, VII, 71-84

D. NEVOJAT E VEÇANTA TË VAJZAVE**A kanë vajzat të njëjtin akses (si dhe të njëjtën cilësi) tek shërbimet e kujdesit shëndetësor si djemtë?**

PYET: Fëmijët | Personelin (personelin mjekësor) | Drejtorin

VËZHGO:

- Gjendjen shëndetësore të vajzave, shih nëse ato duken ose nuk janë në shëndet të mirë

KONTROLLO:

- Shërbimet e kujdesit mjekësor specifike për gjininë, përfshi ato gjinekologjike
- Specialistet femra të kujdesit shëndetësor, shih nëse janë të disponueshme përbrenda ose jashtë institucionit, brenda komunitetit
- Kualifikimin e specialistëve të kujdesit shëndetësor, shih nëse kjo përfshin trajnim specifik në çështjet e shëndetit të grave përfshi në gjinekologji
- Masat parandaluese në kujdesin shëndetësor me përkatësi të veçantë për gratë, shih nëse ekzaminimet e kancerit të gjirit dhe atë të qafës së mitrës, janë të disponueshme për vajzat e privuara nga liria
- Mjetet kontraceptive, shih nëse vajzat kanë akses tek kontraceptivët që zgjedhin vetë
- Integritetin fizik, shih nëse vajzat kanë akses tek pilulat “morning after” dhe/apo format e abortit të fazave të mëvonshme të një shtatzënie të mundshme tek vajzat e ndaluara
- Planin individual, shih nëse kjo përfshin ose jo arsimimin shëndetësor të grave

Grup specifik: Vajzat shtatzëna dhe nënat me fëmijë**VËZHGO:**

- **Mjedisin**, shih nëse është i tillë që ka në qendër nënën dhe fëmijën, pa shenja tipike të dukshme të vendit të burgimit (uniforma, kangjella dhe pranga duarsh)
- **Pajisjet**, shih nëse foshnjat dhe fëmijët e vegjël që mbahen nga nënat e tyre, kanë mjedise të përshtatshme loje dhe ushtrimesh

KONTROLLO:

- **Dietën specifike të vajzave shtatzëna**, shih nëse është ose jo një dietë e pasur me proteina, fruta dhe zarzavate të freskëta
- **Kujdesin para dhe pas lindjes** shih nëse është i barasvlershëm me ato që sigurohen në komunitet, shih nëse nëna është lejuar të lindë jashtë vendit të privimit nga liria si dhe nën cilat kushte (liri lëvizjeje, me pranga duarsh, e ruajtur, etj.)
- **Trajtimin dhe kujdesin e foshnjave dhe fëmijëve të vegjël** të mbajtur nga nënat e tyre, shih nëse bazohet në interesin më të mirë të fëmijës; nëse është mbikëqyrur nga specialistët e punës sociale dhe zhvillimit të fëmijës
- **Regjistrin e hyrjeve dhe daljeve**, shih se si foshnjat dhe të rinjtë që mbahen nga nënat e tyre kanë mundësinë për t'u larguar nga institucioni dhe për të jetuar jetën jashtë (kopshte, vizita tek babai ose gjyshërit e tyre etj.)

.....

.....

.....

RrTGB 6 – 18, 24, 38, 39, 48-52 | RrSM 28 | REB 34.3 | REShM 73 b., | KPT/Inf(2000)13, VI, 26 – 29, 32, 33 | KPT/Inf(2015)1, V, 3, d, 117

E. FËMIJËT ME PROBLEME TË SHËNDETIT MENDOR

A janë trajtuar fëmijët që vuajnë nga sëmundje mendore me një vëmendje të veçantë si dhe me prioritet në institucionet e specializuara nën menaxhimin e pavarur mjekësor?

PYET: Fëmijët | Personelin (personelin mjekësor) | Drejtorin

KONTROLLO:

- Regjistrat mjekësor, shih nëse ka ndonjë shenjë të sëmundjes mendore të zbuluar përmes intervistës së parë si dhe ekzaminimit fizik (ekzaminimit të parë) si dhe nëse ofrohen rregullisht shërbime të kujdesit mendor
- Marrëveshjet dhe/apo bashkëpunimet me institucionet e specializuara
- Masat me agjencitë e duhura të cilat garantojnë vazhdimësinë e kujdesit të shëndetit mjekësor pas lirimit
- Regjistrat mjekësor si dhe planin e individualizuar, shih përgatitjet ose masat e veçanta (përmes ndjekjes së ecuritë nga psikiatri i fëmijëve, psikoterapi, këshillim, ofrimi i një arsimit të specializuar, etj.)

Grup specifik: Vajzat

KONTROLLO:

- Kujdesin e shëndetit mjekësor si dhe programet rehabilituese, shih nëse janë të individualizuara, të ndjeshme për sa i takon gjinisë, me informim mbi traumat dhe gjithëpërfshirëse

.....
 .....
 .....

KDF 23 | *UPShM* V. 45 | *RrMMPL* 21.e, 28, 50–51, 53 | *RrTGB* 6.b, 12–13, 41.d | *RrSM* 25, 31, 32.1.a, 109–110 | *REB* 12.1–2, 40.4, 42.3.b, 47, 81.3 | *RESHM* 57, 73 (d), 117–119 | *KPT/Inf* (2015)1, V, 116

.....

F. FËMIJËT ME PROBLEME TË VARËSISË (DROGA, ALKOOLI, ETJ.)

A ka ndonjë strategji për menaxhimin e abuzimit me substancat si dhe program rehabilitues të disponueshëm për këta fëmijë?

PYET: Fëmijët | Personelin (personelin mjekësor) | Drejtorin

KONTROLLO:

- **Strategjinë e përgjithshme** për menaxhimin e abuzimit me substancat (parandalimin dhe trajtimin)
- **Programin rehabilitues**, shih nëse ekziston së brendshmi ose nëse ekzistojnë ndonjë bashkëpunim / marrëveshje me shërbimet e jashtme (mjedise detoksifikimi, etj.), nëse është përshtatur me moshën, gjininë si dhe kërkesa të tjera të fëmijës në fjalë, nëse fëmijës i është dhënë ose jo zgjedhje për të marrë pjesë në këtë program ose është me detyrim
- **Informacionin / edukimin shëndetësor** mbi çështje përkatësie të caktuara ndaj adoleshentëve të tillë si abuzimi me substancat si dhe programet e rehabilitimit
- **Kualifikimin dhe trajnimin e personelit** përgjegjës për informacionin – arsimin – programin rehabilitues, shih nëse u përgjigjet nevojave
- **Perceptimin e fëmijëve** rreth linjës së veprimit institucional mbi abuzimin me substancat si dhe me programin rehabilitues, përfshi informacion dhe edukim shëndetësor, shih nëse ai është perceptuar si i dobishëm dhe kuptimplotë

Grup specifik: Vajzat

KONTROLLO:

Programet e trajtimit të specializuar të projektuara për vajzat, shih nëse marrin parasysh viktimizimet e mëparshme, nevojat e veçanta të grave shtatzëna si dhe të grave me fëmijë, si dhe sfondin e tyre të larmishëm kulturor

.....

.....

.....

KDF 24 (1), 33 | RrADM 15 | UPSHM V. 45, VI. 59 | RrMMPL 21.e, 51, 53, 54 | RrTGB 6.d, 15 | REB 42.3.d | RESHM 71, 73.c, 75

G. FËMIJËT NË RREZIK NGA VETË-DËMTIMI OSE VETËVRASJA

A ka një strategji për parandalimin e vetë-dëmtimit dhe tendencave vetëvrasëse?

PYET: Fëmijët | Personelin (personelin mjekësor) | Drejtorin

KONTROLLO:

- Programin parandalues të kujdesit shëndetësor, shih nëse përfshin parandalimin e vetë-dëmtimit dhe prirjeve për vetëvrasje
- Informacionin shëndetësor / arsimin mbi çështjet e përkatësisë së caktuar të adoleshentëve të tillë si vetë-dëmtimi dhe vetëvrasja
- Kualifikimin dhe trajnimin e stafit përgjegjës për informacionin – arsimin – programin parandalues, shih nëse i përgjigjet ose jo nevojave
- Perceptimin e fëmijëve rreth politikës institucionale mbi parandalimin e vetë-dëmtimit dhe vetëvrasjes dhe, shih nëse perceptohet si i dobishëm dhe kuptimplotë

Grup specifik: Vajzat

KONTROLLO:

- Politikën e shëndetit mendor të vajzave të privuara nga liria, shih nëse përfshin mbështetje të përshtatshme specifike për gjininë si dhe mbështetje të specializuar

.....

.....

.....

RrTGB 6.B, 16 | RrSM 30.c | REB 47.2 | RESHM 70.2 | KPT/Inf (2015)1, V, 116 | GjEDNj, Coselav k. Turqisë, 9.10.2012, 1413/07 (E drejta për jetën) | GjEDNj, Coselav k. Turqisë (Nr. 1413/07); Güveç k. Turqisë (Nr. 70337/01)

H. PROBLEMATIKA SEKSUALE (E DREJTA PËR SEKSUALITET, SHËNDETI SEKSUAL, SËMUNDJET E TRANSMETUESHME, ETJ.)

A kanë fëmijët e privuar nga liria akses tek arsimi i shëndetshëm seksual si pjesë e një programi parandalues të kujdesit shëndetësor?

PYET: Fëmijët | Personelin (personelin mjekësor) | Drejtorin

KONTROLLO:

- Programin parandalues të kujdesit shëndetësor, shih nëse përfshin ose jo edukimin për shëndetin seksual, parandalimin e sëmundjeve seksualisht të transmetueshme të tilla si HIV (si dhe transmetimin nga nëna tek fëmija), sëmundjeve të transmetueshme nga gjaku, praktika seksuale të rrezikshme, kushte shëndetësore specifike për gjininë; nëse përfshin edukimin mbi marrëdhëniet mes njerëzve aktivë seksualë, respektit të ndërsjellët, mos ngacmimeve seksuale dhe barazisë; këshillim
- Të drejtën për seksualitet, shih nëse fëmijët gëzojnë të drejtën për seksualitet si dhe në cilat kushte

.....

.....

.....

RrTGB 6, 14, 17, 18 | RESHM 71 | KPT/Inf (2015)1, V, 3, d, 116

.....

A large rectangular area with rounded corners, outlined in a light green color. The interior of this area is filled with horizontal dotted lines, providing a space for writing or drawing.

6. MEKANIZMAT E ANKIMIT NË DISPOZICION TË FËMIJËVE QË U ËSHTË HEQUR LIRIA⁸

Seksioni i fundit i këtij Udhëzuesi i kushtohet një aspekti të veçantë që ka një interes specifik për organizmat monitorues gjatë vizitave të tyre: fjala për mekanizmat ankimore të disponueshme për fëmijët e privuar nga liria. Fjala për mekanizma ankimore të aksesueshëm **brenda vendeve të privimit të fëmijëve nga liria e tyre** nga drejtuesit, një pjesëtar i caktuar nga personeli me këtë detyrë, ose **përmes një organizmi të jashtëm** (përmes një linje telefonike falas); i aksesueshëm për organizmat e jashtëm (të pavarur ose jo) përmes emailve, kutisë postare, telefonit ose përmes mënyrave të tjera të komunikimit; ankesa mund të jetë **formale ose informale; individuale ose kolektive; e shkruar ose verbale; e depozituar nga fëmija vetë ose përmes prindërve, kujdestarëve ose përfaqësuesve të tij/saj, ose përmes avokatit të tij/saj**. Mekanizmat ankimore janë një garanci themelore e respektimit të të drejtave të fëmijëve të privuar nga liria e tyre. Arsyeja përse një seksion i tërë i këtij Udhëzimi i është kushtuar kësaj, është e thjeshtë: mekanizmat e aksesueshëm dhe të sigurt të ankesave të mundshme për t'u ngritur prej fëmijëve të privuar nga liria e tyre përbëjnë një **mekanizëm thelbësor plotësues** për të garantuar respektimin e të drejtave të fëmijëve të privuar nga liria. Përveç kësaj, ne mendojmë se nëse e drejta e fëmijëve të privuar nga liria për t'u ankuar, zbatohet me efikasitet dhe me efektivitet, shkeljet e vogla, pakënaqësitë dhe ankesat mund të identifikohen dhe adresohen në fazën më të hershme të mundshme, duke mundësuar një promovim më të madh të të drejtave të fëmijëve dhe pa qenë nevoja që një fëmijë të presë derisa të ndodhë vizita monitoruese për të ngritur zërin për shkeljen si dhe për të kërkuar vënien e drejtësisë në vend.

Në praktikë, fëmijët e privuar nga liria mund ta gjejnë shumë të vështirë për të bërë ankesa qoftë ndaj organizmave të brendshëm, ashtu edhe ndaj organizmave të jashtëm. Prej tyre shpesh herë pritet që të përdorin procedurat e ankimit që janë zhvilluar për përdorimin nga të rritur dhe të cilat nuk janë përshtatur as me kapacitetin e fëmijëve, as me zhvillimin e tyre ose me moshën dhe shkallën e cënueshmërisë së tyre. Fëmijët e gjejnë veten në një mjedis me të cilin nuk janë të familjarizuar dhe që nganjëherë për më tepër është armiqësor. Ata mund të kenë frikë për t'u ankuar nga frika e pasojave negative të të ankuarit ndaj personelit me të cilin janë në kontakt çdo ditë. Ata mund të mos jenë të vetëdijshëm që kanë arsye për t'u ankuar dhe për shembull, që përdorimi i dhunës si një formë ndëshkimi është një praktikë e zakonshme dhe e përhapur.

⁸ Marrë nga botimi i PRI / IPIJ E drejta e fëmijëve të privuar nga liria për t'u ankuar (The right of children deprived of liberty to make complaints) (2013) http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2013/08/Briefing_child-complaints-v4_FINAL.pdf me leje nga PRI

Ndoshta, ajo që është më e rëndësishmja, ata mund të mos kenë besim dhe as bindje që ankesat e tyre do të besohen ose vlerësohen siç duhet. Kjo mund të ndodhë veçanërisht në rastet e shfrytëzimit dhe abuzimeve seksuale të cilat mund të lidhen me stigmatizimin, turpërimin dhe fshehtësinë. Mund të ekzistojë një nën-kulturë ndër fëmijët e burgosur që ankesat rreth keqtrajtimit nga fëmijët e tjerë ndalohen rreptësisht, e nëse veprojnë ndryshe mund të përballen me hakmarrje.

6.1. Qëllimet dhe objektivat e mekanizmave të ankimit

Fëmijët të cilët janë privuar nga liria e tyre, kanë të drejtën për të bërë kërkesa dhe/ose të ankohen për kushtet, trajtimin dhe kujdesin ndaj tyre përmes mekanizmave të cilët janë lehtësisht të aksesueshëm, të ndjeshëm për fëmijën, efektivë dhe të sigurt. Mbatja e të drejtës për t'u ankuar është shumë e rëndësishme për **dhënien zë fëmijëve të privuar nga liria e tyre** si dhe garantimin që të drejtat e tjera të tyre të njeriut, mbrohen. Të tilla kërkesa dhe/apo ankesa mund të ngrihen në lidhje me çështjet e rutinës së përditshme të tilla si sigurimi i ushqimit dhe ujit të bollshëm si dhe aksesit në mjediset çlodhëse. Ata mund të ngrenë gjithashtu shqetësime rreth mundësisë për t'u arsimuar ose vizitave ose kontakteve, dyshimeve për keqtrajtimit të tilla si torturë, dhunë, abuzim dhe shfrytëzim nga policia, personeli ose fëmijët e tjerë të privuar nga liria.

Shpesh, shumë ankesa të vogla mund të trajtohen me efikasë dhe efektivisht përmes mekanizmave informale, të tillë si kërkesa verbale individuale ose kolektive, si dhe përmes ndërmjetësitit. Sidoqoftë, fëmijët e kanë të nevojshme që t'u garantohej akses në sistemet formale ankimore në rastet kur mekanizmat informale kanë shteruar ose kanë arritur kufijtë e tyre, ose për të adresuar shkeljet e tyre të të drejtave të tyre përmes një procesi procedural.

Procedurat efikase ankimore mund të shikohen si pjesë e trajtimit të fëmijëve të privuar nga liria e tyre, gjë që kontribuon tek përforcimi i respektit të tyre për të drejtat dhe liritë themelore të njeriut. Si mekanizmat formalë ashtu edhe ato informale të ankimit, mund të garantojnë **që vendet privuese të lirisë ndaj fëmijëve janë transparente dhe llogaridhënëse** për realizimin e të drejtave të fëmijëve nën kujdesin e tyre. Ato mund të shërbejnë si **pengesë ndaj shkeljeve të të drejtave të fëmijëve, si një masë ç'tensionimi e hershme e situatës, të ndihmojë me riintegrimin si dhe të sjellë informacion rreth keqtrajtimit të rënda** ndaj fëmijëve në lëmin publik. Për më tepër, kur autoritetet në mënyrë sistematike analizojnë kërkesa dhe/ose ankesat që janë bërë, kjo mund t'i ndihmojë ata që të **identifikojnë sfidat dhe ndryshimet e nevojshme në politikat, praktikat dhe legjislacion**. Institucionet privuese të lirisë së fëmijëve, të cilat kanë procedura efektive (formale dhe informale) ankimore, krijojnë gjithashtu bindje tek publiku që institucionet po punojnë për të garantuar që fëmijët të jenë të vetëdijshëm për të drejtat e tyre, janë fuqizuar për të kërkuar respekt dhe janë duke u rehabilituar.

6.2. Parimet bazë për sistemet e ankimitit

A. AKSESI

- Në radhë të parë, fëmijët duhet që të informohen sapo të mbërrijnë në komisariatit e policisë dhe/apo vendin e privimit nga liria si verbalisht, ashtu edhe me shkrim rreth ekzistencës së mekanizmave ankimore të brendshme dhe të jashtme, formale dhe informale, individuale dhe kolektive. Kopjet e **Udhëzuesit** të ankesave duhet të bëhen të disponueshme me kërkesën e këshilltarit ligjor, prindit ose kujdestarit të fëmijës.

Ekzistojnë një sërë **strategjish** të cilat mund të përdoren për të **zgjerrur aksesin tek** mekanizmat konfidencialë ankimi orë të tillë si:

- Përdorimi i sistemeve të kutive të mbyllura në të cilat fëmijët mund të postojnë ankesat e tyre
- Garantimi i aksesit tek linjat telefonike falas të ndihmës, tek materialet e shkrimit (letër, stilolaps, zarfe dhe pulla) ose madje tek formularët elektronikë
- Organizimi i një aksesit të përjavshëm tek shërbimet e avokatit, organizatave të shoqërisë civile ose mekanizmave të jashtme ankimore

B. NDJESHMËRIA NDAJ FËMIJËS

- Përveç sigurimit të Udhëzimeve të shkruara, **procesi i hartimit të kërkesave dhe/apo ankesave duhet t'i shpjegohet qartësisht fëmijës në një mënyrë gjithëpërfshirëse dhe miqësore ndaj fëmijës si dhe në një gjuhë të kuptueshme për të.** Masat e veçanta, për shembull, përdorimi i fotove ose vizatimeve duhet siguruar gjithashtu. Afishimi i posterave mund të jetë gjithashtu i dobishëm. Fëmijët duhet të kenë të drejtën për të bërë një kërkesë dhe/apo ankesë mbi çfarëdo baze në lidhje me kushtet, trajtimin dhe kujdesin ndaj tyre, qoftë edhe shkurtimisht – dhe këto baza arsyetimesh nuk duhen kufizuar.

Fëmijëve duhet t'u sigurohet **asistenca e përshtatshme dhe/ose ndihmë ligjore** me qëllim për t'i mundësuar ata që të dorëzojnë kërkesa dhe/ose ankesa në linjë me rregulloret dhe Udhëzimet. Fëmijët do të lejohen që të bëjnë një kërkesë dhe/ose depozitojnë një ankesë, ose familjarët e tyre ose përfaqësuesit ligjor të tyre duhen lejuar për ta bërë këtë në emër të tyre kur kjo është në interesin më të mirë të tyre.

- Format alternative** – të pavarura nga të diturit shkrim e këndim – duhet të jenë të disponueshme gjithashtu. Nëse janë përdorur formularët e ankimit, ato duhet të jenë të thjeshtë, lehtësisht të disponueshëm (p.sh. fëmijët nuk duhet të kenë përsë t'ia kërkojnë ato stafit) dhe falas.

Në varësi të mandatit të tyre, **organizatat e shoqërisë civile** mund të japin një kontribut të jashtëzakonshëm të jashtëm për garantimin që mekanizmat e ankimit të njihen, të jenë të askesueshëm dhe efikas si dhe miqësorë ndaj fëmijës dhe ato mund t'i ndihmojnë fëmijët në përgatitjen për ankesat e tyre.

Ato mund të kenë gjithashtu të drejtën që të paraqesin një ankesë të brendshme në emër të një fëmije ose grupi fëmijësh me kushtin që këta të fundit të japin miratimin e tyre duke qenë të informuar paraprakisht.

Kërkesat dhe/apo procedurat e ankimit nuk ka përse të shkruhen në mënyrë formale për të qenë efektive. Një pikë tjetër për t'u marrë në konsideratë është nëse stafit ose mentorëve u kërkohet specifikisht t'u përgjigjen kërkesave informale e verbale të fëmijëve. **Fëmijët duhet të jenë në gjendje që ta komunikojnë ankesën e tyre në gjuhën e tyre (me ndihmën e përkthyesve nëse është e nevojshme).** Fëmijët duhet të jenë në gjendje që të pyesin në çfarëdo kohe rreth ankesës së tyre, personin përgjegjës për trajtimin e saj.

C. SIGURIA

Fëmijët duhet të kenë të **drejtën që të kenë konfidencialitet** kur aplikojnë për një **kërkesë dhe/ose ankesë si dhe gjatë procedurës së ankimit**, paçka se shpesh herë kjo nuk vërehet në praktikë. Kjo mund të arrihet duke patur një kuti të kyçur ankesash që vendoset e ndodhet në një vend të askesueshëm i cili nuk është nën mbikëqyrjen e pandërprerë nga stafi ose nga sistemet CCTV, me masa të qarta për sa i takon atij që mund të hapë kutitë si dhe kur, si dhe në lidhje me konfidencialitetin e korrespondencës së mbrojtur (postës dhe emaileve). Organizmat monitorues dhe/apo ankimorë duhet të zhvillojnë gjithashtu strategji me qëllim mbledhjen e kërkesave dhe/apo ankesave kur vizitojnë institucionet në një mënyrë të atillë që fëmija i cili ankohet të mos mund të identifikohet nga fëmijët e tjerë të dënuar ose nga personeli.

Duhet të ekzistojë mundësia që kërkesat dhe/apo ankesat të depozitohen në mënyrë anonime.

D. EFEKTIVITETI

Çdo vend privues i lirisë duhet të ketë një **tërësi politikash dhe procedurash të brendshme për trajtimin e kërkesave dhe/ose ankesave**. Me qëllim që procedurat e kërkesave dhe/ose ankesave të jenë kuptimplota dhe efektive, çfarëdo kërkesë dhe/ose ankesë duhet trajtuar **pa vonesë**. **Për kërkesat dhe/ose ankesat e brendshme, niveli maksimal i procedurës duhet parashtruar në udhëzime të shkruara dhe fëmijët duhet të jenë të vetëdijshëm për kuadrin kohor brenda të cilit ata mund të presin dhe të kërkojnë për përgjigje.**

Ankesat ose kërkesat e vogla mundet që në përgjithësi të trajtohen me efikasitet dhe efektivitet përmes mekanizmave informalë të tillë si ndërmjetësimi. Këto qasje “të buta” të cilat janë elastike, duhen inkurajuar atje ku është e përshtatshme, me qëllim gjetjen e një zgjidhjeje të shpejtë me fitim të dyanshëm për palët e përfshira.

Ankesat e llojit më formal duhet të iniciojnë një procedurë efektive hetimore: për ankesat e brendshme, kjo duhet të përfshijë një rishikim të dokumenteve nga drejtori i institucionit, dëgjim të fëmijës ose fëmijëve të përfshirë si dhe të dëshmitarëve të tjerë përfshi pjesëtarët e personelit, dëgjimin nga ekspertët mjekësorë si dhe nga ekspertët e tjerë si dhe kërkimin e informacionit nga autoritetet e tjera. Praktika e mirë do të përfshijë vizita në terren tek mjediset nga kreu i institucionit, veçanërisht aty ku dyshimet e ngritura kërkojnë një ndërhyrje të menjëhershme, për shembull me një ankesë për dhunë ose abuzim.

Për mekanizmat e jashtme ankimore, proceset hetimore dhe procedurat duhet që minimalisht të përfshijnë të drejtën e fëmijës ose të fëmijëve për t’u dëgjuar personalisht në përputhje me nenin 12 të KDF-së. Mekanizmat ankimorë të jashtëm duhet që gjithashtu të thërrasin dëshmitarë e të kërkojnë mendimin e ekspertëve, t’u lejojnë fëmijëve të përfaqësohen ligjërisht e të kenë akses tek dosjet përkatëse të rasteve.

Mekanizmat ankimorë duhet të kenë fuqinë për të marrë **veprime të duhura ligjore ose të tjera**, të tilla si kompensimi i viktimave për dëmet e shkaktuara dhe/ose nisjen e procedurave disiplinore ose civile kundër zyrtarëve me miratimin e fëmijës dhe/ose prindërve të tij/saj. Kur është e nevojshme, mekanizmat e ankimit duhet që **ankesën t’ia referojnë prokurorit** për hetime penale dhe ndjekjen penale të çështjes. Në praktikë, shumë avokatë populli mundet që vetëm të lëshojnë rekomandime jo detyruese ndaj autoriteteve të institucionit penitenciar dhe kjo mund të jetë një formë joefikase zgjidhjeje nëse këto rekomandime nuk merren në konsideratë dhe zbatohen.

 Profesionistët të cilët punojnë me fëmijët e privuar nga liria e tyre **duhet të jenë të mirë-trajnuar** lidhur me rolin që mekanizmat e ankesave mund të luajnë në krijimin e një institucioni të rregullt, të sigurt dhe transparent, dhe vlerën e tyre në ndërmjetësimin fillestar gjë kjo e cila mund të kontribuojë në parandalimin e ankesave më të rënda ose shkeljen të drejtave të fëmijëve. **Një politikë e përgjithshme ankimore** duhet që gjithashtu ta sigurojë stafin që hetuesit e ankesave do të jenë të paanshëm dhe të drejtë.

 Duhet të ketë një procedurë formale, transparente dhe të aksesueshme për fëmijët të cilët ankohen për torturim dhe trajtim çnjerëzor ose degradues. Ata duhet të jenë në gjendje të përdorin këtë procedurë pa frikë për kundërpadi dhe me akses tek një autoritet i pavarur. Dyshime të tilla duhen referuar, pa vonesë, tek një organizëm që është i pavarur prej atyre që janë të përfshirë në ngjarje.

Arsyet për çfarëdo refuzimi të një ankese i duhen shpjeguar fëmijës dhe duhet të ketë **rrugë për apelimin** nga fëmijët e këtij vendimi drejt një autoriteti tjetër përbrenda sistemit të drejtësisë ose së jashtmi ndaj një organizmi gjyqësor. Institucionet pritëse si dhe autoritetet e tjera duhet të **dokumentojnë ankesat** si dhe gjetjet dhe veprimet korresponduese, si dhe t’ia nënshtrojnë ato një shqyrtimi rutinë me qëllim përcaktimin e trendëve dhe vazhdave të zakonshme. Për shembull, mund të ndodhë që shumë prej ankesave janë të lidhura me të njëjtin pjesëtar të personelit.

Për të promovuar transparencën si dhe për të siguruar të dhëna dhe informacion jetik për të patur politika dhe planifikime të informuara mirë, numrin e rasteve, natyrën e ankesave që bëhen prej fëmijëve si dhe rezultatet duhen botuar të tëra rregullisht, ndërkohë që mbrojmë identitetin dhe konfidencialitetin e atyre që janë të përfshirë.

6.3. Tek kush mund të ankohen fëmijët?

Mekanizmat ankimorë mund të marrin shumë forma të ndryshme dhe fëmijët duhet të kenë akses tek mënyrat e ankimit si brenda ashtu edhe jashtë sistemit të drejtësisë për fëmijët. Ata duhet të jenë në gjendje që t’i drejtojnë ankesa **organizmave të brendshme** të cilat kanë përgjegjësi për institucionin ku fëmija është i privuar nga liria e tij/saj si dhe tek **organizmat e jashtëm të pavarur** të tillë si avokati i popullit, Institucionet Kombëtare të të Drejtave të Njeriut, organizmat e pavarur monitorues si organizmat gjyqësorë.

Ekziston një lidhje e rëndësishme mes procedurave ankimore dhe organizmave monitorues dhe fëmijët duhet që gjithashtu të kenë të drejtën për t’u folur me vetëbesim monitoruesve të institucioneve të privimit të lirisë, të cilët, në varësi të mandatit të tyre, mund të kenë autoritet për të vepruar mbi bazën e ankesave të tyre ose për t’i referuar ata tek mekanizmat kompetentë dhe të përshtatshëm.

Fëmijët duhet që gjithashtu të kenë akses tek depozitimi i ankesave ndaj **organizmave ndërkombëtarë të të drejtave të njeriut** të tilla si Komiteti i OKB kundër Torturës, Komiteti i OKB-së për të Drejtat e Njeriut mbi të Drejtat e Fëmijës (që prej Protokollit Opsional mbi Procedurën e Komunikimit që hyri në fuqi në Prill 2014) si dhe **organizmave rajonalë** të tillë si Komiteti Evropian i të Drejtave Sociale (përmes mekanizmit të ankesave kolektive) si dhe Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut.

7. INFORMACION I MËTEJSHËM, LEXIME DHE SHTOJCA

Konceptimi i këtij Udhëzuesi është bazuar mbi rezultatet e hulumtimit kombëtar të kryer në 14 vendet partnere evropiane të projektit “**Të Drejtat e Fëmijëve Pas Hekurave**” si dhe mbi punën e përbashkët, reflektimet dhe përvojat e ndara nga partnerët dhe ekspertët e njohur të projektit të lart-përmendur gjatë 3 seminareve ndërkombëtare të organizuara më 2014 dhe 2015.

Frymëzimi u mor gjithashtu nga **libra dhe udhëzime të ndryshme metodologjike në monitorimin** e konteksteve të tjera të ndalimit, të tilla si ato të **Shoqatës për Parandalimin e Torturës (SHPT)** si dhe **reflektime dhe materialet trajnuese të Penal Reform International**. Një sërë **artikujsh, botimesh, hulumtimesh dhe raportesh** mbi temat e trajtuara nga ky Udhëzues, janë marrë parasysh gjithashtu.

Të gjithë dokumentet e përdorura si burime frymëzimi e reference në hartimin e këtij Udhëzuesi si dhe **të tëra materialet përkatëse të leximit dhe informacionet e mëtejshme** mbi temën e privimit nga liria të fëmijëve, mund të gjenden në sitin e mëposhtëm:

www.childrensrightsbehindbars.eu

SHTOJCA 1: Konventa për të Drejtat e Fëmijës (versioni i thjeshtëzuar)

Jo të gjithë pjesëtarët e organizmave monitorues janë avokatë dhe/ose të familjarizuar me instrumentin më të rëndësishëm e të detyrueshëm të të drejtave të njeriut që mbulon pothuajse të tëra aspektet e jetës së fëmijës: KDF-ja e vitit 1989. Të drejtat që u jepen fëmijëve mbi bazën e KDF-së janë të pandashme si dhe të ndërlidhura. Rëndësi e barabartë duhet t'i jepet secilës të drejte përderisa secila prej tyre është themelore për dinjitetin e fëmijës.

Me qëllim për të lehtësuar njohjen e KDF-së në kuadër të procesit të monitorimit, ne kemi hartuar një version të thjeshtëzuar të saj që është i lehtë për t'u shqyrtuar nga çdo specialist që do të vizitojë një vend privimi të lirisë së fëmijëve.

KATËR PARIMET BAZË

Mos-diskriminimi ^{neni 2}

KDF-ja gjen zbatim tek të gjithë fëmijët pavarësisht racës, ngjyrës së lëkurës, gjinisë, gjuhës, fesë, pikëpamjeve politike, prejardhjes kombëtare, etnike ose sociale, pronave, aftësisë së kufizuar ose ndonjë status tjetër që ka qoftë fëmija, qoftë prindi ose kujdestari ligjor i tij ose i saj.

Interesi më i mirë i fëmijëve ^{neni 3 par. 1}

Ky parim duhet të jetë një faktor kryesor në të tëra veprimet që kanë të bëjnë me fëmijët. Kjo gjen zbatim tek gjithë të rriturit të cilët ndërmarrin vendime të cilat ndikojnë tek fëmijët, publike ose private qofshin, tek institucionet e mirëqenies sociale, si dhe tek gjykatat, autoritetet administrative ose organizmat legjislativë.

Mbijetesha dhe zhvillimi i fëmijës ^{neni 6}

Qeveritë kanë detyrimin që të garantojnë mbijetesën dhe zhvillimin e çdo fëmije.

Pjesëmarrja e fëmijës ^{neni 12}

Çdo fëmijë ka të drejtën që të shprehë se si ndjehet rreth vendimeve të cilat ndikojnë tek ai/ajo si dhe që mendimi i tij/saj të merret seriozisht. Aftësia e një fëmije për të formuar dhe shprehur mendimin e tij/saj, zhvillohet me rritjen e tij/saj. Kur përcaktohet pesha që duhet t'i jepet pikëpamjeve të fëmijës, duhet marrë parasysh mosha, zhvillimi dhe niveli i pjekurisë së fëmijës.

TË DREJTAT E FËMIJËS SIPAS KDF-SË:

Çdo fëmijë:

- **Përkufizimi i fëmijës** ^{neni 1}
... nën moshën 18 vjeçare ka të drejtën që të konsiderohet fëmijë si dhe të gëzojë të drejtat e siguruarat për të nga KDF-ja;
- **Mos-diskriminimi** ^{neni 2}
Gëzon të drejtën për të mos u diskriminuar;
- **Interesi më i mirë i fëmijës** ^{neni 3}
Gëzon të drejtën që interesi më i mirë i tij/saj të jetë faktori kryesor që merret parasysh në çështjet që e prekin atë
- **Realizimi i të drejtave** ^{neni 4}
Do të jetë në gjendje që të jetë i sigurt se qeveria e tij/saj do të bëjë të gjitha përpjekjet për të garantuar të drejtat që burojnë nga KDF-ja;
- **Udhëzimi prindëror** ^{neni 5}
Duhet të jetë në gjendje që të jetë i sigurt se qeveria e tij do ta respektojë rolin e prindërve të vet në rritjen e tij
- **Mbijetesat dhe zhvillimi** ^{neni 6}
Gëzon të drejtën e qenësishme për të jetuar e për të mbijetuar, dhe duhet të jenë në gjendje që t'i besojë qeverisë të tij/saj për garantimin e mbijetesës dhe zhvillimit të tij ose të saj
- **Regjistrimi, emri dhe kombësia** ^{neni 7}
Gëzon të drejtën për të patur emër, kombësi, të njohë prindërit e tij ose saj, si dhe të rritet prej tyre;
- **Ruajtja e identitetit** ^{neni 8}
Duhet të jetë në gjendje t'i besojë qeverisë së tij/saj për mbrojtjen e identitetit të tij/saj, përfshi emrin e tij/saj, kombësinë dhe lidhjet familjare
- **Ndarja nga prindërit** ^{neni 9}
Gëzon të drejtën për të jetuar me prindërit e tij/saj si dhe të mbajë lidhjet me ta kur jetojnë veçmas njëri-tjetrit;
- **Ribashkimi me familjen** ^{neni 10}
Gëzon të drejtën e ribashkimit, dhe ndërkohë të mbajtjes së kontakteve me prindin/prindërit e tij/saj po që se këta të fundit jetojnë në një tjetër vend;
- **Rrëmbimi** ^{neni 11}
Gëzon të drejtën të jetë i/e mbrojtur nga rrëmbimi
- **Pjesëmarrje** ^{neni 12}
Gëzon të drejtën që të shprehë lirisht pikëpamjet e tij/saj e që këto pikëpamje të merren seriozisht;
- **Liria e shprehjes** ^{neni 13}
Gëzon të drejtën për t'u informuar si dhe lirinë e fjalës;
- **Liria e të menduarit, ndërgjegjes dhe shprehjes** ^{neni 14}
Gëzon të drejtën për lirinë e mendimit, ndërgjegjes dhe fesë;

➤ **Liria e shoqërimit** neni 15

Gëzon të drejtën e lirisë së shoqërimit the tubimit paqësor;

➤ **Privacia** neni 16

Gëzon të drejtën për respektim të privacisë së tij/saj

➤ **Informacioni dhe media masive** neni 17

Gëzon të drejtën e informimit të besueshëm, të aksesueshëm dhe të përshtatshëm nga media;

➤ **Përgjegjësitë prindërore** neni 18

Gëzon të drejtën për t'u rritur nga të dy prindërit, dhe po të jetë e nevojshme, prindërit e tij të gjejnë mbështetjen e duhur nga qeveria në zbatimin e përgjegjësiave të tyre prindërore

➤ **Mbrojtja nga dhuna** neni 19-20-21

Gëzon të drejtën për t'u mbrojtur nga çfarëdo forme dhune;

Kush është përkohësisht dhe në mënyrë permanente i privuar nga mjedisi i tij ose i saj familjar, gëzon të drejtën për mbrojtje dhe ndihmesë të veçantë nga qeveria;

Duhet të jetë në gjendje që të mbështetet tek qeveria për të garantuar që adoptimi ndodh vetëm nëse kjo është në interesin më të mirë të fëmijës;

➤ **Fëmijët refugjatë** neni 22

Që janë refugjatë (apo që kërkojnë statusin e refugjatit) gëzojnë të drejtën për të patur një mbrojtje dhe ndihmesë humanitare të veçantë;

➤ **Fëmijët me aftësi të kufizuara** neni 23

... me aftësi të kufizuara, gëzojnë të drejtën për një kujdes, mbështetje dhe mbrojtje të veçantë, për t'u bërë atyre të mundur jetimin e një jete të plotë dhe të fisme, marrjen pjesë në mënyrë aktive në komunitet dhe një jetesë sa më të pavarur që të jetë e mundur;

➤ **Shëndeti** neni 24

Ka të drejtën për kujdesin dhe institucionet shëndetësore më të mira të mundshme për trajtimin e sëmundjeve dhe për rehabilitim shëndetësor;

➤ **Rishikim periodik** neni 25

... që është nën kujdesin e autoriteteve, dhe nuk po jeton me prindërit e tij/saj, ka të drejtën që situata e jetesës së tij/saj të rishikohet periodikisht me qëllim për të parë nëse ajo situatë vazhdon të jetë më e përshtatshme ose jo;

➤ **Siguria shoqërore** neni 26

Gëzon të drejtën të përftojë nga siguria shoqërore, përfshi sigurimet shoqërore;

➤ **Standard të përshtatshëm jetese** neni 27

Gëzon të drejtën për një standard të përshtatshëm jetese i cili të jetë aq i mirë sa të plotësojë nevojat e tyre fizike ose psikologjike;

➤ **Arsimi** neni 28-29

Gëzon të drejtën për t'u arsimuar në mënyrë cilësore në arsimin fillor që është falas;

➤ **Grupet minoritare/indigjene** neni 30

Që i takon një minoriteti etnik, fetar ose gjuhësor, gëzon të drejtën që të ketë kulturën e tij/saj si dhe të shpallë dhe praktikojë fenë e tij/saj, ose të përdoro gjuhën e tij/saj;

➤ **Koha e lirë dhe loja** neni 31

Gëzon të drejtën e çlodhjes, lojës dhe pjesëmarrjes lirisht në jetën kulturore e artistike si dhe në veprimtari argëtuese;

➤ **Puna e fëmijëve** neni 32

Gëzon të drejtën e të qenurit i mbrojtur nga shfrytëzimi i ekonomik si dhe nga kryerja e çfarëdo pune që ka gjasa të jetë e rrezikshme ose që ndërhyr tek arsimit i fëmijës, ose që është e dëmshme për shëndetin, fizikun, mendjen, shpirtin, moralin ose zhvillimin shoqëror të fëmijës

➤ **Mbrojtje nga lëndët narkotike** neni 33

Gëzon të drejtën të jetë i mbrojtur nga drogat e dëmshme dhe nga tregtia e drogës;

➤ **Abuzimi seksual** neni 34

Gëzon të drejtën të jetë i mbrojtur nga çfarëdo forme shfrytëzimi dhe abuzimi seksual;

➤ **Rrëmbimi, shitja dhe trafikimi** neni 35

Duhet të jetë në gjendje që të mbështetet tek qeveria për marrjen e të tëra masave të mundshme për të garantuar që ata nuk rrëmben, shiten ose trafikohen;

➤ **Forma të tjera shfrytëzimi** neni 36

Duhet të mbrohet nga shfrytëzimi ose veprimtari të tjera që mund të dëmtojnë mirëqenien dhe zhvillimin e tyre;

➤ **Ndalimi dhe ndëshkimi** neni 37

Gëzon të drejtën të mbrohet nga çfarëdo forme trajtimi mizor ose çnjerezor. Asnjë fëmijë nuk do të privohet në mënyrë të jashtëligjshme prej lirisë së tij/saj dhe dënimet me vdekje ose me burgim të përjetshëm nuk duhet të jenë të zbatueshme për fëmijët. Fëmijët të cilët janë privuar nga liria e tyre duhen vendosur veçmas të rriturve dhe fëmija duhet të ketë akses tek ndihma ligjore dhe ajo e formave të tjera si dhe mundësi kontakti me familjen e tij/saj;

➤ **Konflikti i armatosur** neni 38

Gëzon të drejtën të jetë i mbrojtur nga konfliktet e armatosura;

➤ **Kujdesi për viktimat** neni 39

...kanë rënë viktimë e konflikteve të armatosura, trajtimet degradues ose çnjerezor, abuzimit, neglizhimit ose shfrytëzimit, gëzojnë të drejtën për një kujdes të duhur fizik dhe psikologjik për t'i ndihmuar ata që të rimëkëmben dhe të riintegrohen në shoqëri;

➤ **Drejtësia për të miturit** neni 40

...akuzohet për shkeljen e ligjit, gëzon të drejtën për ndihmë ligjore dhe trajtim të drejtë përbrenda klauzoleve ligjore. Nga qeveritë kërkohet përcaktimi i një moshe minimale poshtë të cilës fëmijët nuk mund të mbahen përgjegjës penalisht si dhe të sigurojë garancitë minimale për drejtësi dhe zgjidhjen e drejtë dhe të shpejtë të procedurave gjyqësore ose atyre alternative;

➤ **Respektimi i standardeve superiore** neni 41

Gëzon të drejtën që të ketë dispozita të tjera ligjore që janë përmbi ato të KDF-së nëse ato i sigurojnë atij ose asaj një mbrojtje më të mirë;

➤ **Njohuri të të drejtave** neni 42

Gëzon të drejtën për të qenë i informuar në mënyrën e duhur për të drejtat e tij/saj.

SHTOJCA 2: Procedurat dhe aspektet etike për intervistimin e fëmijëve të cilëve u është hequr liria, gjatë një procesi monitorimi

Ky dokument ofron Udhëzimet për krijimin e procedurave si dhe specifikon faktorët etikë që duhen ndjekur kur intervistojmë fëmijët gjatë vizitave monitoruese në vendet ku fëmijët janë privuar nga liria e tyre.

Qëllimi i këtij aneksi është të ndihmojë organizmat monitorues në ngritjen e procedurave të tyre si dhe udhëzimeve etike duke marrë në konsideratë të tëra parimet, masat paraprake si dhe specifikat që duhen mbajtur parasysh ndërkohë që përgatitin, kryejnë dhe përfundojnë intervistat me fëmijët e privuar nga liria e tyre.

PARIMET KYÇ PËR KRYERJEN E MONITORIMIT NË VENDET E PRIVIMIT NGA LIRIA

 Shih – Seksioni 3.4. – f37

- MOS SHKAKTO DËM
- NJIHI STANDARDET
- RESPEKTO AUTORITETET DHE PERSONELIN NË DETYRË
- BESUESHMËRI
- KONFIDENCIALITET
- SIGURIM
- NDJESHMËRI
- OBJEKTIVITET
- VIZIBILITET

INTERVISTA INDIVIDUALE / FOKUS GRUP(E) ME FËMIJËT

□ Shih – Seksioni 4.3./D. – f73

☉ Përpara intervistës:

1 Fëmijët që do të intervistohen

- Identifikimi
- Miratim me informim paraprak
- Masa paraprake

3 Intervistuesi(t)

- Përvojë / Përgatitje – trajnim
- Gjinia
- Përkthimi

2 Vendndodhja e intervistës

- Privacia
- Siguria dhe “rehatia”

4 Regjistrimi

- Metoda
- Konfidencialiteti

Çështje dhe probleme të zakonshme me gjasa për t'u hasur gjatë intervistave

☉ Gjatë intervistës:

1 Hyrje

- Prezantimi i intervistuesve, kontekstit, objektivave dhe shpjegimi i përdorimit të informacionit të mbledhur
- Parashikueshmëria
- Thyerje akulli
- Jo shpresa të pabaza

- Siguria
- Sjellja e intervistuesit si dhe gjuha trupore
- Informacion pa anshmëri

3 Mbyllja

- Kufizimet / mos krijimi i shpresave të kota
- Komente pozitive
- Mirënjohje / Bëje këtë përvojë kuptimplotë për fëmijët

2 Marrja në pyetje

- Mirëbesimi dhe vetëbesimi

☉ Pas intervistës:

1 Kontroll kryq

- Intervista të tjera me fëmijët, personelin, drejtorin, njerëz të tjerë
- Regjistrimet dhe regjistrat
- Vëzhgim

3 Raportim

- I jashtëm
- I brendshëm
- Shpërndarja
- Ndjekja e vazhdimësisë
- Strategji të tjera zbatimi
- Vlerësimi i ndikimit

2 Ndjekja e vazhdimësisë

- Komentet ndaj fëmijëve
- Hakmarrja
- Dyshimet për shkelje
- Ankesat

SHTOJCA 3: Politika për mbrojtjen e fëmijës

Secilit preson që do të kryejë një vizitë monitoruese në një institucion ku fëmijët janë privuar nga liria e tyre, duhet t'i kërkohet të firmosë një politikë për mbrojtjen e fëmijëve. **Shih** – Seksioni 4.1 / G. – f.56

Kjo shtojcë është formuluar me qëllim për të ndihmuar organizmat monitorues që të ndërtojnë politikën e tyre të mbrojtjes së fëmijëve, në përputhshmëri me parimet e tyre si dhe me suazën e mandatit dhe funksionin e tyre.

POLITIKA PËR MBROJTJEN E FËMIJËS DUHET TË PËRMBAJË (POR NUK DUHET KUFIZUAR TEK) ELEMENTËT VIJUES:

Parimet e mbështetura nga organizmi monitorues gjatë kohës së monitorimit të institucionit të vizituar.

P.sh.: interesi më i mirë i fëmijës, siguria dhe mbrojtja e fëmijës nga çfarëdo forme rreziku prej dhunës ose keqtrajtimit, mbarëvajtja e fëmijë, pjesëmarrja e fëmijës, e drejta për të patur zgjidhje efektive, e drejta për arsim, rehabilitim dhe riintegrim në shoqëri, etj.

Plotësimi i organikës

- Procesi i rekrutimit, përzgjedhja e pjesëtarëve të skuadrës
 Shih – Seksionin 4.1. / F. – f.54
- Përgatitje dhe trajnim i pjesëtarëve të skuadrës
 Shih – Seksioni 4.1. / F. – f.54

Privaci dhe konfidencialitet

 Shih – Seksionin 3.3. – f.32

Të drejtat e njeriut: Kuadri dhe standardet ligjore ndërkombëtare të lidhura me kontekstin e privimit nga liria të miturve.

 Shih – Seksionin 1.2. – f.17

Abuzimet ose keq-trajtimet e fëmijëve

- Përkufizimi dhe llojet e abuzimit ose keqtrajtimeve (p.sh. neglizhencë, abuzim psikologjik, fizik ose seksual, keqtrajtim, etj.)
- Rolet dhe përgjegjësitë e secilit prej shërbimeve (të brendshme si dhe të jashtme) kompetente për trajtimin e rasteve të abuzimeve ose keq-trajtimeve
- Informacioni i kontaktit

Parandalimi i abuzimit dhe keqtrajtimeve të fëmijëve:

- Strategji
- Procedura

Raportimi dhe reagimi ndaj abuzimit ose keqtrajtit të fëmijëve:

Shih – Seksioni 6.2. – f.149 dhe Seksioni 6.3. – f.152

- Dyshime për abuzim ose keq-trajtim
- Ankesa për abuzim ose keq-trajtim
- Zbulimi i shenjave dhe simptomave të abuzimit ose keq-trajtit
- Raportimi dhe përgjigjet e brendshme
- Referencat e jashtme
- Procedurat e rasteve urgjente
- Ndjekja e vazhdimësisë së një referimi ose ankese

Masa ndëshkimore / hakmarrje

- Strategjitë e parandalimit
- Procedurat e mbrojtjes
- Raportim
- Ndjekja e vazhdimësisë

SHTOJCA 4: Jurisprudenca e GjEDNJ- së

ÇËSHITJA	DATA	NUMRI	E DREJTA (TË DREJTAT)
Adamkiewicz k. Polonisë	02.03.2010	Nr. 54729/00	<i>E drejta për ndihmë ligjore E drejta për një gjykim të drejtë</i>
Coselav k. Turqisë	09.10.2012	Nr. 1413/07	<i>E drejta për të jetuar</i>
Dushka k. Ukrainës	03.02.2011	Nr. 29175/04	<i>Ndalimi i trajtimit çnjerëzor ose degradues</i>
Güveç k. Turqisë	20.01.2009	Nr. 70337/01	<i>Ndalimi i trajtimit çnjerëzor ose degradues</i>
Mahmundi dhe të tjerët k. Greqisë	31.07.2012	Nr. 14902/10	<i>Ndalimi i trajtimit çnjerëzor ose degradues</i>
M.S.S k. Belgjikës dhe Greqisë [GC]	21.01.2011	Nr. 30696/09	<i>Ndalimi i trajtimit çnjerëzor ose degradues E drejta për zgjidhje efektive</i>
Mubilanzila Mayeka dhe Kaniki Mitunga k. Belgjikës	12.10.2006	Nr. 13178/03 3	<i>Ndalimi i trajtimit çnjerëzor ose degradues</i>
Muskhadzhiyeva dhe të tjerët k. Belgjikës	19.01.2010	Nr. 41442/07	<i>Ndalimi i trajtimit çnjerëzor ose degradues</i>
Panovits k. Qipros	11.12.2008	Nr. 4268/04	<i>E drejta për ndihmë ligjore E drejta për gjykim të drejtë</i>
Popov k. Francës	19.01.2012	Nr. 39472/07	<i>Ndalimi i trajtimit çnjerëzor ose degradues</i>
Rahimi k. Greqisë	05.04.2011	Nr. 8687/08	<i>Ndalimi i trajtimit çnjerëzor ose degradues</i>
Salduz k. Turqisë [GC]	27.11.2008	Nr. 36391/02	<i>E drejta për ndihmë ligjore E drejta për gjykim të drejtë</i>
Soykan k. Turqisë	21.04.2009	Nr. 47368/99	<i>E drejta për ndihmë ligjore E drejta për gjykim të drejtë</i>
Tarariyeva k. Ruisë	14.12.2006	Nr. 4353/03	<i>E drejta për jetën Ndalimi i trajtimit çnjerëzor ose degradues</i>

A large rectangular area with rounded corners, outlined in a light green color. The interior of this area is filled with horizontal dotted lines, providing a guide for handwriting practice. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page.

Ky botim është prodhuar me mbështetjen financiare të Programit të Drejtësisë Penale të Bashkimit Evropian, Këshillit të Evropës, the Fonds Houtman si dhe the Loterie nationale (Belgjikë). Përmbajtja e këtij botimi është përgjegjësi e vetme e Defence for Children International (DCI) – Belgjikë dhe nuk mund të merret në asnjë mënyrë si pasqyrë e pikëpamjeve të Komisionit Evropian, dhe as e politikës zyrtare të Këshillit të Evropës ose e asaj të ndonjë donatori tjetër.

©2016, Defence for Children International (DCI) - Belgjikë. Të tëra të drejtat e rezervuara. Materiali që përmban ky botim mund të citohet lirish ose rishtypet, me kushtin që t'i njihen meritat burimit nga i cili janë marrë. Kërkesat për leje për të riprodhuar ose përkthyer këtë botim, duhet të dërgohen në adresën: info@defensedesenfants.be.

ISBN: 978-2-9601826-2-0

Përpunimi grafik: Nina Carleer

Përkthyer nga: Anri Pashaj

Koordinator:

Defence for Children
DCI-BELGIUM

Partnerë:

Ludwig Boltzmann Institute
Human Rights

UNIVERSITY OF TARTU

DEFENSA DE NIÑAS Y NIÑOS INTERNACIONAL ON
DEFENSE DES ENFANTS INTERNATIONALE DE
DEFENCE FOR CHILDREN INTERNATIONAL DC
the worldwide movement for children's rights

IPRT
INSTITUTUO PRA PRÁVA
DĚTÍ

DEFENCE FOR CHILDREN
International-Italy

REPUBLIC OF LATVIA

OMBUDSMAN

asociația națională de
căutare și salvajă a copiilor
afecționați

**DEFENCE for
CHILDREN**

The Netherlands

HELSINKI FOUNDATION
for HUMAN RIGHTS

Universitatea de Vest
din Timișoara

**PROYECTO
SOLIDARIO**

Partnerë të jashtëm:

the Howard League for Penal Reform

OMCT
SOS-Torture Network

**Centar za
prava
deteta**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Ky Udhëzues Praktik shënon rezultatin përfundimtar të "Fëmijëve Pas Hekurave", një projekt ky i koordinuar nga Defence for Children International (DCI) – Belgjikë dhe i financuar nga Programi i Drejtësisë Penale të Bashkimit Evropian, me kontribut të veçantë nga Këshilli i Evropës si dhe Fonds Houtman (Belgjikë).

Mbi premisën që fëmijët e privuar nga liria e tyre, në këtë drejtim janë në një pozitë veçanërisht të cenueshme dhe janë (fatkeqësisht tepër shpesh), në një rrezik të shtuar të të qenurit të abuzuar si dhe të parespektuar për sa i takon dinjitetit si qenie njerëzore, ky Udhëzues synon përmirësimin e respektimit të të drejtave të tyre themelore.

Ky është Udhëzuesi i parë praktik në Evropë mbi monitorimin e të tëra vendeve ku fëmijët janë privuar nga liria e tyre, me një perspektivë të ndjeshme ndaj fëmijës dhe parandaluese, bazuar në një qasje specifike për fëmijët. Është konceptuar për t'u përdorur nga një gamë e gjerë specialistësh të cilët gëzojnë të drejtën për të monitoruar ose për të vizituar vendet në të cilat fëmijët mund të privohen nga liria e tyre.

Ky mjet praktik është projektuar në një mënyrë të atillë që të ofrojë nivelet e ndryshme të udhëzimeve praktike të cilat varen nga shkalla e përvojës dhe niveli i njohurisë së përdoruesve në lëmin e të drejtave të fëmijës; privimi i lirisë së fëmijëve; procesi i monitorimit dhe metodologjisë.

Udhëzuesi duhet të përdoret nga mekanizmat monitorues për të përgatitur, zbatuar dhe për të ndjekur vazhdimësinë e vizitave monitoruese. Ai gjithashtu mundet që të përdoret për të mbështetur vlerësimin e vendeve në të cilat fëmijët janë privuar nga liria e tyre. Përveç kësaj, ai mund të përdoret me synime pedagogjike si material trajnues për të përgatitur skuadrat monitoruese dhe/apo trajnuesit në nivel evropian.

"Këtu tregohet rëndësia e këtij Udhëzimi. Është krijuar duke marrë në shqyrtim përvoja praktike të një sërë organizmash kombëtare dhe ndërkombëtare si dhe duke u bazuar tek përvoja e ekspertëve të fushës. Ky Udhëzues synon të ndihmojë dhe përforcojë kapacitetin e organizmave monitorues me qëllim për të kryer me efektivitet një vizitë tek një institucion ku mbahen fëmijë, duke punuar me një qasje hap pas hapi, me mjete praktike që ofrojnë udhëzime në mënyrën në të cilën një vizitë duhet organizuar dhe se cilat çështje duhen marrë në shqyrtim. Për mendimin tim, ky Udhëzues duhet të jetë pjesë e mjeteve të punës të cilëdo organizatë që ka për qëllim të ndër marrë një vizitë efektive monitoruese duke vizituar çfarëdo institucioni ku mbahen fëmijë."

Parathënia nga: Mykola GNATOVSKYY,
President i Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës (KPT)

Financuar nga:

CRIMINAL JUSTICE PROGRAMME
OF THE EUROPEAN UNION

Bashkë-financuar nga:

COUNCIL OF EUROPE

Loterie Nationale

Defence for Children
DCI-BELGIUM

www.childrensrightsbehindbars.eu